ARH Diss. B-26823

T R Ü Üldine ajaloo kateeder

M U U T U S E D T A L U R A H V A

S O T S I A A L P S Ü H H O L O O G I A S

PRANTSUSE KODANLIKUS REVOLUTSIOONIS

1789 - 1794.a.

Diplomitöö.

Helgi Parvelo
ajaloo V kursus.

T a r t u s 1967.a.

S i s s e j u h a t u s.

Kogu ajalooline kogemus on kinnitanud marksismi-leninismi lähteprintsiibi õigsust - ühiskondlik olemine määrab ära ühiskondliku teadvuse. Marksistlikud ajaloolased on uurinud sellest seisukohast just ühiskondliku olemise ja ideoloogia osa ajalooprotsessis, kuid seni en leidnud vähe käsitlemist sotsiaalpsühholoogia osatähtsus ühes või teises ajaloolises sündmuses.

Klasside ja sotsiaalsete gruppide sotsiaalpsühholoogia osa ajaloos on vaja aga teada sellepärast, et ajalooloojaks on mõistust ja tahet omav inimene ning selletõttu on loomulik tema suhteliselt iseseisev käitumine objektiivselt paratamatus arengu protsessis.

Ühiskondliku teadvuse ja selle osa sotsiaalpsühholoogia tähtsuse kohta on öelnud Plehhanov järgmist:"Ajaloos pole ühtki fakti, mis poleks tulenenud ühiskondlikust majandusest, kuid sama õige on ka, et ajaloos pole ka ühtki fakti, millele poleks eelnenud, millega poleks kaasas käinud või millele poleks järgnenud kindel teadvuse seisund." 1

---

1 Г. В. Плеханов, Избранные философские произведения в пяти томах, М 1956, т. II, стр. 247-248

Sotsiaalpsühholoogia tähtsust on rõhutanud samuti Saksa psühholoog Vilhelm Wundt, kes püüdis tõestada, et nn "rahva hing" on ajalooliselt mõjutanud ühiskonna arengut. 2

Nimetatud teadlasel on õigus, hinnates sotsiaalpsühholoogiat, kuid idealistina hindas ta seda üle.

Muidugi, sotsiaalpsühholoogia teatud kõrge arengu astme puhul võib ta muutuda küllalki aktiivseks. See aktiivsus tuleb eriti ilmsiks just ajaloo murranguslistel etappidel, s.o. sotsiaalsete revolutsioonide ajal.

Revolutsioonid ei saa toimuda üksikisikute, gruppide või klasside soovil, vaid ainult siis, kui selleks on küpsenud vajalikud objektiivsed tingimused. Kuid nende tingimuste korral saab revolutsioon võita, vaid siis, kui nendega liitub subjektiivne tegur, s.o. rahva valmisolek võitluseks.

Sotsiaalpsühholoogia seisukohast on revolutsioon ebatavalise tasakaalutuse seisund rahvaste ja klasside psüühikas ning sellepärast tuleb siin eriti ilmsiks erinevate klasside sotsiaalpsühholoogiline seisund, mis otsustab nende klasside käitumise revolutsioonis.

Käesolev töö ongi esmaseks katseks uurida talurahva kui klassi sotsiaalpsühholoogiat ja selle muutumist uue aja ühe inimkonna suursündmuse - Prantsuse Kodanliku revolutsiooni päevil.

Sealjuures ei ole töö eesmärgiks uurida kõiki faktoreid talurahva sotsiaalpsühholoogilisest palgest,

---

2 В. Колбановский, Предмет, методы и актуальные проблемы советской общественной психологии, Проблемы общественной психологии, М. 1965, lk. 128

vaid sellest on autor valinud välja kõige ilmekamad momendid ning sellel alusel on töö jaotatud kolmeks peatükiks.

Selgituseks meetodi kohta võib öelda, et sotsiaalpsühholoogia kui ühiskondliku teadvuse esmane aste, on materjaalsete elutingimuste vahetu peegeldus, mis luuakse kogu klassi või grupi poolt tervikuna ning seda niivõrd ei mõisteta kui-võrd elatakse üle sümpaatiate ja antipaatiatega.

Sotsiaalpsühholoogia kui teaduse aineks on mitmesuguste klasside või kollektiivide psüühilise tegevuse seaduspärasuste tundmaõppimine. See on teadus ühiskondlike vajaduste, maitsete, tunnete, meeleolude, huvide, veendumuste tekkimisest ja arengust.

Dünaamiliselt struktuurilt on sotsiaalpsühholoogia vähe arenenud. Nõukogude teadlased eraldavad siin kaht peamist külge - sotsiaalpsühholoogilist laadi ja emotsionaalset külge. 3

Esimesse rühma kuuluvad spetsiifilised iseloomuja tahteomadused, harjumused, kombed, traditsioonid ja maitsed. See on sotsiaalpsühholoogia püsivam ja muutumatum külg, mis on kujunenud välja selle klassi ajaloolistes arengutingimustes ja kannab antud klassi ühiskondliku olemise iseärasuste pitserit. 4

Talurahva kui klassi sotsiaalpsühholoogiline laad on kujunenud välja sajandite jooksul maaelu tin-

---

3. A Gorjatšova, Ühiskondlik psühholoogia, Tallinn 1966, lk. 12

4 Samas, lk. 6

gimustes ja erineb seetõttu teistest sotsiaalsetest klassidest oma spetsiifilise iseloomuomaduste, huvide ja vajadustega.

Esimeses peatükis "Eraomand - talurahva jumalus" lähtutakse just neist spetsiifilistest tingimustest ja jälgitakse selle alusel omanikupsühholoogia tekkimist ja arengut revolutsioonis.

Autor pidas vajalikuks selle küsimuse uurimist, sellepärast, et revolutsiooni päevil toimusid Prantsusmaal suured muutused talurahva majanduslikus olukorras, mis muutsid põhjalikult talurahva sotsiaalse iseloomu.

Nimelt hakkas seal arenema ja muutus domineerivaks eraomanduslik moment. Selle tendentsi arengu jälgimise kõrval püütakse ühtlasi näidata ka neid tegureid, mis formeerisid talurahva sotsiaalpsühholoogilist palet.

Muutuste esile toomiseks selles osas võrreldakse talurahva sotsiaalpsühholoogilist laadi revolutsiooni eel revolutsiooni käigus väljakujunenud sotsiaalpsühholoogilise laadiga. Vähemal määral peetakse silmas ka talurahva eri kihtide juures eraomandusliku momendi arengut.

Teises peatükis "Talurahvas ja revolutsioon" tuleb vaatluse alla peamiselt sotsiaalpsühholoogia emotsionaalne külg. Oma olemuselt on see võrreldes sotsiaalpsühholoogilise laadiga liikuvam, sest sotsiaalsed tun-

ded ja meeleolud muutuvad tavaliselt otsekohe, pärast neile vastavate eksisteerimistingimuste kadumist. 5

Seoses meeleolude analüüsiga püütakse selgitada ka meeleolude üldist dünaamikat revolutsioonis.

Probleeme käsitletakse revolutsiooni etappide järgi. Samas jälgitakse protestivaimu arengut revolutsiooni-eelsel perioodil, et paremini välja tuua neid muutusi, mis toimusid sotsiaalpsühholoogia emotsionaalses küljes.

Antud klassi meeleolude ja tunnete väljaselgitamine on vajalik just sellepärast, et need leiavad revolutsioonis kõige eredama väljenduse ja nende aktiivsuse tõttu võivad nad saada isegi otsustavaks revolutsiooni saatusele.

Meeleolude dünaamiks, tunnete muutlikkus, intensiivsus ja suunitlus sõltuvad aga omakorda selle klassi sotsiaalpsüholoogilisest laadist. Kuna aga talurahva sotsiaalse iseloomu peamisteks joonteks oli visadus, kinnisus, teatud raskepärasus ja egoism, siis võib arvata, et sellepärast iseloomustab nende tundeid inertsus ja konservatiivsus, samal ajal, kui linnaplebeide juures võib täheldada meeleolude muutumise kergust. Teatud mõju meeleolude dünaamikale avaldab ka rahvuslik temperament, kuid talupoegade puhul on selle mõju üsna väike, sest rahvusele üldiselt omane kirglikkus ja kergus ei ole kooskõlas talurahva raskete elutingimustega.

---

5 A. Gorjatšova, Ühiskondlik psühholoogia,... lk. 35-36

Peatükis vaadeldakse kõrvuti talurahva suhtumisega revolutsioonisse monarhismiküsimust, mis põimub tihedalt läbi selle probleemiga.

Vaatluse alla tuleb ka ideoloogia mõju sotsiaalpsühholoogiale. Siinkohal on vajalik selgitada, et ideoloogia ja sotsiaalpsühholoogia vahel on olemas dialektiline seos. Mõlemad peegeldavad ühiskondlikku olemist, kuid teevad seda erinevate vahenditega ja eri astmelt. 6

Kui sotsiaalpsühholoogia väljendab antud klassi huve ja eesmärke igapäevase elu tasemelt, siis ideoloogia väljendab selle klassi kõige olulisemaid huve ja eesmärke. Erinevalt sotsiaalpsühholoogiast on ideoloogia ründav teooria, mis mõjustab aktiivselt sotsiaalpsühholoogiat. Samal ajal avaldab viimane vastumõju ideoloogiale, kas soodustades või takistades selle levikut.

Ideoloogia tekkimisele eelneb vastava sotsiaalpsühholoogia teke, sealjuures pole aga ideoloogia lihtsalt klassi sotsiaalpsühholoogia üldistus, vaid areneb vastavate objektiivsete tingimuste olemasolu juures paralleelselt sotsiaalpsühholoogiaga.

Kui aga ideed on kord võetud omaks sotsiaalpsühholoogia poolt, siis muutuvad nad hiigeljõuks ja määravad ära vastava klassi käitumise. Revolutsioonis saabki see vastastikkune mõju eriti oluliseks, sest see määrab ära antud klassi osavõtu sündmustest.

---

6 В. Рожин, Марксистская социология и социальная психология, Проблемы общественной психологии. М. 1965, lk. 122

Kolmandas peatükis " Talurahvas ja religioon" ongi põhiliseks küsimuseks ideoloogia ja sotsiaalpsühholoogia vastasikune mõju. Peatüki eesmärgiks on vaadelda just religioosse ideoloogia mõju talurahva sotsiaalpsühholoogiale, sealjuures käsitletakse ka religioosse ja revolutsioonilise ideoloogia võitlust talurahva sotsiaalpsühholoogia mõjutamise pärast.

Kõik töös uuritavad probleemid põimuvad tegelikkuses tihedalt läbi omavahel ja nende eraldamine võib tunduda isegi kunstlikuna, kuid see on vajalik uurimise metoodika jaoks.

Metoodilisest kirjandusest oli autoril kasutata sotsiaalpsühholoogia-alaste artiklite kogumik, [7] mis on valminud mitmete nõukogude teadlaste, nagu Poršnevi, Gorjatšova, Parõgini ja Kobanovski koostööna. Kuna sotsiaalpsühholoogia, kui teadus teeb Nõukogude Liidus alles esimesi samme ning alles viimasel ajal on ilmunud rida üksikuid artikleid, siis oli nimetatud kogumiku trükis ilmumine suureks sammuks edasi noore teaduse arengus.

Möödunud aastal tõlgiti sellest kogumikust eestikeelde Gorjatšova artikel "Ühiskondlik psühholoogia" [8] mida käesolevas töös on ka kasutatud. Artiklis antakse ülevaade sotsiaalpsühholoogia kahest küljest ja nendest elementitest, on vaadeldud ka sotsiaalpsühholoogia ja ideoloogia vastastikkust mõju. Need materjalid olid suureks abiks autorile teoreetiliste küsimuste selgitamisel.

---

7 Проблемы общественной психологии, М. 1965

8 A. Gorjatšova, Ühiskondlik psühholoogia, T 1966

Sotsiaalpsühholoogia vahekorda ajalooga aitas mõista ühe nimekama nõukogude teadlase B. Poršnevi vastava-sisuline töö. 9

Allikateks töö kirjutamisel olid mitmesugused dokumentide publikatsioonid, nagu "Euroopa sotsiaal-majandusliku ajaloo uue ja uusima aja ~~krestomaatia~~ lugemik." 10

N.Lukini ja V.Dalini poolt koostatud dokumentide ja materjalide kogumikus Prantsuse kodanliku revolutsiooni kohta olid materjalid publitseeritud kas lühendatult või täielikult probleemide järgi. 11

Põhiliseks allikaks töö kirjutamisel olid aga Konvendi komissaride ettekanded departemangudest 1793.a. 12

Viimastest võis välja lugeda talurahva meeleolude arengut revolutsioonile kõige raskemal ajal ja seega leidus siin hulgaliselt materjali II ja III peatüki kirjutamiseks.

Kasutatud on ka J. Meslier' "Testamenti", 13 sest selle külavaimuliku ideed olid välja kasvanud rahva elust ja kujutasid endast kokkuvõtet talurahva mõtte- ja tundemaailmast. See polnud teaduslik teoria, vaid talurahva sotsiaalpsühholoogia üldistus ja sellest seisukohast pakkuski see huvi töö kirjutamisel.

---

9 Б. Поршнев, Социальная психология и история, М. 1966

10 Хрестоматия по социально-экономической истории Европы в новое и новейшее время, М. 1929

11 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах, ч. I, М. 1934

12 Французская революция в провинции и на фронте, М-Л MCMXXIV

13 Ж. Мелье, Завещание, Т. I, II, М. MCMCIV

Meslier oli üks varasemeid ja kõige radikaalsemaid prantsuse valgustajaid, kelle sooviks oli saada talurahva juhiks nende mõtete äratamiseks võitlusse. Ta on öelnud: "Ma tahtsin teha oma hääle kuuldavaks ühest kuningriigi äärest teiseni ..., ma olen valmis karjuma kõigest jõust." 14

Kuid elades Prantsusmaa ühes kõige mahajäänumas kolkas Provance'is, polnud tal võimalik oma mõtteid ellu viia.

Allikate kasutamise peamiseks raskuseks oli see, et käesolevat teemat tuli vaadelda hoopis teisest aspektist.

Kirjandust oli üsna ulatuslikult mitmesuguste Prantsuse kodanlikku revolutsioni puudutavate küsimuste kohta.

Eelkõige, et üldse talurahva sotsiaalpsühholoogiat uurida, tuli selgitada küsimused, mis puudutasid talurahva majanduslikku olukorda. Siin olid põhilisteks M.Kovalevski 15 ja M.Lutšitski 16 17 tööd.

Kolmanda Prantsuse agraarajaloo uurija N. Karejevi tööd ei olnud autorile kättesaadavad, tema tööde kohta oli kasutada vaid M.Frolova sellekohane artikkel. 18

Need kolm suurt ajaloolast on rajanud nn "Vene ajaloolise koolkonna" Prantsusmaa agraarajaloo uurimisel. 19

---

14 Ж. Мелье, Завещание, т. I, стр. 55

15 М. Ковалевский, Очерки социального быта во Франции, „Вестник Европы," М. 1911

16 М. Ковалевский, Происхождение мелкой крестьянской собственности во Франции, Пет. 1912

17 М. Лукицкий, Аграрные отношения во Франции накануне революции, „Русское богатство," №№ 2, 3, 1913

18 М. Фролова, Значение исследований Н.М. Карéева для разработки истории французского крестьянства в эпоху феодализма, „Средние века," т. VII, М. 1955

19 С. Сказкин, Спорные вопросы аграрной истории Франции накануне революции XVIII в., „Европа в новое и новейшее время," стр. 97

Prantsuse ajaloolane Says on hinnanud M. Lutšitski tööd järgmiselt: praegusel ajal ei saa üldse tegelda Prantuse XVIII s. majanduse ja sotsiaalse ajaloo uurimisega ilma tema töid tundmata. 20

"Venekoolkonna" ajaloolased olid eri arvamustel mõnedes põhilistes küsimustes. Kovalevski oli rohkem sotsioloog, kui ajaloolane ja, lähtudes sellest, samastas ta Prantsusmaa agraarsuhete evolutsiooni Inglismaa omaga ja luges feodaalset omandit maale kodanlikuks omandiks. M. Lutšitski on seevastu tohutu arhiivimaterjali põhjal teinud järelduse, et enne revolutsiooni oli olemas arvukas vabade väikeomanike kiht samal ajal, kui M. Kovalevski väitis, et enamus maadest kuulub feodaalidele. 21

Kahe teadlase vahelisest vaidlusest selgus hiljem, et M. Lutšitski näitas talurahva maaga varustamist paremini, kui see tegelikult oli, M. Kovalevski aga hindas üle kapitalismi arengut enne Prantsuse kodanlikku revolutsiooni. M. Kovalevski oli arvamusel, et talupojad olid rentnikud, M. Lutšitski aga, et nad olid maaomanikud. 22

N. Karejev jõudis talurahva olukorra hindamisel kõige õigemale seisukohale, mis on võetud arvesse ka töö kirjutamisel.

Eriti vajalikud olid talurahva omandiküsimude ja majandusliku olukorra tundmine just I peatüki kirjutamise juures, sest omanikupsühholoogia kasvas välja just konkreetsest majanduslikust olukorrast.

---

20 М. Фролова, Значение исследований Н.М. Карева..., lk. 15
21 С. Сказкин, Спорные вопросы..., lk. 101-103
22 Samas, lk 105

Palju tööd, nagu Blok'i ülevaatlik käsitlus Prantsusmaa agraarajaloost ja[23] Volgini ja Tarle õpik[24] olid toeks töö kirjutamisel, ehkki neist oli vähe leida konkreetset materjali.

Sotsiaalpsühholoogia seisukohast on kirjutatud B. Poršnevi ettekanne J. Meslier' kohta,[25] ja seetõttu äratas see mõtteid käesoleva töö kirjutamisel.

Nimelt abistas see töö suuresti II peatükis talurahva revolutsiooniliste meeleolude väljaselgitamisel.

Põhilisteks allikateks talurahva revolutsioonieelsete meeleolude tundma õppimisel olid talurahva "soovide ja kaebuste vihikud". Autoril oli kasutada vaid käsitlused nende kohta,[26] [27] mis aga omavad lausa allikalist väärtust.

"Soovide ja kaebuste vihikute" kohta võib öelda, et neid hakati koostama 1789.a. Generaalstaatide istungiks, et välja selgitada kõikide seisuste rahulolematuse põhjused.

Need olid "vana Prantsusmaa vaimseks testamendiks, mis on kirjutatud kümnetes tuhandetes variantides haritud ja ~~XXXXX~~ poolharitud inimeste poolt endi ja kirjaoskamatute nimel."[28]

---

24 Французская буржуазная революция, под ред. Волгина и Тарле, М-Л 1941

23 М. Блок, Характерные черты французской аграрной истории, М 1957

25 Б. Поршнев, Жан Мелье и народные истоки его мировоззрения, Десятый международный конгресс историков в Риме, сентябрь 1955 г. доклады советской делегации, М. 1956

26 Э. Шампион, Франция накануне революции по наказам 1789 г., С-Пет. 1906

27 А. Оду, Наказы третьего сословия во Франции в 1789 г., Министерство Народного Просвещения, 1898 август, часть CCCXVIII - 38

28 Samas, lk. 243

Kaebekirjade koostamiseks jagati Prantsusmaa valimisringkondadeks, mis ühtisid kohturingkondadega ja millede nimetused Põhja-Prantsusmaal olid baijažid. Nende koostamise käiku juhtis igas ringkonnas ülemkohtunik (leitnant), kes saatis pristavid küladesse ja linnadesse. Käesolevas töös on kasutatud vaid üht osa nendest kaebekirjadest, kuid ometi väljendasid need selgesti seda, mida mõtles ja tundis talurahvas revolutsiooni eelõhtul.

Champione'i töös oli ühes peatükis vaadeldud isegi rahva meeleolusid 1789.a. ja selletõttu sai sellest huvitavat materjali talurahva sotsiaalpsühholoogilise ilme iseloomustamiseks.

Rida üksikküsimuste käsitlusi nõukogude ajaloolaselt A.Ado'lt andsid hulgaliselt faktilist materjali. 29 30 31

Väärtuslike andmeid talurahva meeleolude arengust revolutsiooni käigus seoses elukalliduse kasvuga Prantsusmaal andis A.Mathiez'i vastav monograafia. 32

Külaltki laiaulatusliku kirjanduse põhjal on sotsiaalpsühholoogilised järeldused tehtud enamuses autori poolt, välja arvatud E. Champione'i ja B. Poršnevi mõningad seisukohad talurahva sotsiaalpsühholoogilise ilme kohta. Autorile olid abiks ka mõned marksismi-leninismi klassikute seisukohad.

---

29 A. Адо, Муниципальные выборы, первичные собрания и социальная борьба во французской деревне (1790г.), „Французский ежегодник", 1964.

30 А. Адо, Революционный подъём во французской деревне весной 1792 г., Европа в новое и новейшее время, М. 1966

31 А. Адо, Крестьянские восстания в начале французской революции в 1789 г., Из истории общественных движений и международных отношений, М. 1957

32 А. Матьез, Борьба с дороговизной и социальное движение в Эпоху террора, М-Л 1928

Tööle juurde pandud lisades võib leida kaardid Prantsusmaa administratiivse jaotuse kohta revolutsiooni eel ja selle ajal.

Need peaksid olema selgituseks kohanimedes orienteerumisel. Lisas on ka Vendée'mässu lühikut näitav kaart.

Käesolev töö ise on aga esmaseks katseks uurida sotsiaalpsühholoogia seisukohalt konkreetse klassi osa ajaloolises sündmuses ja seega võib öelda, et see on töö lausa teaduse eesliinilt.

I peatükk

Eraomand - talurahva jumalus.

Maa, s.o. toitja ja katja, nii mõtleb talupoeg, sest kogu ta elu ja igapäevane töö on seotud maaga.

Raske elu ja põllutöö on õpetanud talupoega pidama lugu oma maalapist, mis on ta rõõmude ja murede allikaks.

Spetsiifiline eluviis on kujundanud aegade jooksul välja talurahva kui klassi sotsiaalpsühholoogilise laadi ja side maaga on selleks põhiliseks teguriks, mille alusel kujunesid välja põhilised sotsiaalse iseloomu jooned.

Käesolevas peatükis vaadeldakse prantsuse talurahva sotsiaalpsühholoogia arengut tema suhtes maaga XVIII sajandi lõpul.

Prantsuse kodanlik revolutsioon oli agraarajaloos suursündmuseks, mis tõi suuri muudatusi talurahva ellu. Need muudatused kajastusid ka talurahva iga-

päevase elu mõtte- ning tundemaailmas ning põhiliseks selles suhtes oli eraomanduslike tendentside lõkkele paisumine. Selle tunde arengujoont tuleb jälgida alates revolutsiooni eelõhtust, mil oli kujunenud välja soodne sotsiaalpsühholoogiline pinnas eraomanduslike tunnete arenguks.

Eelkõige aga vaatleme talurahva suhteid maaga 1789.a. revolutsiooni eesõhtul ning teeme selle põhjal järelduse vastava sotsiaalpsühholoogilise domineerimisest talurahva juures.

Prantsusmaal oli maa rikkuse sümboliks ja selletõttu oli ta ka väga hinnatud. Iga-üks, kel oli vähegi võimalik, paigutas oma kapitali maasse ja sel viisil oli maa juba iidsetest aegadest läinud priviligeeritud seisuste valdusse.

Põhiliselt eristati kaht majanduslikult ja juriidiliselt erinevat maavalduse vormi - feoodi ja tsensiivi. 1

Et vahet teha nende vahel on vaja teada, et feodaalsel Prantsusmaal oli kõrgemaks maavaldajaks kuningas ning maavalduses kehtis allodiaalne süsteem, mis vastas feodaalsele hierarhiale. Viimane säilus Prantsusmaal kuni revolutsioonini ning vastavalt sellele oli maa jaotatud priviligeeritud klasside vahel suhtelise maavaldusena-feoodidena.

Feodaalne omand oli seega astmeline omand ja ei saanud olla täielikuks eraomandiks isegi feodaalile rääkimata siis talupoegadest.

Ehkki revolutsiooni - eelsel Prantsusmaal valitses feodaalne maavaldus, jäi Prantsusmaa ikkagi klassikaliseks väikemaapidamiste maaks.

1. Дембо, Аграрное законодательство французской революции 1789-1793 гг., „Советское государство и право", М 1940, nr. 2, lk 115

Feodaalide ja kiriku otseses valduses oli vaid 4/5 metsadest, aasadest, tiikidest ja 1/6 künnimaast, 2 sest feodaalid-maavaldajad elasid peamiselt linnades ja pidasid vaid aruharva oma majapidamist väga väikesel osal feodaalist.

Peamine osa kõlvikutest oli jagatud talupoegade väikemajapidamiste vahel.

Nende maade nimetus, mis olid otseses sõltuvuses senjöörist oli üldiselt tsensiiv ja nende maade valdajaid-talupoegi nimetati tsensuslasteks itäänideks.

Tsensiivi omapära võrreldes feoodiga oli selles, et see oli antud kasutada talupoegadele ja oli otseses sõltuvuses feodaalist.

Kuni Prantsuse kodanliku revolutsioonini allus kogu territoorium senjöraalsele režiimile, mille järgi Põhjas valitses printsiip - "pole maad ilma senjöörita"(nulle terre sans seigneur) ja Lõunas - "pole senjööri ilma tiitlita"(nul seigneur sans titre). 3

Pidades silmas tsensuslasi itäänе, nimetas Karejev talupoegi vabadeks maavaldajateks mittevabal maal. 4.

Sotsiaalpsühholoogia seisukohalt on väga tähtis aru saada, miks olid talupojad üheaegselt nii "vabad" kui "mittevabad", sest siit selgub, kuivõrd oli talupoeg oma maa valdaja. "Vabadeks" nimetab Karejev talurahvast isikliku vabaduse mõttes, sest see saavutati juba XIII sajandil.

---

2 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk 115

3 Samas

4 М. Фролова, Значение исследований Н.М. Карева..., lk. 327-328

Sellest ajast polnud senjöraalne režiim enam seotud pärisorjuslike õigustega. Senjöraalseid valdusi maa külge kinnitatud talupoegadega leidus revolutsiooni eel väga harva, näiteks Clavdia'i kloostrimaadel Lõuna-Prantsusmaal. 5

Feodaal ei tohtinud talupoega peksta, müüa ja üldse kohelda teda kui looma, kuid talupoeg ei suutnud end vaatamata sellele tunda inimväärselt vabana.

Talurahva orjameelsus, allasurutus ning alandatus tulevad ilmsiks seoses maasuhetega.

Karejev nimetas maavaldust "mittevabaks" sellepärast, et selles suhtes oli kehtima jäänud kogu feodaalse traditsiooni raskus. Talupoeg võis küll oma maad vallata pärilikult ja võõrandamatult, omades seda õigust müüa, pantida ja kinkida, kuid ta ei polnud selle täielik omanik. Maatükk, millel ta elas ja töötas oli antud talle senjööri poolt kasutamiseks. Vastutasuks selle eest pidi ta kandma loendamatuid kohustusi feodaali, kiriku ja riigi vastu. Talupoja töö ja vaev ei kuulunud talle endale, vaid peamise osa oma tööviljast oli ta sunnitud andma ära nii maksude näol, natuuras kui ka rahas. Isikliku sõltuvuse puudumine ei takistanud senjööri aga nõudmast lisaks kõigele tegu, s.o. natuuras tehtavaid töid kindlate päevade arvu ulatuses nädalas.

Peale selle tegid talumajapidamistele tohutud kahju mõisnike jahilõbustused küla põldudel, tuvilate pidamine ja paljud teised talupoega alandavad

5 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk. 115

feodaali eesõigused.

Sellist ränka kohustusekoormat oli talupoeg pidanud kandma juba sajandeid, senjöörid olid teinud kiriku kaasabil omalt poolt kõik, et õpetada talurahvast nurisemata taluma mõisniku meelevalda ja pikapeale oli kannatus muutunud visaduseks, orjameelsus aga sotsiaalseks harjumuseks.

Sotsiaalpsühholoogiline laadi põhilise komponendi sotsiaalse iseloomu põhilised jooned arenesidki neid orjuse tingimustest. Alistuvus, olukorraga leppimine ja alaväärtustunne tuleb ilmsiks 1789.a. "soovide ja kaebuste vihikutes", kus talurahva palved olid väga tagasihoidlikud,kuigi oli avanenud võimalus öelda välja oma mured.

Näiteks on kirjutatud Libourne'i " soovide ja kaebuste vihikus" sellises laadis: "See on väga tagashoidlik, väga alandlik, väga aupaklik palve, millega pöördub ... kolmas seisus ... trooni poole, anudes tema Kõrgust valgustada neid oma tarkusega!" 6

Feodaalne režiim oli muutunud talurahva allasurutuse ja orjameelsuse niivõrd suureks, et talupoeg ei suutnud enam hinnatagi oma olukorra õudust.

Nii ei osanud talurahvas sõnastada oma "soovide ja kaebuste vihikutes" unistust vabaneda ülejõukäivatest feodaalsetest kohustustest ning saada oma maa täielikuks omanikuks, selle asemel palub ta kuningalt mitmesugust tühja-tähja, mis oli seotud tema

---

6 Э. Мальон, Франция накануне революции..., lk. 212

igapäevase elu muredega.

Nimelt soovitakse paljudes"soovide ja kaebuste vihikutes", et "munitsipaliteedid lubaksid määrata igast kihelkonnast elanike, kel on õigus hoida oma majas püssi", 7 või, et lubataks igal maavaldajal ... hoida koera vabaduses tema maja kaitseks"... 8 või kaebavad massiliselt selle üle, et linnud rüüstavad karistamatult põlde. 9

Kuid samal ajal kõrvuti allasurutuse ning orjameelsuse kartuse kõrval võib tunda, et XIX alateadvuses oli hakanud kasvama viha feodaali vägivalla vastu, sest miks muidu palus talupoeg mitmesuguste feodaali eesõiguste likvideerimist.

Raskete feodaalkohustustega koormatud maa oli talupojale ahelaks, mille tõttu kadus ta huvi selle hooldamise vastu, sest saagi suurendamisest ei saanud ta kasu mitte mingisugust, vaid täitis ainult senjööri taskuid.

Sellist ükskõiksust ja huvi puudumist oma elu ja majapidamise parandamise vastu võib näha ka kogukonnamaade seisundist: mis olevat "kasvanud umbrohtu ja võsasse, need võivad olla vaid halbadeks karjamaadeks" 10

Arthur Young'i, inglise agronoomi märkmetest Prantsusmaa põllumajanduse taseme kohta oli öeldud

---

7 Э. Шаплыон, Франция накануне революции..., lk 132

8 Samas

9 Samas, lk. 131

10 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 231

sedasama: "...põllud kujutavad endast viletsat pilti halvast põllundusest,... ma sõitsin Nantes'i ... Mu jumal ... kas tõesti kõik need liivased paigad, kõik need kõrbed, kanarbikud, ohakased põõsastikud, need kolkad, need mudased sood, millest ma sadade verstade ulatuses läbi sõitsin, kas tõesti viivad need sellise pärlini. Hämmastav, et linnade luksus ja rikkus ei ole seotud külaga." 11

Tegelikult oli linnade rikkus kõige lähemalt seotud maaga, sest feodaalide, kes elasid linnas, varandused pärinesid just maalt. Ja linnade toreduse kõrval tuli eriti selgelt ilmsiks küla elu viletsus.

Revolutsiooni eelsetel aastatel jäi talurahvale, hoolimata maa viletsusest, kõige tähtsamaks maatüki kasutamise fakt ning ta oli valmis unustama ärkava viha, kandma nurisemata kohustusi ja vaigistama unistust oma vabast maast, kui tal lastaks vaid teha oma rasket igapäevast tööd ja teda ei aetaks ära tema maalapilt, mida ta armastas.

Taludes kogu ülekohut, hoidis ta kümne küünega kinni maast, mis oli antud juba kasutada tema isa-isadele ja millega ta oli nii väga harjunud.

Talurahva mure jääda ilma oma maalapist oli põhjendatud, sest, ehkki külas võimutses veel feodalism, hakkasid kapitalistlikud suhted vägivaldselt rajama endale teed põllumajanduses. Viimased ähvardasid aga purustada talurahva harjunud elulaadi.

---

11 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ... № 1 lk. 110-111

Kapitalismi arengut külas tähistas kodanluse ja senjööride ühine pealetung talurahva traditsioonilistele õigustele.

Feodaalse reaktsiooni olemus seisis iidsest aegadest talurahva kasutuses olevate maade haaramises senjööride poolt, sest senjöörid vajasid raha või tahtsid arendada neil maadel oma majapidamist.

Selle feodaalse reaktsiooni vägivalla jäljed kajastusid ka talurahva sotsiaalpsühholoogilises palges. Feodaalide omavoli vastu protestisid Champagne'i talupojad oma "soovide ja kaebuste vihikus" ja nõudsid tagasi maid, mis neilt oli ära võetud. 12

Ille-de -Franche'i departemangu kaebekirjades nõutakse isegi feodaalvalduste piiramist, et ära hoida feodaalide omavoli:" senjööri valdused ei tohi ületada $\frac{1}{4}$ -1/5 kihelkonna territooriumist ..." 13

Nord'i departemangus, kus kodanluse maavalduse kasv toimus ~~toimus~~ intensiivsemalt, kui mujal Prantsusmaal, kaebasid talupojad eriti ja mõistsid hukka kodanluse vägivalla: "Fossés'i kihelkonnas "soovide ja kaebuste vihikus" kirjutati, et suurmaaomand on väikevalduste haaramise tulemus, sest talurahva maid ostetakse kokku laenude abil, milledesse mässivad end võlglased. 14

Ilmneb üldse tendents, et talurahva maavaldus kaob ikka enam ja enam. 15

---

12 Е. Петров, Социальная роль общественного землевладения во Франции перед революцией по крестьянским наказам, „Исторический сборник", nr. 5, M-L 1936, lk. 207

13 Samas, lk 188

14 Samas

15 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 128-129

Toimub pidev talurahva maatustumise protsess ning talupoegade käsutuses olevate maade tunduv tükeldamine. √Näiteks oli majapidamiste killustamine Boucher'is, Artoise's ja Normandias niivõrd suur, et viletsus ulatus mõnedes paikades äärmuseni. 16

Nõrdi departemangus leidus XVIII sajandi viimasel kolmandikul hulgaliselt piirkondi, kus 75% kõikidest kohalikest talupoegadest kasutas maatükke, mis olid väiksemad kui 1 ha. 17

Sel moel oli revolutsiooni eelõhtul muutunud olukord tunduvalt talurahva kahjuks, senjöör oli haaranud endale paljudes kohtades juba 1/3 või ½ põllupinnast lugemata metsi, milledest polnud täpseid andmeid. 18

Erinevatest ringkondadest pärinevate kaebuste andmed feodaalide maavalduste suuruse kohta on väga erinevad.

Viame'is oli senjöör haaranud näiteks 1/3 territooriumist, Beaufort's kuulus suurem osa kihelkonna maadest kolmele aadlikule, Ossere'i baijaažis valdas senjöör veelgi enam. 19

Talupojad kaebasid ka, et nende käes on halvad ja viljatud maad, samal ajal, kui viljakad maad kuuluvad senjöörile, 2o sest senjöör, kirik ja kodanlus tõrjusid neid välja nende maadelt.

Ülaltoodud andmetest võib järeldada, et feodaal-

16 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах... № 7 lk. 112
17 Французская буржуазная революция..., lk. 3
18 Э. Шамльмон, Франция накануне революции..., lk. 120
19 Samas
20 Samas

se reaktsiooni süvenemisega külas käis kaasas talurahva olukorra halvenemine. Talurahvas seadis sellele protsessile vastu omapoolse reaktsiooni, mis väljendus ka ülaltoodud kaebustes.

Talurahva palvete toon muutus aga nõudlikumaks, sest koos hädade kasvuga suurenes ka sisemine rahulolematus. Neid oli tabanud revolutsiooni eelõhtul suur õnnetus - terav maa puudus.

Kapitalistlike suhete arenguga külas käis kaasas talurahva differentseerumisprotsess. Talurahvas ei kujutanud endast enam homogeenset massi ei varanduslikult ega sotsiaalpsühholoogiliselt.

Vahetult enne revolutsiooni, kui külades oli kujunenud välja külakodanlus. Oli olemas ka suur hulk varanduseta ning maata talupoegi - päevilisi, pooleteramehi ja kehvikuid. 21

Ka talurahva "soovide ja kaebuste vihikud" kõnelevad "pooleterameestest", "sulastest" ja "kündjatest", nimetatakse ka "küla naistöölisi" ja "kerjuseid", kes elasid ainult annetustest." 22

Pooleterarent oli tavaliseks nähtuseks isegi 7/8 Prantsusmaal. 23

Talurahva vaesuse kasvust tääägib ka fakt, et valitsuse adressil saabunud kaebustes öeldakse "kodutööndus hakkas tapma maaharimist. Talupojad jätsid oma maad harimata, pühendades end täielikult tööstuslikule tegevusele. 24

---

21 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk. 118
22 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 104-105
23 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах!..., № 7, lk. 112
24 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 115

Ning et "viimase nelja aasta jooksul oli raske leida kündjat, kes ei oleks võlglane." 25

Ilmneb, et ülejõu käivate maksudega koormatud, , lootusetult võlgadesse sattunud vaene poolteramees kaotas paratamatuse sunnil huvi põllutöö vastu ja läks linna otsima tööd ning koos sellega jäi võõraks maaelu muredele-vaevadele.

Side maaga tuli katkestada, võlaorjus lõi lootusetuse ja rahulolematuse meeleolusid, kuid samal ajal oli talurahva kaebuste vihikust tunda ka suurt südamevalu ja muret oma toitja- maatüki kaotamise pärast; "Meie külad tühjenevad kiiresti. Soov harida maad lahkub meist. Maa on ülemäära koormatud maksudega." 26

.Kesk- Prantsusmaa kaebustes leidub märkusi kündjate-talupoegade arvu vähenemise kohta maata jäänud külaelanike arvel: ... seal, kus varem oli 6 talu, mis olid varustatud hobuste ja künniriistadega, ei leia nüüd enam üle kahe säärase talu. Kündjate arv on vähenenud isegi 4/5 võrra!" 27

Sellise kündjate arvu vähenemine oli muidugi äärmuslik näide, kuid see iseloomustab siiski kujukalt üldist talurahva differentseerimise tendentsi.

Enamus maata jäänud talupoegi jäi aga edasi külasse, leides siin tööd farmised või senjööri juures põllutööliste-päevilistena.

Need inimesed ei kaotanud oma sidet maaga, kuid

---

25 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 117

26 Samas, lk 118

27 Samas

nende sotsiaalse seisundi muutus tõi siiski kaasa eripärased jooned sotsiaalpsühholoogias, võrreldes kündjatega. Ühine nii maatöölistele kui talupoegadele-maavaldajatele oli soov saada kord eraomanikuks, see soov oli eos olemas, ehkki seda ei osatud välja öelda.

Maa omamise lootus oli aga maata ja maaga talupoegadel seotud selle erinevate saavutamiseviisidega.

Maavaldaja hoidis kinni tema käsutuses olevast maatükist, kartes, et see temalt ära võetakse ja oli seetõttu ettevaatlik.

Maatöölised aga lootsid saada uuesti maavaldajaiks ja vaatasid kadedalt neile, kellel oli olemas see eelis.

Vaestel polnud kaotada midagi ja sellepärast olid nende nõudmised julgemad, sest ka häda oli suurem.

Nimetatud kihtide huvide erinevust tähistas pinge suurenemine külas, mis küll enne revolutsiooni ei andnud veel teravalt tunda.

Järgnevalt vaatleme, millised jooned olid kujunenud välja talurahva sotsiaalsest iseloomust elamistingimuste tõttu, sest ka see oli tähtsaks teguriks sotsiaalpsühholoogilise laadi välja kujunemisel.

Üldine maa/puudus sundis talurahvast virelema vaesuses.

Prantsuse talurahva vaesus vapustas ka Arthur Young'i: " Milline õudne needus peab lasuma maailma suuruste südametunnistusel nende miljonite tööd armastavate olendite pärast, kes on määratud nälgima..." 28

---

28 Э. Шампьон, Франция накануне революции..., вк. 199

Oma reisikirjeldustes maalis ta arvukaid pilte külaelust. Üks neist oli järgmine: " ... me kohtasime kerjuste massi ... Kõikidel talumeestel, naistel ja tütarlastel ponud jalas ei sukki ega kingi ..." 29

Vendome'is, Mierencour'is ja Condom'is nägi rändaja " kõige õudsemat kerjuslikkust", "kohati nii õudset", et "pilt ei kannata mingisugust kirjeldust",30

Ajaloolase Blos'i kirjelduste järgi oli talupoeg surutud peaaegu looma seisundisse. Nad elasid viletsates õlgedega kaetud savionnides, milledel puudusid paljudes kohtades isegi aknad. Talupoeg oli määratud elama mustuses, tooruses ja harimatuses. Ainult väga vähesed talupojad osakasid kirjutada ja lugeda. 31

Leidub ka andmeid talurahva toidu ja elamute kohta: "Elanike söögiks on must leib..., kalaleem, millele lisatakse oliiviõli, ... veel hapupiim, liha täielik puudumine." 32

Selline viletsus pidi pikkamööda mõjuma talurahva vaimsele elule, nürimeelsus ja tuimus pidid olema nende hurtsikute elanike pärisosaks.

Pole siis ime, et talupoeg oma iseloomult oli napisõnaline ja kinnine.

Seda vapustavamad on tema enda huulilt pudenenud kaebused, mida suurem oli vaesus.

Näiteks kaebasid Rocancourt'i elanikud, kes olid

---

29 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 7, lk 110

30 Э. Шалькион, Франция накануне революции ..., lk. 199

31 W. Blos, Prantsuse revolutsioon, T 1923, lk. 28

32 М. Ковалевский, Очерки социального быта ..., lk. 121

kokku kutsutud " soovide ja kaebuste vihikute" koostamiseks, et nad on nälga suremas. Üks talupoegadest ütles: "Ma ei tea, mida paluda, vaesus on nii suur, et pole kuskilt leibagi saada." 33

Mõnel pool rääkisid elanikud, et "... viiduna kõige õudsema viletsuseni, me kuuleme vaid oma nälgivate laste karjeid peaaegu kahetsedes seda, et oleme neile elu andnud." 34

Näib, et need vaesed õnnetud, keda maaomanikud olid püüdnud teha kuulekateks tööloomadeks, olid jäetud kogu selle häda ja viletsuse koorma alla.

Vaatamata nende orjuse ja raskusele suutsid nad siiski aru saada oma elu viletsusest.

Oma viletsuse tundmine tähendas, aga et sellele seatakse vastukaaluks lootused ja unistused. Talupoega ei suudetud siiski hoida eemal mõtetest kunagisest paremast elust, lootusest, kuid vastupandamatust unistusest oma maa järele, mis järjest kasvas.

Ja kui pikapeale oli hinge kogunenud nii palju sappi, unistused olid aga kasvanud talumatuks, siis purskus see välja stiihilises võitluses.

Neil ärevusehetkedel sai sotsiaalpsühholoogia liikuvam külg (meeleolud) ajutiselt võitu valitsevast alistumises ja tuimuses väljenduvast sotsiaalpsühholoogilisest laadist, ilma et nende mõlema sotsiaalpsühholoogia külje konflikt oleks jõudnud teadvuse taseme. Talupoeg ei osanud endale siis veel endalegi

---

33 Ж. Шаманьон, Франция накануне революции... lk. 199

34 Samas, lk. 199-200

aru anda, sellest et teda kihutas tagant soov oma maatüki järele.

1848.a. revolutsioonile järgnenud reaktsiooniaastatel püütsid ajaloolased küll tõestada, et talupoeg elas enne kodanlikku revolutsiooni küllaltki hästi ja tal polevat põhjustki nurisemiseks. Ta olevat juba oma loomuselt alandlik ja tööd armastav. Talurahva rahutusi aga hinnati kui juhuslikke nähtusi. 35

Muidugi oligi õige, et talupoeg armastas oma rasket igapäevast tööd, see oligi põhjus, miks talurahvas suutis välja kannatada pikki sajandeid kestnud feodaalorjust. Armastusest oli saanud aastatega visadus ning harjumus, ja see oli midagi enesekaitse refleksi taolist.

Et aga ajaloolased hindasid üle talurahva alandlikkust tuli sellest, et ei tahetud arvestada tema sotsiaalpsühholoogilise laadiga. Tegelikult oli aga talurahva sotsiaalpsühholoogilises laadis olemas eraomandusliku tendentsi algeod, sest lootused ja unistused oma maalapist olid ju olemas.

Puhkenud revolutsioonis otsis talurahvas pääsu viletsuse eest, sest kõikidele hädadele lisaks oli 1788.a. ikaldus, kuna juulis hukkus suur osa saagist rahe tagajärjel. Sellele õnnetusele järgnes veel 1788 - 1789.a. erakordseltkülm talv, mille läbi said kannatada viinamäed.

Teated departemangusest olid järgmised: "...pal-

---

35 М. Фролова, Значение исследований Н.М. Карева..., lk. 321

jud surid külmast, ... paraju oli haigeid ja surijaid," eriti raske oli olukord Franche-Comté's. 36

Selles olukorras oli revolutsioon talupidajale ainsaks lootuseks pääseda viletsusest. Revolutsioon pidi saama vahendiks tema ammuse maa omamise unistuse täitmisel.

Revolutsiooni põhiküsimuses pidigi saama agraarküsimus, sest seda nõudis talurahvas, kui kõige arvukam klass.

Olid ju 25 miljonist elanikust, kes elas sel ajal Prantsusmaal, umbes 21 miljonit talupojad. 37

Õigesti on hinnanud talurahva püüdlusi kodanlikus revolutsioonis Pariisi Kommuuni prokurör Chaumette: " ... et elada vabalt, selleks peab eelkõige olema eksisteerimisvõimalus ... see on ainus võimalus sundida teda armastama revolutsiooni, see on anda ... talle lootust saada kunagi omanikuks." 38

Revolutsiooni võiduga kasvasid talurahva lootused saada maad ning koos sellega kasvas ka julgus võidelda selle saavutamise eest.

Juba augustis 1789.a. hakkas Asutavale Kogule saabuma ettekandeid, milledes kaevati, et talupojad käituvad külades nagu peremehed.

3. augustil 1789.a. Asutava Kogu istungil peetud kõnes ütles üks saadikutest:"... elanikkond ütleb kindlalt lahti rendi, kümnise, andami ... maksudest ja feodaalsetest kohustustest." 39

---

36 А. Ядо, Крестьянские восстания ... lk. 149

37 W. Blos, Prantsuse revolutsioon ..., lk. 27

38 Н. Лукин, В. Дамин, Новая история в документах и материалах ..., № 127, lk. 199

39 Samas, № 31, lk 127

Nende nõudmiste eest võitles talurahvas ühisrindena, sest feodaalsed kohustused ja maksud olid ühevõrra vihatud nii maata kui maaga talupoegade poolt.

Kõikidel neil oli esialgu ühine vaenlane feodalism. ~~XXXX~~

Kuid vaatamata sellele näilisele ühtsusele, toimis sel ajal külas keeruline klassivõitlus, mille juured, ~~nagu teada~~, ulatusid revolutsiooni eeldesse perioodi.

Talurahva erinevate kihtide seisund maa suhtes tingis ka nende erineva sotsiaalpsühholoogilise palgening see tendents arenes revolutsiooni päevil kiiresti kuni konfliktini vaeste ja jõukate vahel 1793.a.

Omavahelistest käärimistest ja lahkhelidest külas annab tunnistust see, et 1789.a. mil talupojad tõusid üles feodaalide losside vastu, jätsid nad ka külasse spetsiaalse valve oma põldude kaitseks küla alamkihi kallaletungide eest. 40

Muidugi oli maavaldajatel talupoegadel põhjust karta ja umbusaldada vaeseid oma maa pärast, sest külaproletariaat vaatas kadetusega nende maatükkide poole.

Nende kadestajate arvukusest kõneleb aga fakt, Et Asutava Kogu poolt moodustatud vaestekomitee vangistas igal aastal kuni 10 000 hulkurit. 41

Eriti oli aga põhjust väriseda oma maavalduste pärast külakodanlusel, Feodaalidel ja vaimulikel, kes kaebasid, et hulkurid moodustavad nende maadel ohtliku

---

40 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk. 119

41 Э. Шампьион, Франция накануне революции..., lk. 201

elanikkonna. Pariisi kihelkonnas oli isegi 200 relvastatud inimest selleks, et kaitsta karja ning saaki. 42

Näib, et see, kes juba kord oli saanud maavaldajaks, hoidis seda kiivalt iga maa-igatseja eest ning tema kasumiiha muutis ta vaese maatamehe verivaenlaseks.

Maal oleks nagu maagiline jõud, mis koondas endale kõik talurahva huvid olgu nad nii erinevad kui tahes.

Vaeste talupoegade visa võitlus sundis kodanlust tegema mõningaid järelandmisi, et rahustada külaelanikke ja viia nende mõtted eemale vägivaldsest maade haaramisest.

Seda tunnistas ka üks ettekandeist 3.augustil Asutava Kogu istungil:"Kirjade alusel, mis on saadud reast provintsidest, on teada, et omand, kannatab kuritegeliku röövimise pärast." 43

Pärast pikki vaidlusi andis valitsus välja dekreedi, 4. augustist - 11 augustini 1789.a., millega kirik loobus "suuremeelselt" kümnisest ja senjöör sellistest isiklikest õigustest, nagu senjöraalkohtud jne, mis olid tegelikult juba tühistatud revolutsiooni esimestel päevadel. Feodaalkoormiste kaotamine kandis aga deklaratiivset iseloomu, see oli kaval pettus. Tähtsamaks printsiibiks oli aga eraomandi puutumatus, millega püüti kindlustada varakate klasside maavaldust ja feodaalkohustuste täitmist. 44

Dekreedi väljaandmine andis oodatust vastupidiseid tulemusi. Rahunemise asemel sai talurahvas ainult hoogu ja julgust juurde, sest nüüdsest peale ta arvas olevat

---

42 Э. Шампьон, Франция накануне революции..., lk. 201

43 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах..., № 31, lk. 127

44 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk. 119

seaduse tema poolel.

Algas äge võitlus feodaalkohustuste kaotamise eest, sest maksude ja muude kohustustega koormatud rahvas oli sel teel määratud senjööri orjusse.

Feodaalkoormiste kaotamine oleks olnud tähtis sotsiaalpsühholoogiliselt seisukohalt, sest maksudest vaba maa oleks äratanud talurahvas perehehetunded, oleks äratanud huvi maaharimise parandamise ja saagi suurendamise vastu.

Talurahva otsustavusest [illegible] selles suhtes kõnelesid arvukad saadikute ettekanded: " ... kõik talupojad keelduvad maksmast renti. Nad kogunevad salkadesse, sõlmivad liitusid ja võtavad vastu otsusi, et keegi ei peaks enam maksma renti ja see, kes mõtleb seda maksta, puuakse üles." 45

"Paljudes kohtades seatakse üles võllaseid nende jaoks, kes hakkavad renti maksma ... ühes külas ... püstitati hiljuti võllas, selle külge oli naelutatud ässitavad lehed." 46

Korra jaluleseadmiseks oli Asutav Kogu sunnitud kohustama, et "kõik munitsipaliteedid peavad jälgima ühiskondlikku korda ... külades ... ratsamiilitsale ja ratsavalvele peavad appi ruttama sõjaväed." 47

Suurkodanluse pealetung talurahva huvidele tekitas peagi meelehärmi ja viha kui jõuti arusaamisele, et valitsuse lubadused kaotada feodaalkohustused olid olnud pettus.

---

45 Хрестоматия по социально-экономической истории ..., № 4, lk. 505-506

46 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ... № 38, lk. 133

47 Samas, № 32, lk. 128

Hirm oma maavalduste pärast sundis kodanlust lõpuks välja kuulutama 15. III - V 1790.a. feodaalkohustuste väljaostu tingimused. Teadete külla saabudes algas talurahva hulgas elevus. Lootused ja usk valitsusse tärkasid uuesti. Sellest, kui väga ootasid talupojad feodaalkohustuste kaotamist, annab tunnistust nende ajutine rahunemine. Tema teadvuses oli maksudest vabanemine saanud lootusest reaalseks. Talupoeg tundis end nüüd peremehena oma endisel põllulapil, sest ta arvas, et edespidi hakkab ta töötama ainult enda jaoks.

Endine nukrus, alandus ja orjameelsus olid unustatud, asemele tulid peremehelikkus, otsustavus, julgus ja algatusvõime.

Kuid peagi saabus selgus: feodaalkoormiste kaotamine selle seaduse järgi oli talupojale tegelikult võimatu, sest väljaostu tingimused nõudsid kokkulepet senjööri ja kõikide tsensitääride vahel, pealegi tulid kõik koormised osta välja üheaegselt. 48

Pettumus, mis järgnes tõe ilmsiks tulekule, oli seda suurem, sest talupojad ei tahtnud kuuldagi mingisugusest väljaostust ning keeldusid kategooriliselt täitmast edaspidi feodaalkoormusi. Maad pidasid nad juba enda omaks.

Uuesti saabusid teated üle kogu Prantsusmaa puhkenud talurahvarahutustest.

22. septembril 1790.a. saatis Lot' departemangu administratsioon teate valitsusele, et juba " mitu

---

48 Л. Дембо, Аграрное законодательство..., lk. 124

päeva ... saabuvad pidevalt masendavad teated, mis tulevad meie departemangu küladest. Rahutus, mis haaras meid hariliku rendimaksu tähtaja lähenemisega, osutus täiesti põhjendatuks ..." 49

Garonne'i ja Lot' departemanguse elanike pöördumises Seadusandliku Kogu poole öeldi, et "rent ja teised feodaalkoormised ..., mis kuuluvad väljaostule 15. märtsi 1790.a. dekreediga ... , oleks täiesti võimelised saama kodusõja põhjuseks, kui Rahvus-kogu ei võta tarvitusele mõistlikke abinõusid." 5o

Ühes ananüümses kirjas püütakse leida ässitajaid selle rahulolematuse põhjustajaid: "Kui omanikke ei saa otseselt kahtlustada selles, et nad puhuvad lõkkele mässuvaimu, siis on neid äärmisel juhul vaja kahtlustada selles, et nad ei taha seda eriti vaigistada." 51

See süüdistus talupoegade- maavaldajate aadressil on ka õigustatud, sest kõige rohkem oli feodaalkoormiste kaotamisest huvitatud just nemad, kuna need olid otseseks takistuseks maa vabastamisel senjöörise võimu alt.

Valitsusele hakkavad saabuma arvukad talurahva kaebused: " ... kommuun nõuab, et rahvas ise võtaks enda peale rendi väljaostu." 52

Ühes palvekirjas, mis on saadetud 1792.a. öeldakse: " ... on möödunud 21 kuud ajast, mil anti välja feodaalse režiimi kohta, kuid keegi ei ole end välja ostnud ..." 53

---

49 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 38, lk. 132.
50 Samas, № 50, lk. 141-142.
51 Хрестоматия по социально-экономической истории ... № 5, lk 506.
52 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 50, lk. 142.
53 Samas, № 49, lk 141.

See kinnitab veelkord, et seaguses kehtestatud tingimused polnud talurahvale jõukohased ja et feodaalkord jäi jõusse veel revolutsiooni kolmandal aastal.

Ning alles Seadusandliku Kogu eksisteerimise viimastel päevadel 25. - 28. augusti 1972,a.anti välja uus dekreet feodaalõiguste kaotamise kohta, mis teatas: "... ehkki feodaalne režiim on hävitatud, kuid tema tagajärjed jätkavad ikka veel eksisteerimist ... pole midagi hädavajalikumat kui sundida kaduma Prantsusmaal need ... jäänused ..." 54

Kui radikaalselt seadus ka ei kõlanud, jäi see ikkagi poolikuks, sest selles nõuti feodaalkohustuste väljaostu, pealegi tühistati see seadus Konvendi poolt juba 21. septembril 1792.a.

Ja alles 17. juulil 1793.a. jakobiinide dekreet kuulutas feodaalõigused täielikult kaotatuks ilma väljaostuta. Lõpuks olid ometi rahuldatud talurahva nõudmised. Kõik feodaalsed dokumendid tulid viivitamata põletada. 55

Sellega oli lõpuks täitunud paljude talupoegade soov olla feodaalsetest õigustest vaba maa peremees, see oli eriti tähtis alanduse ja hirmutunde kadumise seisukohalt, pealegi sisendas feodaalkoormiste kaotamine omanikutunnet, millega käib kaasas algatusvõime ja huvi oma saagi suurendamise vastu.

Kuid arvukad maata- ja vähese maaga talupojad

---

54 Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII - XIX в.в., М. 1957, № 28, lk. 297

55 Samas, № 52, lk. 349

nurisesid seda kõvemini, mida enam tundsid seadusest rõõmu maaga varustatud talupojad. Kui viimased olid juba saavutanud eraomaniku seisundi, siis enamus talurahvast jäi ikka endisesse viletsusse ja pidid jätkama võitlust maa saamise eest.

15. mai 1790.a. dekreet oligi esimeseks järelandmiseks talurahvale maaga varustamise suunas.

Juba 19. - 21. detsembri 1789.a. oli Asutav Kogu lasknud välja riigivõla katteks assignaate 400 miljoni livre'i ulatuses ja nüüd tuli see summa kompenseerida kirikumaade müügiga, mis olid kuulutatud rahvuslikeks varandusteka.

Seadus määras maade ostuks küllaltki soodsad tingimused: see läks müügile väikeste jaosmaadena. Ostja pidi esialgu tasuma 13% maatüki väärtusest. Ülejäänud osa tuli maksta ära kaheteistkümne aasta jooksul. Sellised ostutingimused kindlustasid vähemalt osalegi talurahvast võimaluse saada maad.

Igaüks, kel oli vähegi võimalik, kasutas nüüd seda. Talurahva pahameel valitsuse üle vähenes, sest ärganud lootused olid praegu reaalsed.

Kuid talurahva rõõm oli olnud ennatlik, sest juba 1791.a. sügisel muutis Asutav Kogu maa ostutingimusi. Sellest ajast lasti maa müügile suuremate tükkidena ning võla tasumise tähtaega lühendati poole võrra. Neis tingimustes polnud talurahvas suutelise enam maad omandama, peamisteks maade ostjateks olid muidugi vaimulikud, kes ostsid ise ära suure osa maadest, feodaalid ja kapitalistid.

Kuigi puuduvad andmed maade hulgast, mis läksid talurahva kätte, võib siiski arvata, et teatud määral suurenes eraomanike-maavaldajate arv jõukamate talu-

poegade arvel, samuti olid möldrid jt. küla ametnikud.

Enamuse talurahva rahulolematusest aga kõneleb järgnev kaebus Ülem- Garonne'i departemangu administratsioonilt 22. detsembril 1790a.:"Kõrge Kogu pole veel midagi teinud varatute klasside heaks, ta on tegutsenud vaid omanike ja kapitalistide heaks ... vaene ei suuda neid (maid-H.P.) omandada ... 56

Ajaloolane M. Domnitš'i hinnangu järgi olid "kiriku ja kloostrite konfiskeeritud maad ... kättesaadavad vaid jõukatele. Talurahva nõudmised jäid rahuldamata." 57

Sotsiaalpsühholoogia seisukohalt oli aga antud dekreedi juures tähtis see, et olid tehtud esimesed sammud jumaldatud maa omandamise suunas.

Talupoja-eraomaniku sotsiaalpsühholoogia oli aga täiesti uus võrreldes revolutsiooni-eelse talurahva sotsiaalpsühholoogilise ilmega.

Eraomanduslike tendentside areng oli toimunud jõudsasti ning siit peale jätkus talurahva maa saamine järk-järgult, kuna 1790.a. lõpuks oli suur osa sekulariseeritud maadest müümata.

Mitmed ajaloolased on uurinud talurahva poolt ostetud maade küsimust 1791. ja 1792.a. jooksul.

Professor Lutšitski järgi ostsid Laon'i piirkonna talupojad kogu maa 44 või 43 arpaanist (58) ära 23 arpaani samal ajal, kui kodanlus ostis 18 arpaani. 59

---

56 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах..., № 39, lk. 133

57 М. Домнич, Великая французская революция и католическая церковь, М. 1960, lk. 57

58 arpaan - vanaaegne pinnamõõt 0,3-0,5 ha

59 М. Ковалевский, Происхождение мелкой крестьянской собственности..., Пет. 1912, lk. 24

Mintžes aga väidab, et Seine et Oise'i departemangu materjalide põhjal võib öelda, et talupoegkond ei võtnudki osa maade ostust. 60

Vaidlusaluse küsimuse lahendas Kovalevski, kes oli uurinud seda palju laiaulatuslikuma materjali põhjal, ta näitas, et ... pole kindlust, kas ülekaal jäi selles suhtes talupoegade poolele ... Kuid sellest pole kahtlust, et kodanlik elanikkond laiendas ... oma valduste suurust. Väike ja keskmine omand võis ka ainult võita".61

Ülalpool toodud eriarvamused aga kinnitavad ainult fakti, et maaostjate talupoegade arv Prantsusmaa eri piirkondades oli väga erinev. Üldiselt haaras kodanlus enda kätte enamuse linnalähedasi maid, kuna seevastu maakolgastes suurenes talupoegade väikeomanike arv tunduvalt.

Laialdane võimalus maade saamiseks avanes talurahvale alles jakobiinide ajal ja nimelt 1o. juuni 1793.a. dekreediga kogukonnamaade jagamisest.

Kogukonnamaade jagamist soovisid kõik kogukondlased, kuid eriti kõvasti nõudsid seda vaesed.

Jõukamad talupojad aga lootsid laiendada oma käsutuses olevaid maid ning samal ajal tahtsid muutuda täiesti iseseisvateks kogukonna ühiste huvide suhtes.

Kogukonnamaade jagamiseks tehti väga mitmesuguseid ettepanekuid, kus juures igaüks lähtus oma isiklikest huvidest.

Troyes'i baijaažis nõudsid vaesed, et kogukonnamaade ülejäägid jaotataks võrdsete osadena kõikide

60 М. Ковалевский, Происхождение мелкой крестьянской собственности..., lk. 124

61 Lamas, lk. 155

vahel, ja et neid ei antaks ainult jõukadele talupoegadele. 62

Valone'i baijažis nõutakse isegi relva kandmise õigust kaitseks kahtlaste isikute vastu. 63

Viimane nõudmine kajastas talupoegade maavaldajate huve. Põhiliseks tüliküsimuseks aga, kus selgub kogukonna lõhenemine kaheks vaenulikuks leeriks, oli see, kuidas maade jagamine läbi viia.

Vaesed talupojad, olid niinimetatud "avatud väljade" poolt, mis tähendas karjalaskmist küla põldudele peale lõikust.

Selline lahendus ei sobinud jõukatele, kes tahtsid kaitsta oma maavaldust küla loomade tallamise eest.

Munitsipaliteetidesse saabuvates kaebustes avaldasidki vaesed oma nördimust selle üle, et omanikud " ... piiravad oma aasasid tarade ja kraavidega ega luba kedagi nende ligi pääseda, oma karja saadavad nad aga vaeste põldudele." 64

Näib, et seoses omaniku tundega oli tekkinud egoism ja koos kasumiiha suurenemisega kasvas ka ükskõiksus vaeste kogukonnakaaslaste vastu.

Selgub, et kogukonnamaade jagamiseks olid olemas eeldused. Seda tõestavad ka talurahva "soovide ja kaebuste vihikud", kus tõstetakse üles küsimus kogukonnamaade jagamisest. 65

Valone'i baijažis hinnati seda kui "vahendit seada jalule rahu kogukondades ..." 66

Mõnedes kaebustes võib leida arvamust, et ühine maa olevat "neetud taeva poolt. " 67

Põhjus, miks neetakse ühises kasutamises olevat maad, oli selles, et viimased ei õigustanud end, kuna oli kadunud huvi nende parema harimise vastu.

Et see tõesti nii oli, sellest räägivad "soovide ja kaebuste vihikud" järgmist: ühismaad olevat "...kasvanud umbrohtu ja võsasse, need võivad olla veel vaid halbadeks karjamaadeks." 68

Maade jagamisega eraomandiks oleks aga avanenud võimalus nende eest paremaks hooldamiseks.

Ja kui 10. juuni seaduses kuulutati, et "...kui 1/3 hääli on jagamise poolt ...", 69 siis hääletas talurahvas otsekohe jagamise poolt.

See kinnitab veel kord talurahva lootust saada eraomanikuks.

Kogukonnamaade jagamisega muutus vaba väikeomand massiliseks Prantsusmaal. Oli täitunud suure osa talurahva unistus saada maaomanikuks.

Andmetest selgub, et näiteks Lys'i tasandikul kasvas talurahva väikeomand võrreldes revolutsioonieelsega 24,8%, Lille'i ümbruses 44,3% ja Cambresis'es aga isegi 50,4 % . 70

Andmetest selgub samuti, et talupoja maaomandi suurus oli küllaltki väike.

Lys'i tasandikul oli 2214 talupojal vaid 1 ha maad, samal ajal kui 10 ha suurusi maavaldusi oli seal vaid 177. 71

Kui võrrelda talupoegade-eraomanike arvukust sel ajal mõne teise maavaldaja klassiga, siis olid talupojad suures ülekaalus.

Näiteks oli revolutsiooni lõpuks Lys'i tasandikul 2303 talupoega-omanikku ja 644 kodanlast. 72

---

68 М. Ковалевский, Очерки социального быта ..., lk. 228
69 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 97, lk. 181-182
70 Samas, № 109, lk. 186
71 Samas, lk. 187
72 Samas, lk. 186-187

Talupoegade-eraomanike arv, mis nähtub neist andmetest, polnud tekkinud mitte ainult kogukonnamaade jagamisest, vaid oli kasvanud oa emigrantide ja revolutsiooni vaenlaste konfiskeeritud maade müügi arvel.

Selle kohta on olemas andmed Nord'i departemangus, kus talupoegade maaostjate üldarv kõikidest ostjatest moodustas 47,94% ning enamik omandatud valdusi olid 1 - 10 ha suurused. 73

Ülaltoodud andmed räägivad selget keelt talupoja püha eraomandi massilisusest Prantsusmaal jakobiinide diktatuuri päevil. See talurahva uus seisund maa suhtes muutis tundmatuseni talurahva endise sotsiaalpsühholoogilise laadi. Senine unistus oma maalapist oli muutunud realsuseks ning sai talupoja jumaluseks. Kogu ta huvi koondub nüüd oma maalapile ning majapidamisele, nüüdsest peale plaanitseb ta jõudu säästmata muuta endised hooletusse jäetud maad viljakateks põldudeka. Lõkkele lõi kasumiiha, mis erilise agressiivsusega väljendub just talupoja-uusmaasaaja tunnetes. Tema oli ju saanud kõige enam tunda viletsust ja oskas nüüd eriti hinnata talle osaks langenud õnne ning püüdis seda võimalikult täielikult oma huvides ära kasutada.

Kuni 1793.a.-ni oli eraomanduslike tendentside areng olnud revolutsiooni käigus suhteliselt aeglane, siis nüüd lõi see tunne lausa lõkkele maaomanike sü-

---

73 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах..., № 109, lk. 188

dameis. Endised küürus seljad sirutati lõpuks ikult ja tunti suurt rahuldustunnet revolutsioonist, mis andis neile võimaluse saada eraomanikuks.

Ühtlasi oli ka revolutsioon talupoja-eraomaniku jaoks lõppenud, sest tema peamiseks huviks oli elada rahus ja tegelda oma majapidamisega. Mida suurem oli talupoja maavaldus, mida enam oli sellel arengupers-pektiive, seda enam aheldas maa talupoja enda külge ning seda enam olid sellega seotud uued lootused ja nende hulgas eiti kirg rikastuda.

Koos eraomanduse tekkega hakkavad kaduma revolutsioonilised meeleolud, mis esindavad sotsiaalpsühholoogia liikuvamat külge ning ülekaalu saavutavad omaniku instinktid, mis moodustavad sotsiaalpsühholoogilise laadi kui püsiva ja vähem liikuva külje.

Sisemine võitlus sotsiaalpsühholoogilisel pinnal nende kahe kuju võitluses arenes revolutsiooni käigus pidevaltja jõudis konfliktini jakobiinide diktatuuri otsustaval 1793. aastal.

Eriti teravalt väljendus see konflikt just toitlusküsimuses, sest sel ajal oli toitluskriis jõudnud haripunkti.

Pealegi ei tohi unustada, et jakobiinide 1793.a. seadusandlus ei taganenud siiski kõikidele talupoegadele maad. Eraomanikul tuli ikka veel kaitsta oma maalappi vaeste talupoegade ja hulkurite kadedate pilkude eest.

Toitlusraskuste tekkimise põhjuseks oli finants-

kriis oli vana feodaalkorra raskeks päranduseks revolutsioonilisele valitsusele.

Ja ehkki Prantsusmaa oli sel ajal teraviljatoodangu poolest esikohal mailmas, ähvardas elanikkonda ikalduse korral nälg. Viljaga olid paremini varustatud just põhja provintsid, mis olid ühtlasi ka lõunapiirkondade varustajateks. 74

Eure'i departemangus, mis oli väga viljakas piirkond, leivahind isegi kahekordistus. 75

Sündmused Flandrias, Champagne's ja Eure'is näitasid, et majandusmeestel oli õigus, kui nad kartsid paanikat. 76

Nõukogude ajaloolase A. Ado andmetel olid peamisteks rahutustest osavõtjateks need külaelanikud, kes olid ilmajäetud viljast ja olid sunnitud seda ostma. 77

Esimese toitluskriisi tagajärgedest teatas 23. juulil 1789.a. intendant oma ettekandes siseministrile järgmist: "Lubage ... teatada Teile tugevast käärimisest, mis algas minu ringkonnas ... eriti tõuseb rahvas kuninga maksukogujate vastu.. . Maksukogujad langesid raskete solvangute ohvriteks." 78

Rahutused ei võtnud kül eriti suurt ulatust ja nimetamisväärsedkokkupõrkeid ei toimunud, kuid nälja hirmu said tunda ka talupojad.

See oli ka põhjuseks, miks juba revolutsiooni esimesel aastal hakkasid talupojad peitma vilja. 79

---

74 А. Мамыз, Борьба с дороговизной ..., lk. 7
75 Lamas, lk. 16
76 Lamas, lk. 16-17
77 Адо, Муниципальные выборы ..., lk. 79
78 А. Мамыз, Борьба с дороговизной ..., lk. 16
79 Lamas, lk. 17

Rahutused jätkusid veel 1790 aastal. Bourbonnais'is, kus see liikumine algas, olid külvid saanud erakordselt kannatada pikkade vihma- ja rahesadude tõttu. Liikumine levis mais üle kogu Allier' departemangu ja lo.mail pandi seal toime massilised läbiotsimised rikaste aitades, kuna kogutud XXX vili takseeriti sealsamas ja müüdi kohapeal.

Mai teisel poolel levis liikumine naabruses oleva Cher'i departemangu, kus 500 - 600-st talupojast koosnev inimrühm sundis muntsipaliteeti vilja hinda alandama. Mai lõpuks aga osutus toitlusrahutustest haaratuks juba kuus Kesk-Prantsusmaa departemangu ja alles juuni lõpuks 1790.a. lõikuse lähenedes, hakkasid talupojad rahunema. 80

Viljahindade tõusu ja toitluskriisi süvenemise põhjuseks oli ka 22. juulil 1791.a. kehtestatud vabakaubanduse printsiip, senine range vilja müügi reglementatsioon muudeti ära eelkõige kodanluse soovil.

Vabakaubandus oli kasulik ka jõukatele talupoegadele, sest vabakaubanduse kehtimisega sai eraomanik müüa oma saagi ülejäägid maksimaalse tuluga. Jõukad maaomanikud olid rahul selle seadusega, ning esialgu polnud põhjust muretsemiseks ka vaestel talupoegadel, sest 1791.a. lõpuni oli olukord üsna normaalne.

Viljasaak oli korralik ja leivahind isegi langes alla 2 sou'd naelalt. 81

Kuid alates 1791 - 1792.a. talvest andis end juba

---

80 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 75-76

81 А. Матьез, Борьба с дороговизной..., lk. 21

tunda toiduainete hindade tõus ja osaliselt oli selle põhjuseks ka spekulatsioon viljaga, mille põhjustas assignaatide järsk langus.

Nimelt oli Asutava Kogu poolt välja lastud assignaatide langus järgmine: kui 100- livre'ine assignaat maksis 1790.a. 95 livre'ist, siis 1792.a. oli sama suure assignaadi väärtus vaid 61 livre'it. 82

Jõukad maaomanikud , kes ei usaldanud assignaatide eest ära anda oma vilja, hakkasid vilja peitma hoolimata maa- ja linnatööliste leivapuudusest.

Komissaride ettekannetest selgub, et"vaesel pole leiba samal ajal, kui pole puudus viljast, see on peidetud." 83

Corres'is departemangu proklamatsioonis öeldakse muu hulgas: "Kes on süüdi, et turud tühjenevad. Need on rikkad omanikud ja nende mõju all olevad munitsipaliteedid ... " 84

Lõhe vaeste puudustkannatajate ja jõukate omanike vahel teravnes ning nad muutusid otse vaenulikeks oma huvide erinevuste tõttu.

Saint -Antoine'i petitsioonis Konvendile 1.mail 1793.a. nõuti, et "... te lubasite juba ammu kehtestada püha maksimumi kõigile eluks vajalikele asjadele... Saagu kehtestatud maksimum. " 85

Seine et Oise'i departemangu petitsioonis räägiti sama: "... Võtke vastu otsus, et vilja müüdaks hinna

---

82 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ... № 52, lk. 143

83 А. Матьез, Борьба с дороговизной ..., lk. 128

84 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 112, lk. 192

85 Lamas, № 69, lk. 156

järgi. Kehtestage maksimaalsed taksid... " 86

Vaeste nälgivate maa- ja linna alamkihtide ideoloogideks olid" pöörased", nende võitlus maksimumi eest väljendas maa ja linna proletariaadi huvide ühtsust jõukate talupoegade vastu.

Üheks vaeste õiguste eest võitlejaks oli Jacques Roux, kes oma kõnes 1.detsembril 1792.a. ütles:"Me kuulutame halastamatu sõja ... kõikidele neile ...,kes tõstavad esmaste hädavajalikusega asjade hinnad koletuslikule tasemele ... " 87

1793.a. sai vaestele kõige raskemaks aastaks.

Kohati nagu näiteks Vienne'i departemangus oli olukord äärmiselt raske: "Saabus õudne näljaaeg. On teada, et paljudes külades tuleb elanikel süüa loomatoitu." 88

Seepärast oli vaeste talupoegade hulgas tunda rahulolematuse kasvu revolutsioonilise valitsusega.

Sellest kõnelesid ka Konvendi komissaride ettekanded - suur rahulolematus olevat haaranud linna ja küla. 89

Seda kasutasid oskuslikult ära vaimulikud mässumeele õhutamiseks revolutsiooni vastu.

Revolutsiooni vaenlaste töö leidis vastuvõttu eriti Lääne-Prantsusmaal, mis seletub suures osas sellega, et vaesed kannatasid raskesti majanduskriisi tõttu.

Jõukad aga olid rahulolematud sellepärast, et näljased linnaelanikud tahtsid võtta nende saagi.

Revolutsioon pidi võtma tarvitusele kõige otsustavamad abinõud jõukate talupoegade sundimiseks,kuna

---

86 Н.Лукин, В.Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 64, lk. 152-153

87 Samas, № 65, lk. 153

88 А.Матьез, Борьба с дороговизной ... lk. 148

89 Samas, lk. 127

" ... kõikjal töötavad kontrrevolutsiooni tumedad jõud ja rahvamass pöördub meist ära ...ühiskondlik üritus on hukkumise äärel ...", 90 pealegi oli sõja käik ebasoodus Prantsusmaale.

Revolutsioon oli sunnitud nõudma ohvrit eraomanikult vastutasuks maa eest, mille ta oli saanud revolutsioonilt. See oli aeg, mil eraomanik pidi näitama oma tänulikkust revolutsiooni vastu tegudega ja selleks tuli tal anda vilja.

Kuid talupoja-omaniku sisevõitlus eraomanduslike huvide ja revolutsioonilise meelsuse vahel oli jõudnud konfliktini ja vajas lahendamist.

Tegelikult jättis nälgijate olukord eraomaniku ükskõikseks, pealegi ei tuntud külades nii suurt nälga kui linnas. Nii saavutasid tunnetes võidu egoism ja ahnus. Ta ei kavatsenudki anda vilja vabatahtlikult revolutsiooni päästmiseks. Nad ei tahtnud vahetada oma saaki väärtusetute assignaatide vastu ja sellepärast hakkasid massiliselt peitma vilja. 91

Talupojad-eraomanikud otsustasid võidelda oma õiguste eest.

1792.a. augustis pidasid nad kinni Carcassonne'is viljalastid, mis olid määratud armee varustamiseks. Mässajate poole läks üle Aude'i departemangu rahvuskaart. " 17. augustil, kui levis kuuldud... vägede tulekust ..., siirdus talupoegade rühm Carcassonne'i, võt-

---

90 A. Mamey, Борьба с дороговизной..., lk. 127

91 Lamas, lk. 62

tid enda valdusse kahurid ja püssid ... ja siis laadisid maha vilja ... Et korda jalule seada, oli vaja saata 4 000 sõdurit." Samasugused talurahva rahutused, mida kihutas tagant eraomanduslik huvi, toinusid üle kogu Prantsusmaa. 92

Talurahva egoism ja kasumiiha muutsid linna ja küla vahelised suhted väga teravaks.

"Linnades räägiti: talupojad tahavad näljaga vallutada linna. Külades karjuti veelgi kõvemini: linna verejänulised tahavad meilt ära võtta toiduaineid, mida me hankisime higi ja verega ... " 93

Millest oli tingitud selline talurahva tänamatu ja julm käitumine revolutsiooni suhtes?

Nimelt vaatas eraomanik kõike läbi omanikuhuvi prisma, õiglust nägi ta omandiõiguses ja sellepärast ei tundunudki tema egoistlik käitumine talle endale egoismina.

Ja sellepärast põrkusid jakobiinide heatahtlikud abipalved kõikjal talupoegade "kurdile ning visale vastupanule." 94

Eraomanduslikud huvid polnud aga mitte ainult jõukatele talupoegadele omased, vaid ka küla alamkihid olid potensiaalsed eraomanikud, s.t. et eraomanduslik tendents oli iseloomulik kogu klassi sotsiaalpsühholoogilisele laadile, vaatamata erinevate sotsiaalsete kihtide huvide erinevusele.

Selle tendentsi vastu olidki suunatud järgnevad jakobiinide seadused ja repressioonid, sest need tunded olid arenenud juba nii võimsaks, et ähvardasid saada ohtlikuks revolutsioonile.

---

93 Н. Мукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах..., № 112, lk. 190

92 А. Матьез, Борьба с дороговизной ... lk. 63

94 Samas, lk. 354

Sunni vahenditeks eraomanike vastu said maksimumiseadused.

4.mail 1793.a. kehtestatigi esimene maksimum viljale, millega kohustati maaharijat viima kõik vilja ülejäägid turule. Isikud aga, keda süüdistati vilja rikkumises, hävitamises või varjamises, karistati surmanuhtlusega. 95

Dekreet kutsus välja enamiku talupoegade ägeda protesti. Selle põhjused selgusid esmastel valimiskoosolekutel ja kus arutati ka maksimumi küsimust. 83 koosolekul, kus olid ülekaalus maaomanikud, mõisteti maksimum hukka, sest see "toob kahju talupojale, alandab tema produktide hinda ... samal ajal, kui teiste kaupade hinnad ... pidevalt tõusevad ..." 96

Eraomanduslikud tendentsid olid kasvanud juba niivõrd, et ei hoolitud oma kasumiiha rahuldamisel isegi surmanuhtlusest. Kõikjal toimus häbematu spekulatsioon viljaga.

29. augustil 1793.a. teatati komissaride poolt Avranche'i distriktist Manche'i departemangust, et seal valitseb väga raske toitlusolukord, sest jõukad spekuleerivad viljaga. Nad ei allu maksimumile, vaid viivad vilja Ille-de-Vilaine'i departemangu turgudele, kus polnud kehtestatud maksimumi. 97

Kasum oli aga sellisest viljamüügist kahekordne. 98

Distrikti peakomitee oli sunnitud andma välja käsu selle kohta, et kui "... avastatakse pettus ja varjamine, sel juhul konfiskeeritakse omanikult kõik viimseni ja ta pannakse aresti alla, kui "kahtlane". " 99

95 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах..., № 70, lk. 156-157
96 А. Матьц, Борьба с дороговизной..., lk. 193
97 Ж. Мантэ, Коммуны и борьба за хлеб в коммуне Ла Трините в 1793-1794, „Французский ежегодник", М 1956, М 1957, lk. 161
98 Французская революция..., № 92, lk. 249
99 [illegible] борьба, lk. 172

Talupoeg-eraomanik tegi kõik, et mitte viia vilja turule, ta lootis, et maksimumiseadus tühistatakse varsti ja varjas vilja jub a sellepärast, et sundida seda seadust tühistama. Selle asemel, et viia vilja turule, müüsid nad seda kodus palju kõrgema hinnaga. 100

Vilja rekvireerimine algas üle kogu Prantsusmaa üheaegselt üldise maksimumi sisse viimisega 1793.a. sügisel. See oli aeg, mil lõikus oli just lõppenud ja valitsus asus nüüd sunniviisiliselt koguma riikliku vilja tagavara.

Üldisest eraomanike meelsusest kõneleb ettekanne Konvendile järgmist: "Jõukad elanikud nurisevad ... nad on otsustavalt vastu ülesostjatele.". 101

Revolutsioonilise valitsuse abinõud põrkusid tõepoolest tõsisele vastupanule külas, sest vilja peideti massiliselt.

Yonne'i departemangus leidsid riikliku komisjoni liikmed ühe talupoja juurest vilja peidetuna sauna, Eure'i departemangus seisid mõldritel viljavihud pooleldi pekstuna, keelduti viljapeksust, mõned peremehed eelistasid ennem laostada oma põllud, kui alluda valitsusele. 102

Viha tema omandi kallale kippumise pärast kasvas nii suureks, et otsustati pigem surra, kui anda vilja vaenlasele, s.t. revolutsioonile.

Relvastatud kokkupõrked valitsuse esindajatega,

---

100 Французская революция..., № 95, lk. 256
101 С. Димант, Максимум и борьба..., lk. 163
102 А. Матьез, Борьба с дороговизной..., lk. 355-356

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

kes teostasid läbiotsimisi taludes, polnud harukordseteks mähtusteks.

Yonne'i departemangus tungisid talupojad kalle Toitluskomisjoni komissaridele, Noye' kommuunis pidi komisjon enesekaitseks võtma kaasa küladesse rahvuskaardiväe rühma, külas toimuski kokkupõrge 200 naisega, kes kohtasid neid kisa ja kiljumistega. 21. juunil 1794.a. barrikadeerisid Loge'i külakeses kaks talupoega oma küti , tapsid relvastatud võitluses 5 rahvuskaartlast ja haavasid 17, et neist jagu saada, tuli maja põlema panna. Samasugune lugu juhtus ka Ülem-Marne'i departemangus. 103

Üle kogu maa toimusid hulgalised arreteerimised ja ajaloolase Lefebvre' sõnade järgi:"Liiga suur oli alistumatute maaharijate arv, et neid kõiki oleks saanud arreteerida ..., küladesse majutati soldatid".[104]

Tänu valitsuse rangetele abinõudele viidi üldiselt sisse arvestus vilja ja teiste tarbeesemete üle. Eraomanik oli sunnitud alistuma revolutsioonile, kuid see toimus vastumeelselt. Oma egoismis oli ta unustanud, kellelt ta oli maa saanud.

Oma revolutsioonilise ideoloogia puudumine ja harimatus andsid talupoja tunnete ja instinktide võimusesse ning võidule pääsesid eraomanduslikud huvid. Oma jumaluse - maa pärast oli talupoeg valmis reetma revolutsiooni.

Jakobiinid püüdsid küll võita tagasi talupoe-

---

103 A. Mathez, Борьба с дороговизной ..., lk. 355-356

104 Samas, lk. 356-357

gade poolehoidu. Vantoosi dekreedid pidid täitma seda eesmärki.

3. märtsi 1794.a. dekreet nägi ette varanduseta patriootide abistamise revolutsiooni vaenlaste arvel. Kõikides vabariigi kommuunides tuli koostada patriootide nimekirjad ja nende alusel jagada neile maad. 105

Selle seaduse elluviimine oleks tähendanud täita maata ja varanduseta patriootide ammuse unistuse maa järele ja jakobiinid oleksid leidnud endale jälle arvukalt toetajaid külas.

Kuid jakobiinid ei suutnud tagada selle seaduse elluviimist.

Vantoosidekreedid tähendasid ühtlasi ka hädaohtu spekulantidele ja sellega olid veel kord riivatud eraomanduslikud huvid.

26. veebr. 1794.a. dekreedis öeldi, et "Revolutsiooni vaenlasteks tunnistatud isikute varandus rekvireeritakse vabariigi kasuks... " 106

Nende seadustega saavutas valitsus vaid talurahva rahulolematuse veelgi suurema kasvu.

Jakobiinide terror oli tõuganud endast eemale eraomanikud ja petnud vaeste talupoegade maa saamise lootusi. Eraomanduslikud huvid olid aga niivõrd hakanud valitsema talurahva üle, et revolutsiooni saatus teda enam ei huvitanud. Sellega oli jakobiinide saatus otsustatud.

---

105 Н. Лукин, В. Далин, Новая история в документах и материалах ..., № 101, lk. 183

106 Samas, lk. 182

II

II peatükk.

Talurahvas ja revolutsioon.

14. juuli 1789.a. oli Prantsuse kodanliku revolutsiooni alguseks ning sai signaaliks revolutsiooni levikule üle kogu maa. Prantsuse kodanlik revolutsioon ei piirdunud ainult oma maaga, vaid tema poolt sünnitatud ideed erutasid kogu inimkonda. Mitte asjata pole Lenin nimetanud seda Suureks Prantsuse revolutsiooniks,[1] sest kogu XIX sajand möödus selle revolutsiooni tähe all.

Revolutsiooni ideed pidid aga kõige lähedasemad olema prantslastele endile kui revolutsioonist osavõtjatele.

Ning talurahvas kui kõige arvukam revolutsioonist osavõtja pidi olema samuti nakatatud vabaduse pisikust.

Käesoleva peatüki ülesandeks ongi selgitada välja need suured muudatused, mis toimuvad talurahva kui klassi sotsiaalpsühholoogilises ilmes tema osavõtu tõttu

---

1 V. I. Lenin, Oktoobrirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks, Teosed, k. 33, lk. 29

revolutsioonilistest sündmustest.

Et paremini mõista revolutsiooni päivil toimunud muutusi talurahva meeleoludes, selleks on vaja tundma õppida talurahva tundeelu revolutsiooni eel.

Eelkõige vaadeldakse talurahva suhtumist valitsuse poliitikasse, kuna põhiliselt selle mõjul kujuneski välja revolutsioonieelne sotsiaalpsühholoogia. Talurahva vastureaktsioon sellele poliitikale aga tähistab tema tunnete ning meeleolude realiseerimist. Põhiliselt puudutas talurahvast valitsuse agraarpoliitika.

Kuningavõimu üldiseks suunaks agraarpoliitikas oli senjööride soosimine, millega ta andis talupojad feodaalide ja kiriku meelevalla alla. 2

Talurahva ideoloog J. Meslier on iseloomustanud " Testamendis" valitsuse poliitika eesmärke järgmiselt: "... valitsejad ja nende esimesed ministrid on seadnud endale peamiseks reegliks viia rahvas kurnatuseni, muuta nad kerjusteks ja õnnetuteks selles, et teha neid veel alandlikumateks ja võtta neilt igasugune võimalus midagi ette võtta võimude vastu." 3

Revolutsiooni eelõhtul aga ei suutnud kuningavõim enam selle ülesandega toime tulla, kuna sel ajal iseloomustas despotismi mitte niivõrd otsene kuritarvidus, kuivõrd üldine hajaliolek ja riiklik jõuetus. 4

Kuid valitsus pingutas, et näidata ikka endiselt võimsana. Sel eesmärgil paigutati küladesse sõdurid ja

---

2 vt. I ptk., lk. 15
3 Ж. Мелье, Завещание, т. II, М. MCMLIV, lk. 231
4 А. Оду, Наказ третьего сословия..., lk. 256

sunniti lisaks koormistele neid veel toitma . 5

Mida enam aga nõrgenes keskvõim, seda enam kasutasid oma võimu kohtadel mitmesugused ametiisikud.

Keegi autor on öelnud, et"praegusel momendil om Prantsusmaa ujutatud üle tohutu arvu andamite kogujate ja ülesostjatega, kes teevad rahva paljaks ..." 6

Pealegi nõudsid senjöörid talurahvalt alistumist ja truudust. Selline tseremoonia oli eriti alandav Provance'is ja Bretagne'is, kus ühele poole pidid seisma talupojad-maavaldajad ja teisele poole külavaimulik.

Talupojad pidid väljendama oma " läänimehe truualamlikkust ... paljastatud peadega, asetades käed pühale Evangeeliumile. " 7

Talurahva üle võimutsesid ka senjööri ametnikud, kuna tihtipeale elas isand ise linnas ja siis kuritarvitasid need ametnikud sageli oma võimu kirjaoskamatute talupoegade üle, muutes dokumente senjööri ja enda kasuks. 8

Talupoeg oli võimetu ka senjööri kohtute omavoli ees, sest nii kohtunikud kui ka kohtualused olid siin ühtviisi senjööri orjad. 9

Talurahvas püüdis küll kurta oma häda valitsusele kaebekirjades, kuid teda ei võtnud kuulda keegi. Kuid see fakt iseenesest tõestab, et kogu oma allasurutuse ja alandatuse juures , elas talurahvas alateadlik soov vabaduse järele.

Provance'i talupojad kaebavad näiteks selle üle, et senjöörid laiendavad oma õigusi ähvardustega, mis sageli ka täide viiakse. 10

5 Ж. Мелье, Завещание, Т. II, lk. 230
6 Samas, lk. 237
7 Э. Шампьмон, Франция накануне революции..., lk. 125
8 Samas, lk. 135
9 Samas, lk. 110
10 Samas, lk. 135

Talurahva vihavaen intendantide vastu oli kasvanud niivõrd suureks, et isegi aadlikud pidid paluma kuningat nimetada neid ametnikke mingi teise nimega selleks, et vähendada talurahva paha meelt. 11

Raamatu " Mazarin'i vaim" autor kõneleb, et "Prantsusmaa kõikides provintsides on ainult kuulda hädakisa ja kaebusi türannia ja kuritarviduste üle, riisumise ja röövimise pärast, millega tegeldakse Prantsusmaal ja mis on viinud kõiki tema elanikke kerjakotini, sundisid neid maha müüma oma riided, võtma enda seljast kõik, nii et raske on endale hoida isegi särki ... " 12

Nii on tuline õigus, et "kõige mahajäetumad, kerjuslikumad ja põlatumad inimesed - need on talupojad Prantsusmaal ... Talupojad on ... täielikult nende orjad, kelle maad nad harivad!" 13

Hoolimata alandustest ja kibestumistest ei tule neile aga pähegi pöörduda kuninga vastu,"... nad ei julge avalikuld nuriseda oma kuninga ja tema ministrite üle ... Ennem on nad valmis kägistama ära üksteist,et vaigistada oma isiklikku vihkamist ja vaenu." 14

Talurahvas ei nurise just sellepärast, et temas elab usk kuningasse. Mida suurem oli nende endi alaväärsustunne, seda suurema ja üllamana nägi ta kuningat.

See tunne oli juba psühholoogiale vajaliku tasakaalu pärast, nii nagu kaitserefleks väljakannatamatus viletsuses. Kuninga jumaldamist väljendasid ka talurahva

11 Э. Шамбюок, Франция накануне революции..., lk. 68-69
12 Ж. Мелье, Завещание, lk. 237
13 Samas, lk. 239
14 Samas, lk. 232

POOLT koostatud" soovide ja kaebuste vihikud."

Kui palju tõelist tunnet ja liigutavat naiivsust võib neist välja lugeda. 15

Pöördumises kuninga poole öeldakse:"Ja saagu teie alamad, valitseja, tõelisteks prantslasteks ... selle armastuse kaudu, mida nad säilitavad oma kuninga vastu", või " Oo suur kuningas, toetage nõrka tugeva vastu, hävitage feodaalse orjuse jäänused. Teie rahvas tuleb teie trooni jalamile ja otsib teie isikus Jumalat-halastajat." 16

Saint-Canne'i kogukonna "kaebuste ja soovide vihikus" teatasid talupojad, et ... me ei tahaks hoopiski mitte ühtki isandat peale Teie Kõrguse ... Ah, käskija, meie isa, kui te vaid kuuleksite oma rahva, kes teid armastab kogu südamest, karjet ... me oleme kindlad, et te vabastaksite meid varsti, me anume seda teilt. Saagu nii! " 17

Talurahva kaebused räägivad selget keelt sellest, et oma naiivsusest lootsid nad, et kuningas ei tea midagi sellest ülekohtust, mida nad kannatavad, sest senjöörid ja kõik ametnikud varjavad tõde kuninga eest.

Talurahva tulist monarhismi võib teatud määral seletada ka kuningriigi pika ja kuulsusrikka minevikuga.

Talurahvale imponeerisid kõik monarhistlikud traditsioonid ja pidulikud tseremooniad. Ta tundis vaimustust õukonna elulaadi suursugususest, millest levisid

---

15 Ж. Шалиньяк, Франция накануне революции..., lk. 21

16 Samas, lk. 59-60

17 Samas, lk. 60

kuuldused küladesse ning mida kuulati kui imekauneid muinasjutte.

Talurahvas imetles seda kergemeelsust ja kõgust, mille peale olid prantsuse kuningad eriti suured meistrid.[18] Talupojad ei teadnud sellest kaugeltki mitte kõike ja sellepärast näis see neile nii kauge ja kättesaamatu unistusena.

Monarhistlikud tunded iseenesest olid talurahvale toeks nende viletsuses, sest usk neisse illusioonidesse aitas neid elada ning toitis üha lootustega homsesse.

Talurahva tunnetemaailma vaatlemiseks revolutsioonieelsel Prantsusmaal on vajalik teada, kui võrd oli talurahva sotsiaalpsühholoogia ettevalmistatud revolutsiooniks ja millised ideelised mõjutused vormisid seda, sest oli ju see periood ka ideeliseks ettevalmistuseks Prantsuse kodanlikule revolutsioonile.

Selles suhtes, võib-öelda, aheldas talurahva tundemaailma kõige enam hariduse puudumine, sest "... 1789. a. oli väga suur osa kuningriigist ilma jäetud algkoolidest." 19

Jexe'i vaimulikkond kaebas valitsusele algkoolide puudumise üle külades, neid ei olevad peaaegu üheski külas. Dax'i vaimulikud kaebasid samuti: "Küladele ei anta mingisugust abi laste õpetamiseks. " Ka " Soovide ja kaebuste vihikutes" võib leida mõtet, et "külades ei ole mingisuguseidki vahendeid laste kasva-

18 A. Young, Journal, Travels in France during the years 1787, 1788, 1789, Cambridge 1929, lk. 12-13

19 Ж. Шалькьон, Франция накануне революции..., lk. 186-187

tamiseks ..." 2o

Neis tingimustes ei osanud talupojad enamasti ei lugeda ega kirjutada. Enamus külade palvekirjadest on koostatudki vigases keeles, paljudele kaebekirjadele on alla kirjutanud vaid mõned isikud, sest ülejäänud elanikud ei osanud kirjutada.

Näiteks Carcel'is kirjutasid 161 -st kohalviibijast alla vaid 56, Rouooeroux's kirjutasid "soovide ja kaebuste vihikule" alla 20 inimest, 22 aga ei osanud üldse kirjutada. 21

Ja kui külades olidki olemas koolid, siis õpetati seal ainult hädapärast "lugemist, kirjutamist ja arvutamist." Koolides läbiviidava õpetuse taset tunnistab õpetajate haridus, Nimelt ei nõutudki õpetajatelt arvutamisoskust ning sellepärast õpetati seda koolides tegelikut harva. 22

Enamik külakooliõpetajatest olid küreed, kes pöörasid põhitähelepanu jumalasõna õpetamisele. Religioon hakkas sellisel kombel mõjutama talurahva sotsiaalpsühholoogiat alates juba varasest lapsepõlvest.

Religioon kui valitsev ideoloogia oli rakendatud kuningavõimu ja senjööride teenistusse selleks, et sisendada alandlikkust ja kannatlikkust.

Vaimulikud nõudsidki oma kaebustes, et koolid oleksid lastele jumalasõna, psalmide laulmise, lugemise ja kirjutamise õpetamiseks. 23

---

20 Э. Шампьмон, Франция накануне революции..., lk. 186
21 Samas, lk. 189
22 Samas, lk. 188
23 Samas

Oma allasurutuse tõttu ei suutnud talurahvas ise arugi saada, kuivõrd tähtis oli haridus ja millistest vaimsetest rikkustest olid nad ilma jäetud oma harimatuses.

Talupoeg ei TAHTNUD õppida, seda kinnitasid paljude vaimulike palved anda välja mõned otsustavad seaduslikud abinõud, et sundida vanemaid saatma lapsi kooli. 24

Oma vaimsete võimete allasurutuse ja füüsilise orjuse tingimustes polnud talurahvas kui klass suuteline iseseisvalt oma~~s~~ ideoloogia~~s~~ loomise tasemele, mistõttu allus ta kergesti valitsevale religioossele ideoloogiale.

Talurahvale oli tema harimatuses tundmatu teoreetiline üldistus ning tema vaimuelu jäi peamiselt igapäevaste tunnete ja elamuste tasemele.

XVIII sajandi valgustusfilosoofia aga ei saanud olla talurahvale kättesaadav tema viletsuses. Need ideed kas ei jõudnud üldse külakolgastesse või kui jõudsidki, siis polnud talurahva sotsiaalpsühholoogia veel valmis vabaduse ning võrdsuse ideid omaks võtma.

Kodanluse poolt loodud ning valitsema pretendeeriv ideoloogia arenes paralleelselt talurahva sotsiaalpsühholoogiaga ja oli tundmatu talurahvale.

J.Meslier kui talurahva üks esindaja ja rahvaideoloogia looja jäi talurahvale samuti võõraks, sest tema teooria formeerus alles vanaduses, pealegi ei saanud tema ideed valitseva korra tingimuses laialt levida. 25

Kuid tema ideed pakuvad huvi just talurahva sotsiaalpsühholoogilise ilme tundma õppimiseks, sest tema ideo-

---

24 Э. Шампьон, Франция накануне революции..., lk. 188

25 Б. Поршнев, Ж. Мелье..., lk. 610

(26 V. I. Lenin, Tolstoi ja proletaarne võitlus)

loogia lätteks oli ümbritsev külaelu ning rahva mõte.

Meslier'i kohta sobivad Lenini sõnad: Tema õpetuses peegeldus "suur kuni põhjani lainetama löönud rahvameri oma kõigi nõrkuste, kõigi oma tugevate külgedega." 26

"Ta on suutnud väljapaistva jõuga edasi anda praeguse korra poolt rõhutud laiade rahvahulkade meeleolu, kirjeldada nende olukorda, väljendada nende stiihilist protesti ning pahameeletunnet." 27

Meslier on uurinud põhjalikult talurahva stiihilisi ülestõuse Prantsusmaal ning on püüdnud nende põhjal selgitada talurahva teadlikuse taset.

Stiihiliste ülestõusude ahel algas Prantsusmaal XVI sajandil ja põhjustasid iseenesest talurahvale palju kannatusi ja tagakiusamist.

Nende stiihiliste ülestõusude esmasteks motiivideks olid kerjuslikkus ja meeleheide, see oli protest, vaenlus, viha ja nördimus, mis tulenesid talurahva vaesusest. 28

Need olid hetkelised vihapursked, mil talurahvas valas endast välja kogu temasse kogunenud kibeduse ja nördimuse. SEE stiihiline liikumine sai erilise hoo just revolutsiooni eelõhtul ning selle võitlusega seostaski Meslier vabaduse ning võrdsuse momentide alged talurahva sotsiaalpsühholoogias. 29

Võrdsuseideed sisaldas iseeneses juba talurahva eitav suhtumine feodaalsesse omandisse ja sellest tulenev maade

---

26 V. I. Lenin, Tolstoi ja proletaarne võitlus, Teosed, k. 16, T. 1953, lk. 326
27 Samas, lk. 296 - 297
28 Б. Поршнев, Жан Мелье..., lk 600
29 Samas, lk. 600 - 601

jaotamise idee. 30

Kuivõrd aga talurahvas mõistis oma eesmärki ülestõusudes ja oma võitlust üldse, seda selgitab juba sõna "stiihiline". Nimelt sisaldab stiihiline võitlus endas konflikte kahe eri liiki tunnete vahel: ühelt poolt on selles protest, pahameel ja mässuvaim, teiselt poolt aga alistumine vägivallale, kerjuslikkusele ja harjumus rõhutud olema. Selgub, et talurahva sajandeid kestnud võitlus oli tegelikult ka raske siseheitlus otse vastupidiste tunnete vahel ning oma olemuselt oli see heitlus juba sammuks oma ~~olemuselt~~ olukorra mõtestamise poole, see sisemine võitlus iseendaga oli aga soodsaks sotsiaalpsühholoogiliseks pinnaseks vabaduse ja võrdsuse ideede tärkamisel. Samal ajal väljendas stiihiline võitlus ka kindlale klassile või sotsiaalsele grupile omast võimet alluda kergesti meeleoludele ning lasta end neist kaasaviia. 31

NII puudus talurahva võitluses, mis oli kantud väga vastuolulistest tunnetest, kindel eesmärk ja nende ülestõusude saatus oli paratamatult ette määratud.

Kuid pikkade aastate jooksul oli selles vihases võitluses liikunud talurahva sotsiaalpsühholoogia, ehkki aeglaselt, teadlikkuse suunas.

Sest "stiihiline element ei kujuta endast õigupoolest mittemidagi muud kui teadlikkuse embrüonaalset vormi.

Ka primitiivsed mässud väljendasid juba mõnesugust teadlikkuse ärkamist ..." 32

---

30 vt. I ptk. lk. 28

31 Б. Поршнев, Общественное настроение, его природа и динамика, Проблемы общественной психологии..., lk 311

32 V. I. Lenin, Mis teha, Teosed, k. 5, Tallinn 1951, lk. 336

Ja "mida suurem on hulkade stiihiline tõus ,mida laialdasemaks muutub liikumine, seda võrratumalt kiiremini kasvab nõudmine teadlikuse järele ..." 33

Sotsiaalpsühholoogia mitmesugused elemendid võivad olla erineval määral teadlikkuse kandjateks,sest ei eksisteeri absoluutselt ideoloogiast isoleeritud sotsiaalpsühholoogiat üldse. 34

Ka talurahva "soovide ja kaebuste vihikud" tunnistasid võrdsuse ja vabaduse momentide olemasolu talurahva mõttemaailmas revolutsiooni eelõhtul .

Uurides talurahva kaebustevihikuid, jälgime ka paralleelselt talupoegade huvideringi olemust. Materjali talurahva sotsiaalpsühholoogilise palge mõistmiseks 1789.a. annavad ka feodaalide ja vaimulike kaebused valitsuse aadressil.

Senjööride kaebustest võib lugeda austuse puudumist isandate vastu. Liluzaine'i provintsist saabunud teates öeldakse, et "...rahvas on külades kaldunud millegipärast liiga vabaduse ja ülestõusu poole." 35

Talurahvas ise ei pea ennast sugugi mässajaks, ta otsib õigustust enda arusaamatule julgusele neil võitlusepäevil ning nõuavad õigusega, et neile antakse tagasi neilt rõövitud omand. 36

Lähtudes enda omandi kaitsest ei mõtle aga talurahvas feodaalkorra kukutamisele, ehkki samm- sammult toimub liikumine senjöraalsete õiguste eitamise suunas.

Talurahvas kaebab küll "privileegide" ja "väljapressimiste" üle, kuid sealjuures ei mõtle ta kunagi teiste alan-

33 V. I. Lenin, Mis teha, Teosed, k. 5, lk. 355
34 A. Gojatšova, Ühiskondlik psühholoogia, lk 47
35 Б. Поршнев, Жак Мелье..., lk. 604
36 Samas, lk 602

damisele, vaid ainult oma isiklikule vabanemisele. Ta vajab vaid võimalust vabalt "künda oma põldu, lõigata vilja selleks sobival ajal ja kaitsta seda metsloomade, lindude eest." 37

Talurahva isiklikku laadi kaebustest kõnelesid ka kohtuprotokollid: " ... külanõukogud ei karda esitada "soovide ja kaebuste vihikuid," mis on täis isiklikke etteheiteid, kuid tänu kaebuste koostamisest ning kohalikke valimisi juhtivale leitnandile, ei kuhjatud" "soovide ja kaebuste vihikuid" ja protokolle mittevajalike tühjade asjadega." 38

Talurahva kaebuste vihikutes esineb aga hulgaliselt ikka isiklikku laadi soove. Palutakse näiteks õigust pidada kassi, keda tapavad senjööri ihukaitsjad, koera oma maja kaitseks,kasutada oma hurtsikus tasuta tuld, peksta vilja ja küpsetada ise leiba, müüa veini, ära ootamata, millal senjöör enda veini on ära müünud jne. Mõnedes "soovide ja kaebuste vihikutes" ei soovita üldse muud kui kaitset lindude, vareste ja huntide eest." 39

Need esitatud tagasihoidlikud soovid väljendasid võrdsuse idud selle kõige primitiivsemal kujul ja kuigi külades kõlas revolutsiooni eelõhtul tihti sõna "vabadus", jäi selle tõeline tähendus neile veel arusaamatuks. 40

Ülalnimetatud talurahva palved väljendasid ühtlasi talurahva silmaringi äärmist kitsust, sest, nagu näha, olid talupoja kõik huvid seotud tema igapäevase elu küsi-

37 Э. Шампьмон, Франция накануне революции..., lk 208

38 А. Ону, Наказы третьего сословия..., lk. 293

39 Э. Шампьмон, Франция накануне революции..., lk. 208

40 Б. Поршнев, Жан Мелье..., lk. 604-605

mustega. Need olid vaid isiklikud juhuslikud nõudmised, mis ei küündinud üle küla piiride ning milledest oli välja jäänud oluline ning üldine.

Pidurdavat mõju talurahva silmaringi arengule avaldas tema täielik harimatus ja allasurutus kuni looma seisundini.

Kuid samal ajal oli positiivne see protestivaim ja sisemine rahutus, mis tõttu talurahva sotsiaalpsühholoogia oli soodsaks vastuvõtjaks revolutsiooniideedele.

Olles pettunud valitsuse poliitikas, mida näitasid alateadlikult kõik stiihilised ülestõusud ja kaebused, vajas talurahvas oma pulbitsevate tunnete rahustamiseks uusi ideid. Talurahva sotsiaalpsühholoogia iseloomustamiseks revolutsioonieelsel Prantsusmaal võib öelda, et see oli nagu kuivusest lõhenenud maa, mis ootas vihma.

Isegi Beauvais'i vaimulikkond pidi tunnistama talurahva meeleolude kohta, et "kriis, mis rõhub teda, võib saada "õnneliku revolutsiooni"epohhiks ... Üldise uuenduse momendil avanevad kõik südametes vangistatud lootused; näib, et lähenevad päevad, niisama õnnelikud alamatele kui austavad monarhile." 41

Ja kui juulis 1789.a. hakkasid küladesse saabuma kuuldused revolutsiooni võidust Pariisis, siis ei kahelnud talurahvas enam hetkegi, vaid ühines revolutsiooniga.

Talurahva liikumine juulis ja augustis muutus võimsaks tunnetepuhanguks, mida võis võrrelda looduse stiihiaga: "NEED (talurahva ülestõusud T.P.) polnud salajase vandenõu tagajärg, need polnud rahva viha ootamatu

---

41 Ж. Шапильмон, Франция накануне революции..., lk 219

plahvatus, vaid Prantsuse XVIII sajandi agraarpoliitika vastuolude resultaadiks." 42

Ülestõusulaine oli alanud viis päeva peale Bastille'i vallutamist ja haaras kümneid ning sadu külasid. Liikumine võttis kõige suurema ulatuse kolmes provintsis Franche-Comte'is, Elsass'is ja Burgundias. 43

Kodanlikud ajaloolased on seda "suure hirmu" aastat hinnanud järgmiselt:".. see on anarhia ... mäss, viljatu ja purustav ... see pole revolutsioon, vaid kokkuvarisemine. " 44

See seisukoht kinnitab veelkord, kuivõrd võimas oli revolutsiooniline tundepuhang ning tiit erilise hoo sellele üle kogu maa andis just talurahvamasside osavõtt võitlusest.

Vene ajaloolane M.Kovalevski on kritiseerinud varem kehtinud üldist seisukohta, et talurahvas olevat olnud revolutsiooniks ette valmistamata oma harimatuse ja viletsuse tõttu ning väitis, et talurahvas oli aktiivne võitleja revolutsiooni päevil, need olid inimesed, kes teadlikult suhtusid sündmustesse, järgides kindlaid eesmärke ja omades isegi välja töötatud tegevusprogrammi. 45

M. Kovalevski seisukoht oli ilmselt liialdatud, kuna eelmine arvamus lausa alahindas talurahva revolutsioonilisi meeleolusid revolutsiooni eelõhtul. Eksitus tulenes eelkõige talurahva sotsiaalpsühholoogia mitteärvestamisest.

1789.a. oli talurahvale rõõmsate lootuste ja roosiliste unistuste ajaks, mil elevus oli täitnud kõik Prantsusmaa küladd. Endised ebamäärased unistused vaba-

---

42 А. Адо, Крестьянские восстания..., lk. 149
43 Lahmas, lk. 155
44 М. Тэн, Происхождение современной Франции, А. Адо Крестьянские восстания..-järgi, lk. 145
45 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 96

dusest, muutusid nüüd kõikehaaravaks sooviks.

Revolutsioonilise situatsiooni olukorras oli juba pinge viidud äärmiseni: "... õhk oli uutest mõtetest nagu täis elektrit, iga tuiksoon lõi uuendustele vastu." 46

Pole siis ime, et revolutsiooniliste sündmuste mõjul muutus talupoeg võitlejaks.

Talurahva meeleolude aktiivsuse enneolematut tõusu võib seletada ka sellega, et talurahval, kelle elu oli viidud füüsilise miinimumini, polnud kaotada midagi, samuti polnud unustatud endised võitlustraditsioonid.

Rahvusliku temperamendi kaasmõju muidugi soodustas revolutsioonilist puhangut. Talurahva sotsiaalse iseloomu omapära avaldus siin üle saamises harilikust inertsusest ning kui tunnetetulv oli kord valla pääsenud, siis andis talupoeg kogu oma energia ja visaduse revolutsiooni võidu heaks.

Võitluses avastati senitundmatu julgus ning üksmeeles peituv jõud, mis omakorda tõstsid enesetunnet. Talurahva sotsiaalpsühholoogias oli toimunud suur nihe - talupojast-orjast oli saanud talupoeg võitleja. Olid löönud lõkkele uued ja õilsad tunded, millest talurahvas oma sisemuses võis rahuldust tunda.

Agenois'i elanikud teatasid, et vabaduse entusiasm "sütitab südameid" ja teeb kergeks kõige raskemadki ohvrid. 47

Alancon'i kihelkonna "soovide ja kaebuste vihikus" öeldakse aga: " Me väljume kuristiku sügavusest ..." 48

Ajaire'i talurahva arvates oli see "epohh" signaaliks üldisele õnnele: "Kui imekaunis on see püha silmapilk! Lõpuks ometi saabus see õnnelik moment mil mõis-

46 W. Blos, Prantsuse revolutsioon, lk. 38
47 Э. Шапиллон, Франция накануне революции..., lk. 218
48 Samas, lk. 220

tus ja humaansus astudes oma õigustesse viivad meid vabadusele." 49

On näha, et talurahvas seob revolutsiooniga oma suured unistused õnnest, et ta hakkab tõeliselt mõtestama vabaduse olemust, mida ta nüüd hindab seda kõrgemalt, mida õudsem oli endine orjapõli. Talurahvas oli ärganud uuele elule.

" Soovide ja kaebuste vihikust" võib lugeda:"...solvanguid polnud nagu olnudki, need on unustatud ...löövad õitsele ... uhkus, vagadus, jumalakartlikus ausus." 50

Revolutsiooniga seotud üllad tunded süvendasid aga talurahva usku kuningasse, sest nad sidusid revolutsiooni võidu naiivselt kuninga heldusega. Nüüd olid nende südamed täis tänutunnet oma kuninga vastu ja nagu nad ise ütlesid "... kogu üldine rõõmu väljendus, kui särav see ka ei olnud, ei suutnud ~~kkagi~~ kaugeltgi väljendada läbielatud tunnete kogu jõudu." 51

Marseille' ümbruse talupojad tänasid monarhi selle eest, et " suur kuningas kingib oma rahvale õnne, millist me kunagi isegi unistada poleks julgenud." 52

Nüüd ei hakata enam rääkima, kui kuningas teaks! Kuningas saab teada ..." 53

Samaaegselt revolutsioonide meeleolude tõusu- ja monarhistlike tunnete süvenemisega, toimub ka talurahva silmaringi avardumine, mis põhjustab ka huvideringi

---

49 Ж. Шампьон, Франция накануне революции..., lk. 220
50 Samas, lk. 219
51 Samas, lk. 215
52 Samas, lk. 214
53 Samas, lk. 219

laienemise. Revolutsiooniline situatsioon põhjustas uute tunnete - üksmeele ja kodanikutunde tekkimist.

Valitsuse adressil saabuvate kirjades öeldakse, et ärkab rahvustunne, "energia ja patriotism hakkavad valitsema südametes." 54

Kui senini oli tundnud talupoeg huvi ainult oma isikliku elu vastu, siis nüüd avaldub talurahva huvideringi laienemine tena elavas reageerimises revolutsiooniliste sündmustele pealinnas. Eriti oli seda märgata Pariisi ümbruses olevates piirkondades, kuid selline tendents on ka üldine.

Näiteks, kui Chaton'i külast üks talurahva juhtidest keegi Pierre saabus pealinnast ja "tõi häid teateid Pariisist, " 55 siis kuulati teda suure huviga.

Revolutsiooni päevist alates võis leida talurahva kirjades selliseid lauseid, nagu: "lõpuks ometi õiendame me arveid nende neetud aadlikega." 56

Sõna "meie", mis muutub arusaadavaks talupojale, räägib eesmärgi ühtsusest, mille eest võitleb talurahvas. Nende poliitilise teadvuse alguseks võib lugeda energilist reageerimist Generaalstaatide kokkukutsumisele. Talurahvast haaras juba kuninga poolt 21. jaanuaril 1789.a. välja antud läkituse pidulik toon, nagu ikka kuninglike tseremooniate puhul.

Selles oli öeldud: "Tema Kõrgus kutsub üles oma alamaid avaldama truudust suursugusele monarhile, lubab neid ära kuulata hea tahte ja armastusega,"

---

54 Ж. Шалимон, Франция накануне революции..., lk. 219

55 А. Адо, Крестьянские восстания..., lk. 152

56 Samas, lk. 162

talurahva käest küsiti nõu võrdselt teistega kuidas käituda, et " anda ... osaliselt tagasi rahunemistunne, millest me oleme nii ammu ilma jäänud." 57

See kuninga pöördumine rahva poole pidi talurahvale olema ülevaks silmapilguks, sest nüüd esmakordselt küsiti nõu tema käest ning see suurendas ta eneseteadvust tublisti.

Õnnetu rahvas, kes oli kaotamas lootust oma elu parandamiseks, võttis Generaalstaatide kokkukutsumise vastu erakorralise tänulikkuse ja liigutava armastusega kuninga vastu.

Kuid talurahvas polnud võimeline iseseisvalt orienteeruma poliitilistes sündmustes, talle oli vaja juhte. Nendeks said revolutsiooni päeval muidugi külades kõige teadlikumad inimesed. Viimaste meelsusest olenes väga suurel määral talurahva reageering sündmustele Pariisis. Paljudes kohtades olid kooliõpetajad meelestatud revolutsiooni vastu, kuna nad olid külaküreede abilisteks 58 ning sellisel juhul ei suutnud nad midagi ära teha talurahva silmaringi ja huvideringi avardumiseks. Nad püüdsid vastupidi juhtida talurahvast kõrvale revolutsioonilistest sündmustest.

Külakooliõpetajate poliitiline teadlikus ei saanud olla nende hariduse juures kuigi kõrge, kuid"külakooliõpetajate hulgas võis kohata ka valgustatud inimesi, kes on oma sajandi hariduse tasemel ja lihtsalt haritud inimesi. " 59

---

57 A. Ony, Наказы третьего сословия..., lk. 248

58 C. Dimanet, Сельский учитель Франции в годы революции XVIII века, „Французский ежегодник" 1962, M. 1963, lk 76

59 Samas, lk. 75

Talurahva "soovide ja kaebuste vihikute" koostamine ja kohalike võimuorganite valimine ei saanud jääda õpetajaskonda riivamata, nende eneseteadvus kasvas koos talurahva üldise meeleolude tõusuga.

Muntsipaliteetide sekretäridega võtsid nad tihti osa talurahva "soovide ja kaebuste vihikute" redaktsioonist ning nende osa sel juhul oli küllaltki suur. Külakooliõpetaja ülesandeks revolutsiooni päevil ei olnud mitte ainult laste õpetamine, vaid ka talurahva poliitiline kasvatamine.

Hilisemas Manche'i departemangus Cotentin'i baijaažis oli "soovide ja kaebuste vihikule" alla kirjutanud kogukonna kauaaegne õpetaja ja sekretär Jean Batista Veront. Vahest oleks ilma temata jäänud soovide hulgast välja nõudmine koolide tasuta õpetamise kohta. 60

Ja ka need õpetajad, kes ei omanudki ühiskondlikke kohustusi, võtsid oleti aktiivselt osa ühiskondlikust elust külas. Nad esinesid kõnedega kodanikele, selgitasid ja lugesid elanikkonnale seadusi ning võtsid osa revolutsioonilistest pidustustest. "Külakooliõpetajad ... võtsid pidustustele kaasa ka oma õpilased, kes esinesid Deklaratsioonide lugemisega, nad lõid revolutsioonilisi laule, esinesid jutlustega." 61

Allier' departemangu õpetaja esines kõnega pidustustel, milles kutsus üles kodanikke armastusele, vendlusele, vastastikusele toetusele, kutsus neid

---

60 С Дюманэ, Сельский учитель ..., lk. 75

61 Samas, lk. 92

alluma seadusele, olema head vabariiklased, meesteks ja isadeks, veenis neid saatma oma lapsi kooli, kus hakatakse õpetama vastavalt vabariigi moraaliprintsiipidele. 62

Sel kombel pidasid eesrindlikud õpetajad võitlust nii talurahva poliitilise ja haridusliku silmaringi laiendamise eest.

Talurahva ideoloogilisteks juhtideks ja suunajateks revolutsiooni päevil olid veel eesrindlikult meelestatud külaküreed, kellede vaesuse tõttu olid nende huvid seotud rohkem talurahva kui vaimulikkonnaga. 63

Nende hulgas oli üheks selliseks Landenac'i kihelkonna küree Cher'i departemangust. 64

Kohalike võimuorganite valimised toimusid revolutsiooni esimesel perioodil 1790.a. ning viidi läbi nimetatud inimeste juhtimisel vastavalt 14. detsembri ja 22. detsembri 1789.a. dekreetidele, mis jagasid kodanikud „passiivseteks" ja „aktiivseteks" kindla varandusliku tsensuse alusel ning mille järgi pidid valimised olema kaheastmelised. 65

Kõikides kommuunides viidi jaanuari lõpust kuni märtsini 1790.a. läbi esmased valimiskoosolekud. Seaduse järgi pidid laiad rahvamassid jääma valimistest kõrvale, kuid talurahvas, kes esmakordselt oli hakanud huvituma poliitikast, püüdles erakordse aktiivsusega poliitilisest võimust osavõtu poole.

---

62 С. Дюманэ, Сельский учитель..., lk 92

63 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 61

64 Samas, lk. 63

65 Samas, lk. 57-58

Talupoegkond tundis, et ta oli revolutsioonist osavõtjana õigustatud elama kaasa kõikidele sündmustele ning sellepärast ei hoolitudki valimiste kitsendustest.

Sel põhjusel võtsid tihti "aktiivsete" kõrval valimistest osa ka "pasiivsed" kodanikud ja kui keegi "aktiivsetest" oleks julgenud öelda, et "... minge ära,te pole aktiivne kodanik; oleks ta läbipekstud inimhulga poolt ..." 66

Nii valiti munitsipaliteetidesse ka hulgaliselt vaeseid talupoegi.

Tarn'i ja Garonne'i departemangudest saadeti isegi kaks kaebust selle kohta, et " vaesed on haaranud munitsipaliteetides juhtimise." 67

Nord'i departemangus pretendeerisid "passiivsed" osavõtule valimiskoosolekust, relvad käes. 68

Valimiste tulemusena saavutasid talupojad võidu näiteks Somme'i departemangu Arry kommuunis ja Nievre'i departemangu Montamber'i kommuunis. 69

Peale nende juhtumite kõneles talurahva poliitilisest aktiivsusest Seadusandliku Kogu Konstitutsiooni-komitee aadressil saabunud hulgalised kaebused, et sihilikult rikutakse valimiste reglementatsiooni. Neid kaebusi tuli umbes 30 departemangust. 70

Valimised olid toimunud terava poliitilise võitluse õhkkonnas, kus talurahvas astus julgelt väja oma õigiste eest.

Talurahva ülesandeks valimistel sai kõrvaldada

66 А. Адо. Муниципальные выборы..., lk. 65-66
67 Samas, lk. 66
68 Samas
69 Samas, lk. 61
70 Samas, lk. 59

munitsipaliteetidest oma vaenlased priviligeeritud seisuste, nende käsilaste ja kodanlaste näol. Mõnelpool tulid talupojad esmastele valimiskoosolekutele "kaigastega relvastatult", et läbi peksta kõik leivakaupmehed ning "läksid oma ähvardustega ja barbaarsustega selleni, et ähvardasid hävitada kõik kodanlased." 71

Cher'i departemangu valimiskoosolekul nagu paljudes teisteski kohtades püüdsid talupojad mitte lasta küreed munitsipaliteedi koosseisu, Seine et Marne'i departemangus aeti küree minema koosolekult hüüetega: "Maha küree". 72

Nievre'i departemangus kihutati koosolekult minema senjöör, Oise'i departemangus, kus senjööril ja ta pojal õnnestus valimised talurahva tahte vastaselt nurja ajada, ei taganenud talupojad, vaid pöördusid abi saamiseks juristi poole. 14. veebruaril toimuski uus valimiskoosolek, kus talupojad valisid uue munitsipaliteedi, kuhu ei võetud ei senjööri ega ta poega. 73

Neil valimistel suutis talurahvas kindlustada teatud määral oma osavõttu riiklikust juhtimisest ning need ametikohustused panid talurahvale hulgaliselt harjumatusid ja raskeid kohustusi, millega alati toimegi ei tuldud. 74

Teise astme valimiskoosolekutel, kus toimusid departemangude administratsioonide valimised, esines talurahvas niisama aktiivselt, kui eelmiste puhul,

71 А. Адо, Муниципальные выборы ..., lk. 88
72 Samas, lk. 64
73 Samas, lk. 59
74 Samas, lk. 71

ehkki osavõtjateks olid siin valijamehed.

Calvados'is nõuti näiteks "selle karistamist, kes hääletab vaimuliku või aadliku poolt," Cote-d Or'i departemangus paljudes kantonites tuli "vaimulikel lahkuda koosolekult ähvarduste tõttu," Gard'i departemangus püstitati võllas, mis oli varustatud pealkirjaga: "Hoiatuseks aristokraatidele." 75

Valimiste jooksul püsis talurahva kõrgendatud meeleolu kogu Prantsusmaal. Üle kogu maa kaasnes valimistele feodaalide ja kodanlaste vastane võitlus.

Ühes anonüümses kirjas valitsusele iseloomustas senjöörist autor seda talurahva võitlust järgmiselt:"Siin on paljaks röövitud ja maha põletatud lossid ja kõik, mis neis leidus, peaaegu kõik arhiivid on maha põletatud.76

Eriti ulatuslikult puhkes talurahva võitlus 1790.a. Nievre'i ja Allier'i departemangudes. Saint-Hilaire'i kantonis tegutses mais, mil olid liikumise haripunkt, 300-st inimesest koosnev rühm. Lõhuti rikaste aitu ja võeti ära neilt vili ning suur hulk ülestõusnuid vallutasid Fin'i lossi. 77

Sel perioodil säilis talurahvas veel sügav usk Rahvuskogu poliitikasse.

Nii olid Aveyron'i departemangu "harimatud talupojad" veendunud, et "senjöörid on vihatud Rahvuskogu poolt ja sellepärast peavad olema vihatud ka kommuunide poolt." 78

---

75 А. Адо, Муниципальные выборы ..., lk. 73

76 Хрестоматия по социально-экономической истории ..., № 5, lk. 506

77 А. Адо, Муниципальные выборы ..., lk. 74-75

78 Samas, lk. 71

25.mail 1792.a. teatasid talupojad-ülestõusjud Saone et Loire'i departemangust, et eksisteerib Rahvuskogu dekreet leiva, veini, liha j.t. toiduainete takseerimise kohta väga madala hinnaga ja muntsipaliteedid koos farmerite ja maaomanikega peitsid ära need dekreedid." 79

Et Rahvuskogus arvati leidvat kaitset, siis kadus talurahva teadvusest väga kiiresti hirm võimaliku karistuse ees. Seda julgemini kaebasid nad, et " küree loeb neile kõikidest dekreetidest ette vaid "sõjaseaduse", mis esitati neile kui keeld saavutada oma kõige seaduslikemaid õigusi senjööri ja küree kuritarvituse vastu ..." 80

Talurahvas, olles meelestatud revolutsiooniliselt, nõudis Asutavalt Kogult tasu maa näol võitluse ja toetuse eest.

1792.a. kevadel puhkes veelgi laiaulatuslikum ja organiseeritum talurahvaliikumine, kui 1790.a., sest talurahva poliitiline teadlikus oli teinud vahepeal sammu edasi. Saone et Loire'i "departemangu administratsioon kaebas ülestõusu ulatuse üle ja lisas, et "... mäss näib olevat läbimõeldud süsteemi resultaat." 81

Mõnel pool esitasid talupojad administatsioonile oma poliitilise programmi, mis nõudis toiduainete takseetimist. 82

Saint Amant'i piirkonna talupojad Cher'i departemangust aga nõudsid, et Rahvuskogu vabastaks nad

79 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 86
80 Samas, lk. 85-86
81 Samas, lk. 83
82 Samas, lk. 82

maksudest üldse. 83

Nievre'i departemangu muntsipaliteet ütles talurahva taotlused välja ~~selgitamata~~ veelgi selgemini: "Primitiivse võrdsuse vaim ärkab nende keskel: võib olla püüavad nad nõuda maade jagamist, või viivad selle läbi relvastatud jõuga." 84

Talurahva meeleolude tõusuga käis kaasas julguse suurenemine ning ärkav peremehe-tunne.

d'Epinac'i elanikud kandsid ette senjööri valtsejale, et mad on peremehed ja ei hakka enam maksma midagi." 85

Muidugi ei kasvanud see peremehe-tunne ja revolutsiooniline aktiivsus mitte kõikjal ühevõrra, teadvuse vabanemine aristokraatia ja vaimulikkonna mõju alt oli raske ja pikaajaline protsess, sest alistumine ja truualamlikkus olid juurdunud liiga tugevasti talurahva sotsiaalpsühholoogiasse. Nii valiti ikka veel paljudes kohtades muntsipaliteetidesse priviligeeritud seisuste esindajaid.

Üks selline juhtum toimus Louesme'i kihelkonnas, kus valimiskoosolekul ei saanud küree valitud munitsipaliteedi koosseisu ning kihelkonna elanikud väljendasid sellepärast oma petitsioonis rahulolematust selle üle. 86

Mõlemaid tendentse, nii revolutsioonilist aktiivsust kui ka konservatiivsust, võib tähele panna talurahva käitumises revolutsiooni esimesel etapil. Seda enam tuleb aga hinnata talurahva julgust, mida raskemini toimus vabanemine ~~vanadest~~ iganditest.

---

83 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 83
84 Samas, lk. 83-84
85 Samas. lk. 84
86 Samas, lk. 65

Seni kuni suurfeodanlus alles kindlustas oma positsiooni, pidi ta taluma talurahva nõudmisi, sest ta vajas tema abi, kuid, saanud võimule, hakkas ta oma endise liitlasega arveid õiendama.

Eriti julmalt käitus kodanlus Elsass'is ja Dauphine'is, kus karistati enamust talurahva liikumisest osavõtjaid. "Kahel surmamõistetul raiuti peale poomist pead maha ja nende päid veeti külades ringi hirmutamiseks." Sõdurid saadeti laiali küladesse, et seal korda jalule seada. Kasutati isegi nii julmi karistusvahendeid, nagu häbimärgistamine ja ratastamine. 87

Selline reageering talurahva võitlusele revolutsioonilise valitsuse poolt, pidi muutma nõutuks talurahva. Nende rahulolematus föjaanidega kasvas vähehaaval.

Eelkõige polnud talurahvale meele järgi tsensuslik valimissüsteem.

Lefebvre sõnade järgi oli vaene vapustatud, nähes end kõrvaldatuna valimistest. 88

Lõhe talurahva tundemaailmas hakkas laienema ühelt poolt revolutsiooniliste meeleolude ja teiselt poolt rahulolematuse mõjul valitsusega. Talurahvas, hakates taipama, et Rahvuskogu ei soovi midagi ette võtta, oli sunnitud nõudma maad ja vabadust.

Talurahvast ei rahuldanud 4. - 11. augusti 1789.a. dekreet feodaalkoormiste kaotamisest, 89 seadustele järgnesid uued pettumused ja nõutuse meeleolud. Rahulolematus valitsusega andis end tunda alates 1790.a. keskelt

87 A. Ado, Крестьянские восстания ..., lk. 167-168
88 A. Ado, Муниципальные выборы ... lk. 67
89 vt. I ptk., lk. 32

ning ainult radikaalne agraarreform oli võimeline kõrvaldama selle pahameele.

Rahvuskogu aga oli võtnud kursi peatada revolutsioon vastupidi talurahva tahtele, kes soovis selle süvenemist.

Lenin iseloomustas valitsuse konservatiivsust agraarpoliitikas järgmiselt, kui Rahvuskogu 1789.a. ühel suvel pani toime talurahva vabastamise, siis ristis Mirabeau selle sündmuse "vastikuks orgiaks." 90

Suurkodanlus oli läinud aadliga kompromissile ning talurahva rahulolematusel oli see-ga tõsine põhjus.

1792.a. ülestõusude päevil käitus talurahvas valitsuse suhtes palju otsustavamalt kui 1790.a. Hakati, nimelt, saatma valitsusele petitsioone, milledes nõuti maaküsimuse lahendamist. Petitsioonide saatmisest võtsid talupojad massiliselt osa,nende koostamisega nähti tohutut vaeva. Paljudel petitsioonidel polnud mitte ainult " kümneid, vaid sadu allkirju ning identse teksti alla ühinesid sageli mitu kommuuni." 91
KUi petitsioon lõpuks oli saadetud valitsusele, siis hakati kannatamatult ootama vastust sellele. Kuid kannatus hakkas katkema, sest mingisugust vastust ei ilmunud.

1792.a. mais saadeti Loire'i departemangust lõpuks valitsusele uus petitsioon, millele oli alla kirjutanud 441 inimest ning milles nõuti selgust, mis õigusega ei ole Seadusandlik Kogu talurahva petitsioone vastu võtnud. 92

Pikapeale kasvas talurahva pahameel nördimuseks valitsuse poliitikaga ning seda tugevdas veelgi 1792.a.

---

90 V. I. Lenin, Oktoobirevolutsiooni neljandaks aastapäevaks, T. k. 33, lk. 39

91 A. Ago, Революционный подъём..., lk. 117

92 Samas, lk. 117-118

tunda andma hakanud toitluskriis, mil asuti rekvireerima vilja ülejääke. Talurahvas tunded revolutsiooni poolt ja vastu muutusid tõsiseks sisemiseks võitluseks, mis oli jõudmas konfliktini. Talurahvani jõudis ka mõte valitsuse kompromissist senjööridega, sest suurkodanlusest valitsuses ei võtnud midagi ette talurahva olukorra tegelikuks parandamiseks.

Talurahval tuli aga üsna pea ületada oma sisemine võitlus ja langetada otsus. Nimelt, kui 1792.a. kevadel levisid külades kuuldused "aristokraatlikust vandenõust" ja alanud kontrrevolutsioonilistest mässudest Lääne- ja Lõuna-departemangudes, siis asus talurahvas kaitsma revolutsiooni.

1792.a. toimusid suured ülestõusud Quercy's, Ülem-Garonne'i ja Tarn'i departemangudes, mis olid peamiselt suunatud vannet mitte andnud vaimulike vastu.

27. veebruaril kirjutasid komissarid hämmastusega neist ülestõusudest, et "külaelanikud ajasid paljud neist minema kihelkondadest." 93

Kohati ulatus talurahva väeosade arv, millega ühines ka küla rahvakaart kuni 1200 inimeseni. 94

Ülem-Garonne'i departemangust teatas direktoorium, et kõikjal kogunevad 4- 5 naaberküla elanikud, ...kõikjal... teatasid, et nad tahavad võidelda vannet mitte andnud vaimulike ja nende pooldajate vastu, ... nad on vaenulikud aristokraatide, emigrantide sugulaste ja kõigi vastu, kes ei anna tööd talupoegadele." 95

---

93 A. Ado, Революционный подъем ..., lk. 122
94 Samas
95 Samas

Suurkodanlust heidutas talurahva revolutsioonilisus järjekordselt, kuid ta vajas talurahva abi algava sõja ajal. Talurahvaliikumine jõudis haripunkti 1792.a. märtsis.

Kui aga valitsus kuulutas koalitsioonile sõja, siis vaibus talurahva liikumine kiiresti, aprillis ja mais oli liikumine peaaegu täiesti katkenud. 96

Talurahva selline reageering sõja kuulutamisele näitas kuivõrd kalliks pidas talurahvas revolutsiooni.

Kõik huvid taganesid kõige tähtsama - kodumaa kaitsmise ees.

Sõja käik näitas aga vaenlase üleolekut. Prantsuse armee, keda juhtisid reaktsioonilised ohvitserid ja kindralid, taganes ja 11. juulil 1792.a. oli valitsus sunnitud kuulutama: "Isamaa on hädaohus! " 97

Kõik, kes suutsid kanda relva, kutsuti kaitsma ja konstitutsiooni.

22. ja 23. juulil, kui dekreet tehti teatavaks rahvale, toimus kogu maal massilise patriotismi tõus. talurahvas laskis end kirjutada vabatahtlikena pataljonidesse. Rahvas oli asunud ise revolutsiooni kaitsele, sealjuures umbusaldades Seadusandlikku Kogu. Talurahvast oli saanud revolutsiooni armee, hüljates oma isiklikud huvid. Tundmatuseni oli muutunud talurahva suhtumine värbamisse.

Kui enne revolutsiooni püüdis talupoeg, kuidas oskas, hoida kõrvale sõjaväkke võtmisest, siis nüüd pakkusid nad ennast ise.

---

96 А. Матьез, Борьба с дороговизной..., lk. 58
97 Конституции и законодательные акты..., № 24, lk. 291-292

Kui varem oli talupoeg isegi püüdnus oma nahka päästa negrutiks võtmise eest linna põgenemisega, 98 siis nüüd ei pidanud ta kalliks anda elu revolutsiooni eest.

Talurahva silmaringi hindamise seisukohalt on tähtis vaadelda, kuivõrd oli talurahvas teadlik sündmustest ja poliitilisest võitlusest Pariisis.

Poliitilise võitluse areeniks oli Seadusandlik Kogu, mis avati 1. oktoobril 1791.a. ning mis koosnes 766 liikmest, milledest ainult 3 olid talupojad. 99

Niisiis oli talurahva esindus sedavõrd tühine valitsuses, et nende saadikute kaasa rääkimine küsimuste otsustamisel ei saanud kõne allagi tulla, seetõttu jäid ka talurahva arvukad petitsioonid valitsuse poolt läbi vaatamata. 100

Enamuses olev föjaanide partei suhtus talurahva nõudmistesse järsult eitavalt. Ja kui Robespierre alustas oma kõnet talurahva rahutustest 1790.a., kostsid suur-kodanlusest saadikute vahelhüüded: "See pole rahvas, vaid röövlid! " 101

Seadusandlikus Kogus käis äge parteide vaheline võitlus ning küsimus võimust ~~oli~~ osutus kõige tähtsamaks.

Robespierre mõistis teravalt hukka need viljatud vaidlused: "Kõik meie tülid ei ole midagi muud kui üksikute huvide võitlus ühise huviga, võitlus ahnuse ja ausameelsuse, õigluse ja autuse vahel. 102

Jakobiinide juht Robespierre kaitses talurahvast föjaanide ja žirondiinide kallaletungide eest öeldes, et "rahvas pöördub varsti ise seaduse juurde kui see

---

98 М. Ковалевский, Очерки социального быта..., lk. 117
99 Н. Лукин, Максимилиан Робеспьер, Избранные труды, T. I, M. 1960, lk. 58
100 Samas, lk. 59
101 Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения в трех томах, T. I, M. 1965, lk. 114
102 Samas, lk. 279

teda ainult kaitseb ja on heategev tema suhtes. Ärge sallige, et relvastatud soldatid lähevad rõhuma ausaid kodanikke nende kaitsmise eesmärgil." 103

Kuid jakobiinide kõned talurahva heaks, ei jõudnud kaugemale Seadusandliku Kogu seinte vahelt.

Talurahvas elas tegelikult teadmatuses valitsuse kavatsustest ja poliitilistest sammudest.

Tihti kaebasid talupojad, nagu Cher'i departemangus-
gi selle üle , et nad on halvasti informeeritud Rahvuskogu dekreetidest 104, rääkimata siis poliitilisest võitlusest pealinnas. Talupojad pidid enamasti rahuldama kuulujuttudega, kuid seljuures ei tohi ka talurahva poliitilist võhiklikkust üle hinnata.

Talurahva sotsiaalpsühholoogia emotsionaalse külje iseloomustamiseks on vaja vaadelda talurahva monarhistlike tunnete arengut revolutsiooni ajal.

Kuningas kui heategija oli revolutsiooni alguses saanud rahvale lähedasemaks, kui ta kunagi oli olnud.

Talurahvas jäi veel kindlalt oma igipõlise arvamuse juurde, et "ei ole maapeal kedagi kõrgemat kuningast." 105

Talurahvas sidus ka munitsipaliteetide valimised kuninga tahtega. Kui aga kuuldi tsensuslikust valimissüsteemist, siis arvati, et "kuningas annab õiguse kõikidele kodanikele võtta osa kommuunide asjadest." 106

Juba 1789.a. suvel levis talurahva hulgas kuuldus, ei " kuningas lubas rünnata losse" 107 ning mitmel pool kõneldi isegi " kuninga käskudest". 108

---

103 Максимилиан Робеспьер. Избранные произведения..., т. I, лк. 117
104 А. Адо, Муниципальные выборы..., лк. 85
105 К. Маркс, Избранные труды..., т. I, лк. 59
106 А. Адо, Муниципальные выборы..., лк. 71
107 А. Адо, Крестьянские восстания..., лк. 154
108 А. Адо, Муниципальные выборы..., лк. 85

Ka senjööridele teatati:" ... te ei ole enam suur isand, nagu kuningas, kes tunnistas end pärinevaks kolmandast seisusest." Tungides kallale feodaalide lossidele, karjusid nad:" Elagu kuningas ...! " 109

Kuid juba 1789.a. revolutsiooni algusest alates hakkas pikkamööda arenema konflikt monarhistlike tunnete ja poliitilise teadlikkuse taseme vahel, ehkki monarhism säilub revolutsiooni esimese perioodi jooksul.

1792.a. ülestõusudele järgnenud repressioonide ajal arvasid Cher'i departemangu talupojad isegi, et "vastu kuninga tahtmist saadetakse sõjaväed nende vastu." 110

Kuid võitluse käigus hakkab see petlik ettekujutus hajuma, sest kuningas ei saatnud neile abi vihatud valitsuse vastu. Tugeva löögi talurahva monarhistlikele tunnetele andis kuninga põgenemine Varennes'i ööl vastu 21. juunit 1791.a.

Kui teade kuninga põgenemisest levis küladesse, tekitas see talurahva hulgas suurt rahutust. Algas uus talurahva võitluslaine feodaalide vastu, mis oli nagu vastureaktsiooniks sellele ootamatule teatele. 111

Kui seni oli talurahvasoma sügavas südamesoppis vaid kahelnud kuninga hoolitsuses, siis nüüd pidi see teade olema suureks pettumuseks tema illusioonides.

Talurahvas oli vahepeal aktiivselt hakanud kaasa-elama revolutsiooni sündmustele, milledest saadi teada

---

109 А. Адо, Крестьянские восстания..., lk. 165
110 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 85
111 Французская буржуазная революция, lk. 118

külas , ja taipas nüüd täie selgusega, et kunigas oli neid petnud: ta oli tahtnud reeta revolutsiooni.

Nii küpses mõte sellest, et kuningas, olles revolutsiooni vaenlane ü on ühtlasi ka nende vaenlane.

Ning kui 1792.a. algasid tõsised toitlusraskused, siis levisid kuuldused, et Louis XVI on süüdlane näljas. 112

Need jutud olid eriti levinud linnades, kuid ka maal teati neid. Talurahva palavate monarhistlike tunnete jahtumise tendentsi tõestas ka see, et 10. augusti revolutsioon Pariisis ja monarhia kukutamine leidsid eest heatahtliku vastuvõtu külas. Osaliselt oli see tingitud sellest, et talurahvas polnud rahul föjaanidega ning tervitas sellepärast nende kukutamist.

Valitsuse vahetuse tõttu lõpetati kättemaks talurahvale 1792.a. kevadise ülestõusu eest.

Reas kohtades, nagu Cantal'is mõisteti arreteeritud õigeks kohe peale 10. augusti sündmusi, peale selle aga kaotati dekreet kohtuotsuste elluviimistest seoses seaduserikkumistega feodaalsete õiguste suhtes. 113

Girondiinlik valitsus näis talurahva soove arvestavat.

3. septembril 1792.a. andis Seadusandlik Kogu välja dekreedi üldisest amnestiast, millega lõpetati kõik revolutsiooni päevil alanud kohtuprotsessid. 114

Selle seaduse võttis talurahvas vastu rahuldustundega.

---

112 Французская буржуазная революция..., lk. 290

113 A. Ado, Революционный подъём..., lk. 138

114 A. Mathez, Борьба с дороговизной..., lk. 64

Nüüd sidus talurahvas kõik oma seni täitmata lootused Seadusandliku Kogu poliitikaga, valitsus oli aga sunnitud liberaalitsema, sest rindelt saabusid katastroofilised teated: olid langenud Longwy ja Verdun. Vaenlane oli jõudmas Pariisi lähistele. 115

Talurahvas jälgis pingsalt sõja käiku ja kiitis heaks valitsuse loosungi: "Sõda Euroopa monarhide vastu." 116

See näitas ühtlasi, et talurahvas oli enamuses üle saamas monarhistlikest tunnetest, kuid suurimaks revolutsiooniliste meeleolude võiduks oli, et talurahvas suhtus üsna ükskõikselt 21. jaanuaril 1793.a. täide viidud Louis XVI hukkamisse.

Samal ajal oli Žirondiinide võimul olek uute võtuolude ärkamise ajaks talurahva tunnetes. See oli tegelikult keeruline sisenemise ajaks talurahvale ning see pidi lõpuks viima paratamatule konfliktile.

Talurahva tunnete lõhenemise põhjuseks oli rahulolematuse kasv uue valitsuse poliitikaga. Muutused talurahva sotsiaalpsühholoogias revolutsiooni teisel etapil tulenesid mitmesuguste majanduslike, poliitiliste ja ideoloogiliste tegurite mõjust.

Seadusandliku Kogu dekreedid 18. juunist ja 14. augustist 1792.a. olid andnud esialgu küll uut lootust, kuid tegelikult talurahva olukord ei paranenud, ehkki mõningaid edusamme talurahva maavalduse kindlustamisel siiski tehti. 117.

Petetud lootuste tagajärjeks olid 1792.a. II poolel

---

115 А. Матьез, Борьба с дороговизной ..., lk. 64

116 Французская буржуазная революция ..., lk. 192

117 Л. Дембо, Аграрное законодательство ..., lk. 126

puhkenud talurahva rahutused. Kuna Žirondiinid kandsid suuri kaotusi rindel, siis olid nad sunnitud vaigistama talurahva tõusvat pahameelt augusti dekreetidega, mis aga ei suutnud seda ülesannet täita. 118

Talurahva pahameelest sel puhul andis tunnistust Robespierre'i kõne 25.veeb. 1793.a. : "Rahvas arvab, et neid kaitsvate seaduste puudumise tõttu on tal endal õigus hoolitseda oma nõudmiste rahuldamise eest." 119

Talurahva majanduslik olukord halvenes tunduvalt toitluskriisi süvenedes, sest algasid vilja rekvireerimised külades.

Sel põhjusel puhkesid Ille-de-Franche'is rahutused, mis tugevnesid eriti novembris. 120

Seine et Oise'i departemangu talupojad keeldusid allumast rekvireerimisele. 121

Sellist tendentsi võis märgata talurahva-omanike juures üle kogu Prantsusmaa, sest külad ei kannatanud s ellist õudset nälga, nagu linnad ja kui küsimus puutus juba talurahva omandisse, siis otsustas ta revolutsiooni kahjuks.

Talurahva pahameel valitsusega kasvas ka pikaliveniva sõja pärast. 20. septembril oli rahvas võidu saavutanud rindel Valmy all ja nüüd tundis talurahvas, et otsustav moment sõjas oli möödunud. Talurahva suurimaks sooviks sai nüüd pöörduda tagasi oma põllulapide juurde, selleks oli aga vaja rahu.

Talurahva teadlikus polnud veel kasvanud nii palju ,

---

119 Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения, Т. II, lk. 251

120 А. Матьез, Борьба с дороговизной..., lk. 80

121 Samas

et ta oleks suutnud üle saada eraomanduslikest huvidest.

Selleks olukorras vaibusid ajutiselt patriootilised meeleolud ning nende asemele astusid uuesti isiklikud huvid.

Sel ajal, kui Prantsuse väed jätkasid võidukat pealetungi Belgia suunas, tõid komissaride ettekanded Konvendile kurbi sõnumeid armeest.

Nad kirjutasid, et "... tuli näha, kuidas kogu see (tee H.P.) oli üle külvatud rahva vabatahtlikega, kes tulid koju Bernonville'i armeest." 122

1793.a. algul teatasid komissarid,"täielikust anarhiast" armees, kui olukord ei peaks muutuma." Meie relvavendadel pole riideid," " neil ei olé teisi riideid peale nende või õigemini on neist jäänud järele räbalad. 123

Pahameele kasvu põhjuseks oligi armee h[illegible]halb varustamine, see tunne paisus nördimuseks märtsis 1793.a., kui Prantsuse armee sai rindel lüüa ning valitsus andis välja käsu 300 000 mehe värbamisest sõjaväkke. 124

Ideoloogia mõju talurahva meeleolude kujundamisele sai aga määravaks talurahva suhtumises revolutsioonisse.

Ideoloogiline propaganda talurahva hulgas oli eriti tähtis olukorras, mil neid olid vallanud kahtlused revolutsiooni[illegible]s suhtes ning nad olid muutunud eriti vastuvõtlikuks igasuguse ideoloogilise mõjutamise suhtes.

Olukorda taipasid õigesti Konvendi komissarid 26. märtsil 1793.a. kirjutasid nad Lot-' departemangust:

"Ühiskondlik üritus on hukkamise äärel ..., ainult

---

122 Французская революция..., №1, lk.9

123 Samas, №1,2,5, lk. 9-17

124 A. Mathez, Борьба с дороговизной..., lk. 127-128

kõige kiiremad ja otsustavamad abinõud võivad teda(revolutsiooni H.P.) veel päästa," "kõikides südametes on kustunud püha vabaduse entusiasm. Kõikjal on tunda väsimust revolutsioonist ..." 125

Nüüd oleks revolutsiooniline valitsus pidanud uuesti suutma puhuda talurahva südametes lõkkele revolutsuooni sädeme, aga valitsus oli võimetu, sest ta oli lõhkenud poliitilises võitluses.

Õigusega süüdistas Robespierre žirondiine konservatiivsuses: "Ma olin selle tunnistajaks, kuidas Seadusandlikus Kogus sündis seadusandlus,... mis ei esinenud mitte millegagi eelmiste aegade seadusandlusest. See ei muutunud kuni viimaste päevadeni, sest muutumatuteks on jäänud huvid ja eelarvamused, mis olid selle seadusandluse aluseks" Ta nõudis Rahvuskonvendilt sedasama, mis komissaridki - otsustavust: " ... on vaja kindlustada kõikidele ühiskonna liikmetele see osa maa viljast, mis on talle eluks hädavajalik; on vaja kindlustada maaomanikele ja maaharijatele tasu nende majapidamise eest." 126

Žirondiinid aga ei mõelnud revolutsiooni päästmisele, vaid selle lämmatamisele. Žirondiin Buzot' poolt välja öeldud soov oli selles suhtes väga iseloomulik: Nimelt pidas ta vajalikuks ässitada talurahva revolutsioonilise Pariisi kallale. 127

Revolutsioonilise valitsuse võimetust sisendada

---

125 А. Матьез, Борьба с дороговизной, ..., lk. 128

126 Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения, T. II, lk. 128

127 Н. Ленин, Избранные труды, T. I, lk. 84

talurahvasse, uut armastust ja usku revolutsiooni vastu, kasutasid ära emigrandid ja kontrevolutsioonilised vaimulikud omapoolse propaganda läbiviimiseks. Sellest ohust rääkis ka Robespierre:"Ma ise olin rahutuste tunnistajaks. Kõrvuti ausate kodanikega nägime me võõramaalasi ja rikkaid, kes olid ümber riietatud sankülottide austavasse riietusse. Me kuulsime, kuidas nad rääkisid: "Meile lubati,et peale kuninga surma tuleb küllus, aga sellest ajast ... muutusime me veel õnnetumateks." Me kuulsime neid pikalt laialt kõnelemas." 128

Tegelikult oli sel ajal moes kahtlustada kõiges revolutsiooni vaenlasi, kuid teinekord olid sankülotid ka ise segaduste külvajateks.

Emigrantide abilisteks talurahva eksiteele viimisel olid veel kohtadele jäänud revolutsioonile vaenulikud õpetajad. Näiteks 1793.a. töötas Urville'i kommuunis selline õpetaja Le Sept. Distrikti võimud teatasid, et ta on "opositsiooniliselt meelestatud kehtiva korra vastu". 129

Auderville'i kommuunis tegeles õpetaja Mary Potiers kontrrevolutsioonilise propaganda väbiviimisega. Tema juures toimusid salajased läbirääkimised, mis põhustasid palju kurja. 130

Kontrrevolutsioonilise propaganda edu 1793.a. oli eriti suur sellises mahajäänud kolkas, nagu Vendée, kuhu teated revolutsiooni sündmustest kas ei jõudnud või kui jõudsidki, siis äratasid need ainult pahameelt. Nimelt olid vana korra igandid säilinud siin eriti tugevasti ja seetõttu leidis kontrrevolutsiooniline propaganda siit eest soodsa sotsiaalpsühho-

128 Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения, Т. II, вк. 251
129 С. Димант, Сельский учитель..., вк. 81
130 [illegible] вк. 77

loogilise pinnase oma eesmärkide elluviimiseks.

Maine et Loire'i ja Sarthe'i departemanguде komissarid selgitasidki neid põhjusi, miks talurahvas sai lääne - departemangudes revolutsiooni vaenlaseks: "Harimatus ja fanatism peremehetsevad ... käesoleval momendil, ... kui Revolutsioon kutsub prantslasi üles vabadusele. Revolutsiooni oli siin vähe tunda ja vabadusel oli siin vaid tähtsusetu arv sõpru. Feodalismi kõidikud ja vaimulike despotism olid purustatud kogu Prantsusmaal; ainult siin ei kiirustatud neid purustama ja mitte minutitki ei kaotatud lootusi nende taaskehtestamiseks. Selles õnnetus piirkonnas on patsiotism juba kolm aastat võitluses vabaduse vihkamisega ja mitte alati polmud võidukas ..." 131

Prantsusmaa lääne-departemanguде olukord oli erandlikuks näiteks Prantsusmaal, sest, nagu teada, võttis talurahavas osa revolutsioonist küllalt aktiivselt revolutsiooni I ja II etapil.

1793.a. mäss, mis puhkes Vendées, levis aga kiiresti revolutsiooni kolmandal etapil. 132

Jälgides mässu edasist levikut, püütakse selgitada, kui kaugele läks talurahva tunnetes vaenulikkus revolutsiooni vastu ja kuidas suhtus talurahvas revolutsioonisse selle lõppedes, kus juures religioosseid tundeid seoses Vendee mässuga selles peatükis ei vaadelda.

---

131 Французская революция ..., № 50, lk. 128

132 vt. lisa nr. 3, lk. 129

Kõige paremini kajastavad mässu käiku ja sellega seotud meeleolusid Konvendi komissaride ettekanded departemangudest.

Mässu ulatusest kirjutasid komissarid 19.märtsil 1793.a. järgmist: "Me olime sunnitud peatama laevaliikluse Loire'i jõe selles osas, kus kaldad olid hõivatud bandiitide poolt. Me nõuame, et naaberdepartemangud liiguksid meile abiks... Suur hulk neid juba kogunes ... meie vastane on arvult suur ... Siin toimub tõeline sõda ... " 133

Indre et Loire'i ja Loire et Cher'i departemangudes arvati, et " bandiitide armee koosneb kolmest kolonnist." 134

Vendee' komissarid teatasid 19.III, et "mässajate arv ei ületa 6 000. " 135

Morbihan'i ja Finistere'i depardemangude ettekannetest on tunda hirmu revolutsiooni saatuse pärast: "... siin ei ole mitte lihtsalt kohalikud rahutused, mida võib kergesti lõpetada, - ei, siin astuvad sõjaväelises korras välja lausa kõik külad juhituna vilunud juhtide poolt teatud arvu tulirelvade ja sõjavarustusega, ilmuvad rünnakuteks linnadele ... kõikjal on ümber haaratud suured teed ja ümberpiiratud linnad, ei möödu päevagi ilma verevalamiseta ... " 136

---

133 Французская революция..., № 12, lk. 32
134 Samas, № 15, lk. 36
135 Samas, № 13, lk. 34
136 Samas, № 21, lk. 55-56

4. aprillil saabunud teated Alam-Loire'i ja Mayenne'i departemangudest kõnelevad:"... Bandiidid valdavad peaaegu kogu ümbrust ... põletasid seal dokumendid; nende plaaniks oli ... tungida otse Nantes'i linna ... " 137

Mässu levik võttis tohutu ulatuse(vt.lisa nr.2) ning samal ajal toimus vaenlase edukas pealetung rindel. Valitsus ei suutnud kindlustada sel raskel ajal armee varustamist ja rahulolematus levis ka sõdurite keskel.

Teated sõjaväest 1793.a. suvel räägivad järgmist: "Inimene, kes kannatab puudust, loomulikult, muutub distsiplineerumatuks ... Sõdurid ... nõudsid riideid, särke, kingi ... " 138

7. novembril 1793.a. saabuvad veelgi kohutavamad teated armeest: "Pool armeed oli saabasteta, relvad nõudsid parandamist, laod ei võimaldanud meile mingeid ressursse ... ,nagu näib, ... vaenalane püüab levitada kuuldust, et ta läheb Pariisi peale ... on nähtud juba palju bandesid, kes on hajutatud laiali küladesse, kes, peites oma relva, püüavad pöörduda oma kodukollete juurde tagasi ..." 139

Neist masendavatest andmetest võib arvata,et hirmus segadus ja vihavaen revolutsiooni vastu valitsesid Prantsusmaal, sest kontrrevolutsioonilise mässu selline ulatus pidi mõjutama ka nende inimeste sotsiaalpsühholoogiat, kes sellega kaasa ei läi-

---

137 (Samas, № 36, lk 90) Французская революция ..., № 36, lk. 90
138 Samas, № 74, lk. 194
139 Samas, № 112, lk. 296-297

nudki. Sest tugevad tundepuhangud ja antud juhul revolutsioonile vaenulikud meeleolud, on võimelised väga kergesti kutsuma esile kollektiivides psühholoogilise nakatumise nähtust. Kollektiivsetele tundepuhangutele on omane ka võime mitmekordistada inimeste energiat.[140]

Sellest kõnelevad jällegi komissaride ettekanded. Vendee' ja Deux-Sevres'i departemangudest kirjutati: "... kõige tugevam vaenlane, kellega meil tuleb neis piirkondades võidelda, on paanika..."[141]

Paanika ja hirm mässajate edu eest levis isegi sõjaväkke. Mässajate vankumatu usk oma võidusse muutis sõjaväe ja ümbruskondade rahulikud elanikud relvituiks, sest nendel polnud vastu seada samasugust kõigutamatut usku revolutsioonisse ja langesid nii hirmu ohvriteks.

Niort'i lähedal oli toimunud revolutsioonilise armee kokkupõrge mässajatega, mis oli ühtlasi ka tunnete ja tähtekindluse katseks. Revolutsiooni armee jäi kaotajaks.

Komissarid kirjeldasid sõduritest talupoegade käitumist lahingus järgmiselt:"... Vahvad inimesed, kes on harjunud töötama vikati ja adraga, jooksevad energiata, tõelise mehisuseta esimese lasu juures ja külvavad vaid segadust meie ridadesse. Nende suurendatud kartus kolmekordistab vaenlase jõudu ... hirm, levides kõikjale, teeb kuritahtlikkuse palju

140 Б. Тарнин, Общественное настроение ..., lk. 302

141 Французская революция..., № 17, lk. 43

jultunumaks, vaenlase katsed aga palju aktiivsemateks ..." Samas lisatakse:"... Külade elanikud, kes tulid meile abiks, maksid Vabariigile vaid suuri kulutusi ja kõikjal, kuhu nad tulid, külvasid nad õuduse tunnet ..." 142

Näib, et talurahvas, keda valdas hirm ja õudus, on reetnud revolutsiooni. Näib et talurahvas oli unustanud kõik need ülevad tunded, mis olid kõitnud teda revolutsiooni algul.

1793.a. suvel, mil olukord oli kõige kriitilisem revolutsioonile, olid mässajad ja vaenlased okupeerinud Prantsusmaa 83-st departemangust 60. 143

Talurahva, kui kõige arvukama klassi meeleolud pidid otsustama revolutsiooni saatuse. Jakobiinide valitsus vajas toetust, et päästa revolutsiooni häll - Pariis. Oli vaja, et kaoksid kahtlused kõikidest südametest. Talurahvas pidi otsustama, kas revolutsiooni poolt või vastu.

Ning see otsus oli järgmine, nagu teatati Konvendile juba 21. märtsil 1793.a.:"Kodanike agarus tuleb ilmsiks kõikjal sellise energiaga, mis on omane vaid rahvale, kes võitleb oma vabaduse eest... Praegusel momendil on Loire'i kaldad täis relvastatud inimesi... Paljud kogukonnad saatsid värvatuid üle ette nähtud normi ... Me pidime isegi kahandama kodanike ägedust, kuna nad kõik tahavad rindele ... vaesed pereemad tulevad ettepanekutega võtta neilt

142 Французская революция..., № 71, lk. 186

143 Н. Ленин, Избранные труды, lk. 107

leiba ..." 144

Alam-Loire'i departemangus asus Crone'i - nimeline ringkond ja väike Renaze'i - nimeline kogukond, "... kus kahtlased isikud ... anti valve alla ja vähimagi kahtluse puhul arreteeriti ..." 145

Revolutsiooniliste meeleolude üldisele tõusule aitas kaasa agar revolutsiooniline propaganda, mida teostasid Konvendi komissarid.

Nad aitasid, end säästmata, vabaneda talurahval kahtlustest revolutsiooni ürituse suhtes.

Nad märkisid, et "... me ei karda öelda, et võib-olla, see (mäss-M.P.) oleks olmud Vabariigi lõpuks, kui Konvendi komissarid poleks saabunud erinevatesse punktidesse ..." 146

Cotes du Nord'i ja Ille et Vilaine'i departemangude komissarid nägid, et " ei saa kaotada minutitki", kiiresti saadeti laiali proklamatsioon küladele eesmärgiga" selgitada neile nende eksimust ja tuletada neile meelde nende kodaniku kohust ja et teha neile ettepanek ... pöörduda tagasi oma kodukolletele, garanteerides neile, et nad võivad pöörduda tagasi ilma igasuguse karistuseta..." 147

Komissaride töö kandis vilja ja enamud talupoegi võidetigi tagasi revolutsioonile.

23.augustil 1793.a. andis Rahvuskonvent välja dekreedi massilisest sõjaväkke värbamisest, sest oli vaja peatada vaenlase pealetung. 148

---

144 Французская революция..., № 16, lk. 39
145 Samas
146 Samas, № 50, lk. 128-129
147 Samas, № 28, lk. 73-75
148 Конституции и законодательные акты..., lk. 352

Fakt, et värbamine läks edukalt, kinnitab talurahva otsust revolutsiooni kasuks. Armee suurenes nüüd 800 000 meheni. 149

Isere'i departemangus seati rahu jalule ühiste jõupingutustega. Sealt saabunud ettekandes öeldakse: "... värbamine on lõpetatud. Linnade ja külade elanikud hankisid kõik neil olevad relvad... naiskodanikud andsid kiiduväärse agarusega oma töö vabatahtlikele riietuse õmblemiseks ... hüüded "Elagu Konvent", "Elagu Vabariik" ... on kuulda igast küljest..." 150

Talurahva toetusest revolutsioonile teatati ka 9. juunil 1793.a. Poitiers'st: "Tähelepanuväärsed jõud saabuvad igapäev armeele, sunnivad lootma, et ta on varsti võimeline edukalt ründama mässajaid..." 151

Ja tõepoolest, 1793.a. sügisel läks Prantsuse armee pealetungile. Aasta lõpuks olid juba riigi piirid puhastatud vaenlastest. 152

Enamus talurahvast oli veelkord näidanud üles truudust revolutsioonile, kuid see kangelaslikkuse puhang ei kestnud kaua, sest selline vaimne pinge pole normaalne seisund inimese psühholoogiale.

Meeleolude muutus pidi olema paratamatu.

Õigesti orienteerusid rahva meeleoludes Konvendi komissarid, kes teatasid juba suve lõpul," "... kui Konvent ei võta kiiremini vastu otsust tuua

149 Н. Лукин, Избранные труды ..., lk. 114
150 Французская революция ..., № 40, lk. 98-100
151 Samas, № 67, lk. 180
152 Н. Лукин, Избранные труды, lk. 115

rahunemist ja saavutada usaldust departemangudes, muidu osutub meil võimatuks jätkata edukalt Konvendi poolt meile pandud funktsioonide täitmist. Rahvas on väsinud valamast verd ..." 153

Väsimuse- ja nördimusemeeleolud sõjast tugevnesid talupoegadest sõdurite hulgas sügise saabudes, kui neil kõikidel oli eriti vaja olla oma põllul lõikustöödel.

Ning talupoeg otsustab seekord oma eraomanduslike huvide kasuks. Massiliselt hakkab saabuma teateid Konvendile, et "saabus viinamarjade töötlemise ja heinaniitmise aeg ... esialgu oli see neile(sõdurite H.P.) keelatud ... Nad hakkasid desenteeruma ja varsti olid teed üleni neist täis külvatud ... Nad ei deserteeru, nad jooksevad mööda kõiki teid võidu üksteise järele ... me ei või arvestada, minnes rünnakule, küladest mobiliseeritud kaardiväelastega eriti sellel sesoonil. Ja mitte sellepärast, et neil ei ole mehisust ja patriotismi, vaid ... halvasti aru saadud momendi huvi kaalub neil ära üldise huvi ... Üldse on armees kaebused ja suurimad sõnakuulmatused, mida ei saa millegagi õigustada ... " 154

Talurahvast oli haaranud äkiline tundepuhang ja kui küsimus puutus eraomandisse, siis otsustas talurahvas viivitamatult selle kasuks.

Sellega ei mõelnud aga talurahvas reeta revolutsiooni, nad ju ei deserteerunud, vaid lihtsalt läksid maa vastupandamatul kutsel. Oma naiivses

---

153 Французская революция..., lk. 67, lk. 180
154 Samas, № 74, lk. 197-199

arusaamisest olid nad oma töö teinud ja nüüd oli aeg mõelda ka endale.

Pealegi kasvas pahameel jakobiinide terroriga, sest revolutsioonile otsustaval silmapilgul olid jakobiinid suutnud koondada kogu võimu oma kätte- ning võtnud tarvitusele ranged abinõud talurahva - omanike vastu: järjekindlalt rekvireeriti talupoegadelt vilja ülejäägid.

Eriti puudutas enamuse talurahva huve 26.juuli 1793.a. Konvendi dekreet, millega tunnistati süüdi kriminaalkuriteos igaüks," kes ei lase turule kaupu ja esimese hädavajalikkusega asju, rikkudes, peites ja mitte lastes neid müügile." See seadus ähvardas kauba konfiskeerimise ja surmanuhtlusega, kusjuures 1/3 konfiskeeritud kauba väärtusest läks selle kasuks, kes teatab seaduse rikkumisest. 155

Talurahvas ei sallinud neid tema omandit kitsendavaid seadusi ja koos väsimuse meeleoludega tundis ta tüdimust kõikidest teda sundivatest seadustest ja tahtis end pühendada vaid oma igapäevasele tööle ja elada rahus.

Ja kui 27.juulil 1794.a. kukutati revolutsiooniline jakobiinide diktatuur, siis ei avaldanud see talurahvale mingisugust mõju.

Tema huvid olid momendil pööratud ära revolutsioonist ja sellepärast jäi talupoegkond revolutsiooni langemise suhtes ükskõikseks.

---

155 Н. Лунин, Избранные труды, lk. 111

Ja alles hiljem, kui talurahvas hakkas taipama reaktsiooni määratsemisest, et revolutsioon on lõppenud ~~nende~~ tema tahtmata, pidi ta kahetsema, et ta oli revolutsioonist hetkeks kõrvale pöördunud.

III peatükk.

Talurahvas ja religioon.

Märtsis 1793.a. hakkasid Rahvuskonvendile saabuma teated Vendees puhkenud mässust[1] see levis nagu kohutav surmaviirastus üle maa, haarates enda alla rea departemange. 1

Mässajateks olid talupojadja mäss ise oli puhkenud ajal, mil revolutsioon tegi suuri jõupingutusi olemasoluks. Vaenlase väed tungisid Pariisi suunas ning rahvas tõusis üles revolutsiooni ja kodumaa kaitseks.

Kuidas võis siis juhtuda, et just sel revolutsioonile raskel ajal reetis suur osa talupoegi revolutsiooni?

Eelmises peatükis vaatlesime küll talurahva sotsiaalpsühholoogiat mässu ajal, kuid see küsimus ja ammendamata religioossete mõjutuste seisukohalt. Kuna Prantsusmaa oli revolutsiooni päevil katoliiklik maa, siis võib mässu põhjusi otsida religioonis.

Käesolevas peatükis uuritaksegi lähemalt seda, millist positsiooni omas kirik Prantsusmaal ja millised olid tema psühholoogilised mõjutamise vahendid. Samuti püütakse selgitada, kuivõrd usklik oli Prantsusmaa talurahvas ja millisel määral toimus usust vabanemine revolut-

1 vt. II ptk., lk 92, lisa nr. 3, lk. 129

siooni käigus.

Lenin on öelnud religiooni olemusest, et see on "üks vaimse rõumise liik, mis lasub kõikjal rahvahulkadel, kes on maha surutud igavese teise kasuks töötamise, puuduse ja isoleerituse tõttu." 2

Kuna talurahvas oli revolutsiooni-eelsel feodaalsel Prantsusmaal just sellises allasurutud seisundis, siis pidi ta olema eriti vastuvõtlik religioosele ideoloogiale.

Katolikukirik oli võitnud kätte oma valitseva positsioonin juba keskajal, selletõttu oli ka katoliikluse sisendamine rahvahulkadesse kestnud juba sajandeid.

KIRIKU tähtsus revolutsiooni-eelsel Prantsusmaal seisnes eelkõige tema majanduslikus võimsuses, s.t. umbes $\frac{1}{5}$ Prantsusmaa territooriumist kuulus sel ajal vaimulikele ning see maavaldus tõi neile sisse umbes loo miljoni marka aastas. 3 Ühtekokku võimutses maal revolutsiooni eelõhtul 135 ooo vaimulikku, milledest 6o ooo olid mungad. 4

Sellise tohutu religioonsete ideede levitajate armee olemasolu juures polnud ka ime, et talurahvas oli sügavalt usklik. Religiooni eelis võrreldes teiste ideoloogiatega oli see, et eelkõige oli ta vana ideoloogia ja tema levitamiseks oli võimalik kasutada kõige mitmesugusemaid vahendeid riigi toetusel. Sellepärast oli katoliku usk valitsevaks Prantsusmaal ja riik kasutas seda oma ülemvõimu kindlustamiseks.

Kirik õigustas feodaalkorra ülekohut talurahva suh-

---

2 V. I. Lenin, Sotsialism ja usk, T. k. 10, T. 1952, lk. 64

3 W. Blos, Prantsuse revolutsioon, lk. 13

4 Я. Михайлов, Великая французская революция и церковь, Т. I, М. 1930, lk. 33

tes sellega, et "kas saavad olla inimesed võrdsed maa peal, kui isegi pühakute keskel pole võrdsust taevas." 5

Religioon pretendeerib oma mõju kindlustamiseks just inimeste psühholoogiale, sest oma olemuselt on usk väga mitmepalgeline spetsiaalne inimeste tunnete mõjutamise süsteem, 6 mõistuse poole pöördudes poleks see leidnud nii palju poolehoidjaid.

Talurahvas oli aga sotsiaalseks klassiks, kes eriti kergesti allus mitmesugustele meeleoludele 7 ja oli seetõttu väga vastuvõtlik illusioonidele.

Juba sajandeid oli seda süsteemi kasutatud talurahva vastu ning aegade jooksul juurdusid religioossed ideed talurahvasse kui harjumused ja valimulikkond omandas samal ajal suuri kogemusi inimeste vaimuelu mõjutamiseks.

Usu kultuslik külg, s.o. religiooni väline külg, sai eriti tähtsaks komponendiks talurahva sotsiaalpsühholoogia mõjutamisel. Selle eesmärgil kasutati tedlikult ilukõnet ja mitmesuguseid kunstiliike, nagu kirikuehituste kaunistamist maalidega, mis olid tehtud suurimate kunstnike poolt. Kirikud ise pidid tekitama oma suurusega ülevusetunnet ja lõpmatuse tajumist, mille juures inimene tundis end tühisena. Väljendusrikas ja ere skulptuur, laulu ja muusika pidulikkus pidid aga kutsuma esile kõige sügavamaid tundeelamusi. Meloodiline kellade helin ja kombetalituste pühalikkus pidid äratama ebamaiseid tundeid - kõige selle peale oli Prantusmaal kirik eriti osav.

---

5 M. Domnin, Великая революция..., lk. 55

6 B. Bukin, Социальная психология и религия, Проблемы общественной психологии, M. 1965, lk. 346

7 vt. II ptk., lk. 63

Ja selles miljöös jagasid vaimulikud rahvale jumalaarmu ning talurahvas uskus siiralt, et "nad võisid oma palvete jõuga kergendada ... elu." 8

Seadusandliku Kogu poolt Vendée'sse saadetud rahvaesindajad teatasid 23. juulil 1791.a. saadetud aruandes religiooni mõjust talurahvale järgmist: "... usuõppetunnid, mis on saadud varasest lapsepõlvest ja pidevalt tähelpanu endale tõmbavad religioossed embleemid, andsid elanike hinged lõputu arvu usuliste meeleolude võimusesse, mida praeguses olukorras ei saa hävitada ...Nende religioon, s.o. religioon sellisena, nagu nemad sellest aru saavad, on muutunud nende jaoks kõige võimsamaks ja võib isegi öelda ainukeseks moraalseks harjumuseks kogu nende elus.

Selle kõige tähtsamaks objektiks on ikoonide kultus ja selle kultuse sisendajaks on see, keda külaelanikud vaatavad kui taevalikku armu jagajat ... Sellepärast saavutab ta kergelt nende ... armastuse ja tugevaima kiindumuse ... " 9

Talurahvas polnud oma harimatuses ja allasurutuses suuteline endale aru andma usu tõelisest olemusest.

Usklike inimeste juures ei saa eitada erilise religioosse psühholoogia olemasolu, mille puhul usk jumalasse määrab kõigi psühholoogiliste protsesside iseloomu. 10

Kuid vahetult enne revolutsiooni polnud talurahva sotsiaalpsühholoogia enam see, mis see oli olnud feodalismi õitseajal. Talurahva tundemaailmas oli toi-

---

8 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 86

9 Samas

10 В Бунин, Социальная психология..., lk. 363

munud nihe, mis seisnes alateadlikus rahulolematuses valitseva korraga, 11 kuid protestimine selle vastu tähendas rikkuda kiriku keeldu ülestõusule.

Iga päev, iga tund, kui talurahvs tõusis üles stiihilises võitluses senjööride vastu, rikkus ta kiriku keeldu ja läks paratamatult vastuollu temaga. "... rahvas allus küll keelitamisele ... laskus põlvedele, aga seejärel jatkas sama." 12

Oma üleastumisi kiriku keelust pidi aga talurahvas kuidagiviisi mõtestama ning see tähendas juba muutust talurahva tundeelus. Nimelt küpses nende psühholoogia kõide sügavamas sopis aeglane üleminek õigluse mõistmisele, sest neda nõudis vajadus kõrvaldada teelt takistused. 13

Sellepärast polnud ka revolutsiooni-eelsel Prantsusmaal hoopiski haruldaseks arveteõiendamine vaimulikega, kes seisid talurahva teel ees nende protesti väljendamisel.

Nagu märkis Richelieu oma "Memuaarides" [14] tormasid Montferrani elanikud oma küree kallale, kes oma jutlustes veenis talurahvast makse maksma ja nad tapsid ta vihahoos. 15

Sealjuures oli iseloomulik, et kui talurahvas mõnel pool jõudiski oma tunnetes konkreetse küree või mõne teise vaimuliku vihkamiseni, siis usust ei vabanenud neist keegi.

Religioon oli muutunud niisuureks harjumuseks ning

---

11 vt. II ptk., lk. 63
12 Б. Поршнев, Жан Мелье..., lk. 607
13 Samas
14 Töö ei olnud autorile kättesaadav
15 Б. Поршнев, Жан Мелье..., lk. 607

isegi elu vajaduseks, et oma haridusliku tasemee juures polnud talupoeg suuteline sellest vabanema.

Osa talurahva kriitilisest suhtumisest kirikusse kõnelesid arvukad talupoegade "soovide ja kaebuste vihikud". Eriti paluti 1789.a. kirikukümnise kaotamist. 16

Revolutsiooni võiduga jõudsid küladesse revolutsioonilised ideed, mis leidsid oma levikuks eest sobiva sotsiaalpsühholoogilise pinnase. Revolutsiooniliste ideede omaksvõtt tähendas ka julguse ja otsustavuse kasvu võitluses vihatud vaimulike vastu.

Talurahva esmasel valimiskoosolekul sai see tendents eriti ilmsiks.

Jura departemangus Conliege'i külas karjus koosolekul osa elanikke, et "me ei taha vaimulikke, maha küree ..." Maine-et-Loire'i departemangus Puis-Notre Dame'i kihelkonnas võttis munitsipaliteedi ajutise komitee vastu otsuse, mis keelas küreed valida meeriks.

Saint-Racho kommuuni elanikud Saone et Loire'i departemangust kaebasid, et küree määras ise kõik munitsipaliteedi liikmed, Ariege'i departemangu Vernioe'i kommuunist aga nõuti, et "küreel keelataks segada vahele ... kommuuni asjadesse ..." 17

Kuid samal ajal tuleb ka silmas pidada, et selline suhtumine küreesse pole üldine , suures enamuses külades jäi küree traditsiooniline mõju valitsevaks ning küree kui sageli ainus kõige kirjaoskajam inimene külas, valiti ka kommuuni koosseisu. 18

Tihtipeale sai aga küree ise revolutsiooniliste ideede kandjaks külas.

16 Э. Шампьон, Франция накануне революции..., lk. 166
17 А. Адо, Муниципальные выборы..., lk. 64-65
18 Samas, lk. 61

Üheks selliseks helgeks kujuks oli Nievre'i departemangu pärinev küree Jean Francois Parant, kes valiti 31. jaanuaril 179o. a. meeriks ja kes läks peagi konflikti kohaliku senjööriga, kes püüdis elanikke sundida nõudma munitsipaliteedi likvideerimist. 19

Revolutsioonile vaenuliku katoliku kiriku mõju muutmiseks võttis revolutsiooniline valitsus 2. novembril 1789.a. vastu dekreedi kirikumaade sekulariseerimisest, millega taheti murda kiriku majanduslik võim.

27. novembril 179o.a. dekreedi kohaselt pidid aga kõik vaimulikud andma nädala jooksul truudusevande revolutsioonile. Vandest keeldunud vaimulikud aga kuulusid jälitamisele kui seaduserikkujad ükskõik kui kõrget ametikohta nad ka poleks omanud. 20

Nii selgus üsna pea kes vaimulikest olid revolutsiooni poolt, kes vastu. Nimelt keeldusid umbes pool vaimulikest vannet andmast.

Revolutsiooni vastu meelestatud vaimulike jälitamisega kaasnes ka elav kirikuvastane propaganda talurahva seas.

Detsembris 1790. a. pöördus ajaleht "Les Revolutions de Paris" proklamatsiooniga talurahva poole.

Selles kirjutati: " Nad(vaimulikud-H.P.) püüavad kõigutada teie autoriteeti kurva saatuse õudustega - sundige, oo külade elanikud, sundige vaikima need valeõpetajad ... tehke nad naeruks oma neiste ja laste silmis.

Sellest momendist, kui nad saavad naerualusteiks, ei ole neilt karta enam midagi ... Külaelanikud on kahe

---

19 A. Ago, Муниципальные выборы ..., lk. 62

20 A. Михайлов, Великая революция ..., lk. 54-55

tule vahel, neid rõhuvad nii vaimulikud kui ka rikkad ... ei, ristidega eeslid, ... rahvas ei hakka rohkem kannatama, rahvas hakkab ise valima endale oma pastoreid ... 21

Revolutsiooni poolt ettevõetud sammud talurahva sotsiaalpsühholoogilise palge mõjutamiseks andsid ka tulemusi, sest paljudes kohtades toetas talurahvas määratud revolutsiooniliselt meelestatud küreesid.

Kirikuteenrite jagunemisega vannet andnuteks ja sellest keeldunuteks jagunes ka talurahvas kaheks vaenulikuks leeriks:

"Tihti võib näha, kuidas naine jätab maha mehe, lapsed aga vanemad, " 22

Valitsus püüdis meelitada talurahvast oma poole mitmesuguste lubadustega.

Oma pöördumises külaelanike poole teatas revolutsioonniline valitsus, et revolutsioon ei saa toimuda ilma talurahva osavõtuta, kuna aga vannet mitte andnud vaimulikud kutsuvad rikkaid ühinema, et mitte lasta revolutsioonil teostada agraarreformi, s.t. anda kogu maa üle talurahvale. 23

Lootus maad saada oligi tegelikult see, mis sidus talurahvast revolutsiooniga ning valitsus andis selleks heldelt lubadusi.

Talurahva ühinemist revolutsiooniga soodustas see, et talurahvalt ei nõutud lahti ütlemist religioonist, kuna žirondiinide poliitika ei eitanud katoliiklust, vaid tahtis allutada ainult kiriku oma võimule.

---

21 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 59-61
22 Samas, lk. 87
23 М. Долинин, Великая революция..., lk. 67

Nii sai talurahvas võimaluse lepitada oma tunnetes usku revolutsiooniga.

Seda oli tunda ka jakobiinide ajal, kui "pealinnas säras" mõistusevalgus" ..., polnud massid veel valmis selleks, et öelda lahti "ebausust" " ..." 24

Vaatamata valitsuse pingutustele ei õnnestunud tal kogu talurahvast kaasa endaga tõmmata juba sellepärast, et žirondiinid ei täitnud talurahva poolt talle pandud lootusi.

1792.a. augustis hakkasid saabuma teated mässust Deux-Sevres'i departemangus Chatilion'i distriktist.

Kohalike elanike rahulolematus Seadusandliku Kogu poliitikaga oli kasvanud seoses armeesse värbamisega. Umbes 6 000 talupoega vallutasid distrikti keskuse Chatilion'i linna ning mõned naabruses olevad külad. Linn põletati maha kõrvuti patriootide majade ning ühiskondlike hoonetega ka revolutsioonile vannet andnud vaimulike elamud. Ülestõusnute edu ei kestnud kaua, sest kohale ruttas rahvuskaart ning ajas mässajad laiali. Lahinguväljale jäi lo inimest surnutena. 25

Mässajate pahameel, nagu selgus, oli suunatud ka revolutsiooni religioonipoliitika vastu. Samal ajal oli see ka hoiatavaks tunnuseks sellest, et talurahva sotsiaalpsühholoogia jäi maha eesrindlikest ideedest, kuna vanad harjumused ja traditsioonid püsisid väga visalt talurahva psühhilises laadis ning muutusid ta oma olemuselt konservatiivseks. Ideoloogia ja sotsiaal-

24 М. Доммик, Великая революция..., lk. 106

25 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 141-142

psühholoogia vaheline lõhe oligi talurahva viinud võitlusse revolutsiooni vastu.

Talurahva sotsiaalpsühholoogia konservatiivsust ei saa selgitada ainult igandite säilimisega, vaid ka kontrrevolutsioonilise propaganda kaasmõjuga massidele.

Nii oli see ka Chatilion'i distriktis toimunud mässuga.

28.augustil 1792.a. pärast mässu mahasurumist teatas ülemprokuröör, et " kogu toimunu peasüüdlaseks on vannet mitte andnud vaimulikud. Vangid jutustasid, et nende relvad õnnistati püha veega ... tapetute juurest leiti palveraamatuid ja -helmeid ... " ning " tapetute hulgast õnnestus samuti väljaselgitada mõned vannet mitteandnud vaimulikud ... " 26

Mäss suruti küll maha, kuid revolutsiooni vaenlased taipasid, et talurahva rahulolematuse põhjused säilisid ning uue talurahvaliikumise üles-ässitamiseks oli vaja oodata vaid soodsat juhust.

Et kontrrevolutsioonilist propagandat oli üldse võimalik läbi viia talurahva hulgas, selleks oli süüdi valitsus, kes oma hoolimatusega oli andnud vaimulikele võimaluse tegutsemiseks. Selle moel polnud suudetud likvideerida mitteseaduslikku kirikut kuni 1793.a.

Revolutsiooni algpäevil kandis katoliku kiriku revolutsioonilisus-vastane tegevus rohkem juhuslikku ilmet: küreed keeldusid kohtadel pühitsemast kolmevärvilisi revolutsiooni lippe, nimetades neid "mässu lippudeks". 27

---

26 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 142

27 М. Долинн, Великая революция..., lk. 21

Nad püüdsid küll juba siis talurahvast hirmutada hoiduma eemale revolutsioonist.

1789.a. kirjutasid nad valmis n.n. "Jeesus-Kristuse kirja," milles ähvardati kõiki, kes keelduvad maksmast kümnist "kahjustada nende põlde viljatusega."

Aasta lõpuks aga oli Prantsusmaa lausa üle ujutatud pamflettide, paskvillide ja läkitustega usklikele. 28

Alates kirikumaade kuulutamisest rahvuslikeks varandusteks, muutus vaimulikkonna võitlus ~~võitlus~~ revolutsiooni vastu süstemaatiliseks propagandaks, sest kiriku materiaalsete huvide puudutamine muutis nad maruvihaseks.

Nüüd muutus kirik kontrrevolutsiooniliste jõudude juhiks Prantsusmaal.

Talurahva mõjutamiseks võttis kirik tarvitusele kõikvõimalikud abinõud, seepärast piitsutasid nad tagant talupoegade rahulolematust ja süüdistasid usulist fanatismi. Iseloomulikud olid selles suhtes 16. oktoobri 1791.a. sündmused Avignon'is, kus vaimulikud püüdsid muuta usulise fanatismi relvaks revolutsiooni vastu. Sel hommikul olid nimelt tänavatele üles riputatud sütitavad plakatid, mis kutsusid rahvast üles revolutsiooni vastu, seejärel aga levitati juttu, et Avignon'is valab jumalaema kuju pisaraid ja ta nägu väljendavat kannatust, mille põhjuseks olevat katoliku usku ähvardav oht. 29

Pettus ise seisnes selles, et kuju oli eelnevalt üle värvitud ning jättis sellepärast pealiskaudsel

---

28 М. Долинин, Великая революция..., lk. 23-24

29 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 89

nägemisel vapustava mulje. Vaeseid-harimatuid talupoegi oli kerge petta, sest nad uskusid kohe vaimulike sõnu. Kui aga veel jumalaema kuju välja toodi, haaras neid usuline ekstaas, mis muutis nad võimetuks andma aru oma tegude üle. Rahvas alustas mässu.

Ajaloolane Mihhailov kirjeldas seda tundepuhangut järgmiselt: " Kõlavad karjed imest, fanaatiline viha ärkab hinges ja allutab endale ... vähe arenenud mõistused." 30

See oli järjekordseks näiteks vaimulike osavusest sundida neile vajalikke tundeid võimutsema talupoegade mõistuse üle. Samasuguseid fanaatilisi tundepuhanguid, mis olid üles ässitatud kontrrevolutsiooniliste vaimulike poolt, toimus veel mõnel pool mujalgi.

Näiteks juulist 1791.a. kuni augustini 1792.a. toimud Vendée's, kus talurahva allasurutus ja vaimulike mõju oli eriti suur, umbes kümmekond sellist rahutust, millega aga kohalik rahvuskaart hõlpsasti toime tuli. 31

Kontrrevolutsioonilise~~s va imi~~ vaimulikkonna tegevusele tuli kasuks föjaanide ja žirondiinide ükskõiksus maaküsimuse lahendamise vastu. Talurahva harimatuse tõttu aga ei jõudnud revolutsiooniline propaganda sageli talurahvani. Vendée's õnnestus vaimulikel varjata talurahva eest isegi kümnise kaotamist. Kodanluse julmus aga talurahvarahutuste maha surumisel kasvas.

---

30 Я. Михайлов, Великая революция ..., lk. 89

31 М. Долинин, Великая революция ..., lk. 59

Kõiki neid revolutsiooni vigu kasutas vaenlane oskuslikult talurahva sotsiaalpsühholoogia mõjutamiseks neile vajalikus suunas.

Et nende süstemaatiline propaganda tõepoolest õhutas talurahva sotsiaalseid tundeid neile vajalikus suunas, sellest kõneles 28. jaanuari 1792.a. Avranche'i distrikti direktooriumi teade:"Me oleme teinud tohutuid jõupingutusi, et purustada seda külaelanikke mässivat kangast, kuid ahnus,uhkus ja fanatism - see kõik tõukab neid õnnetuid sotsiaalsete segatuste teele. 32

26. augustil 1792.a. dekreet püüdis lõpetada korralagedused. Kõik vaimulikud, kes olid keeldunud vannet andmast, pidid emigreeruma 15 päeva jooksul. Kes aga seadusele ei allu, või on korralageduste põhjustajaks, pidid kandma kümme-aastast vanglakaristust, kui seda paluvad kasvõi 6 selle departemangu kodanikku. 33

Kontrrevolutsioonilise vaimulikkonna edasise mõju uurimiseks talurahva sotsiaalpsühholoogiale on tähtis teada, kuivõrd viidi ellu see seadus Prantsusmaal.

Ajaloolase A. Matjez'i andmetel õnnestus "mõnedel vannet mitte andnud vaimulikel ... kõrvale jääda väljasaatmisest. " 34

Nende peamisteks peidupaikadeks said külad, kus nad jätkasid oma revolutsioonivastast tegevust.

Eriti õnnestus neil tugevdada oma mõju Vendée's, mis oli kogu Prantsusmaal üks kõige mahajäänumaid kolkaid, kuhu revolutsioonilised ümberkorraldused ei ulatanudki, mis-

---

32 М. Домнич, Великая революция..., lk. 118

33 Samas, lk. 137

34 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 138

tõttu oli sealne talurahvas jäetud täiesti revolutsiooni vaenlaste mõju alla. 35

Komissaride ettekannetest Maine-et-Loire'i ja Sarthe'i departemangudest selgus, et "... enam sobivamat kohta kontrrevolutsioonilise vandenõu jaoks polnud isegi võimalik välja valida ... selle peast segaste elanike meeleolu, nende hulk, nende rikkus, kõik lubab,näis, täielikku edu..." 36

Vaimulikud ja emigrandid tegidki Lääne depardemangudes põhjaliku ettevalmistuse mässuks.

Õhutades talurahva ahnust ja egoismi, hoidusid nad isegi rahaliste ohvrite nõudmisest pühakute kasuks ja sisendasid neile, et Vendee peab saama täielikult iseseisvaks. 37

Peale sütitavate jutluste püüdsid vannet mitte andnud vaimulikud mõjutada talurahva tundeid mitmesuguste "imedega": nad kutsusid "võlulaternatega" välja salapäraseid varje ja need nägemuded viisid sageli talupojad ekstaasi või kutsusid neis esile õudust ja hirmu. 38

Vendée talupojad olid juba varasest lapsepõlvest saadik allutatud niiviisi täiesti vaimulikkonna tahtele.

Ülemprokuröri iseloomustuse järgi oli"... enamus neist inimestest ... täiesti rikutud fanatismist ja sisevaenlase mõjust ... Mis puutub poliitikasse, siis ei ole need inimesed isegi võimelised sellest aru saama ... Nende jaoks revolutsioon - s.o. rida ebaõiglusi, mille üle nad kaebavad teadmata põhjusel." 39

---

35 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 77
36 Французская революция..., № 50, lk. 128
37 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 79
38 Samas, lk. 92
39 Samas, lk. 142 - 143

Mässu puhkemiseks oli vaid vaja ajendist, sest talurahva sotsiaalpsühholoogia oli täiesti valmis mässuka revolutsiooni vastu. Selleks sai 24.veebruari 1793.a. dekreet, millega kutsuti sõjaväkke 300 000 kodanikku.

Mitte kunagi polnud fanatism selliselt võidutsenud kui sel silmapilgul, mil talurahvas sai teada dekreedist. Talurahva hinge aegamööda kogunenud viha revolutsiooni vastu, lõi lõkkele enam kui 100 000 talupoja mässus. 40

Lahingu eel veensid vaimulikud talupoegi, et surres võitluses, lähevad nad paradiisi, põgenedes lahinguväljalt, saatuvad aga põrgusse. Talurahvale jagati riste, mis pidid neid kaitsma lahingus vaenlaste vastu. Sel juhul, kui nad aga langevadki, tõusevad nad üles kolme päeva pärast nagu Jeesus Kristus. 41

Sel viisil kindlustasid vaimulikud talurahvas täieliku usu nende üritusse, kusjuures surm ei kohutanud neid ja see tunne kahekordistas nende julgust.

Mäss algas signaali peale 600 külas, kõikjal kostsid hüüded: Elagu vaimulikud! Regilioon! Kuningas! Vana kord! Surm patriootidele! " 42

Mässajate fanaatiline viha patriootide vastu oli niivõrd suur, et nad mõtlesid välja üha koletuslikumaid vangide piinamisi. Nad sundisid algul neid põlvili laskuma, siis tulistasid ja lõpuks torkasid need vaesed õnnetud läbi piikide ja kinžallidega , samuti kaevasid nad inimesi maasse.

Näiteks nähti 23. aprillil veel sellel väljal, mis oli paljude julgete ja õnnetute kodanike hauaks, maast väljasirutavat kätt surumas pihku rohututti, distrikti esimehel aga saagisid nad käelabad otsast, enne veel

40 Французская революция..., №50, лл.128 41 Я.Михайлов, Великая революция..., лл.144
42 М.Больших, Великая революция..., лл.109

kui nad ta tapsid, siis torkasid mässajad ta hangudega läbi. 43

Need õudused muutusid igapäevasteks nähtusteks ning armu ei antud ka naistele ja lastele.

Mässajad olid religioonist niivõrd pimestatud, et nad olid täiesti aru kaotanud.

1973.a. levis ja võidutses usuline fanatism, külvates kõikjale hirmu ja ahastust, purustades ja hävitades kõik oma teel.

Jakobiinide revolutsiooniline valitsus pidi murdma mässu, et päästa revolutsiooni, religioossed tunded, mis olid haaranud oma võimusse talurahvamassi, võis hukutada selle suure ürituse. Ideid võis võita vaid ideedega, ning vastukaaluks religioonile sai revolutsiooni ideoloogiaks dekristianiseerimine, kuid sealjuures ei peetud silmas kas talurahva sotsiaalpsühholoogia oli valmis uue ideoloogia vastuvõtuks.

Võitlus usu vastu oli tegelikult sündmuste loogilise käigu tagajärg, mis oli kasvanud välja võitlusest vannet mitte andnud vaimulikega. Dekristianiseerimise ajendiks sai Vendée mäss.

Dekristianiseerimise väline külg seisnes kirikute sulgemises, kirikute seinad kaunistati vabariiklike embleemidega ja revolutsionääride büstidega, kirikukelli hakati valama müntideks, keelati vaimulikuu sisuga raamatute müük ja seati sisse kodanlike ilmalikud ristimised ning matused. 44

---

43 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 149

44 Н. Лукин, Избранные труды..., lk. 103

18. augustil 1793.a. võeti vastu dekreet kõikide katoliiklike kongregatsioonide lõplikust likvideerimisest ja tähendas ka kooli lahutamist kirikust. 45

Dekristianiseerimine oli täielikuks pöördeks valitsuse usupoliitikas, sest kui seni oli peetud võitlust vaid üksikute vaimulike vastu, siis algas nüüd võitlus usu vastu üldse.

Robespierre mõistis õigesti talurahva reageerimist dekristianiseerimisele.

Kõnes Konvendile ütles ta: "...Kes usuks sinu missiooni teadustada rahvale seda, et jumalust pole, oo, sina, kes sa oled täis kirge selle viljatu doktriini vastu ... Kas siis idee tema mitteolemisest sisendab inimesse puhtamaid ja ülevamaid tundeid ... Nuttes oma poja või naise haual, kas võib teid lohutada see, kes teile ütleb, et neist jääb järele ainult tuhk ..." 46

Tõepoolest, talurahvas ei saanud tuge dekristianiseerimise ideedest ajal, mil mässajad olid jätnud kõikjale,... ainult kaose, tühjuse ja vägivalla" 47

Talurahvast ärritas ja pahandas hoopiski nende pühamate tunnete ja traditsioonide puruks tallamine. Vägivaldne dekristianiseerimine võis jakobiinidele vaid kahju tuua, sest talurahva enamus nõudis, tihti, relvad käes, kirikute avamist ning vaevalt oli saadud jagu Vendée mässust kui uuesti oli tõusmas talurahva pahameel revolutsioonilise diktatuuri suhtes. 48

---

45 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 176
46 Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения..., т. III, lk. 169-170
47 Samas, lk. 171
48 Н. Лукин, Избранные труды..., lk. 104

Robespierre, kes uskliku inimesena oli juba algusest peale suhtunud vaenulikult dekristianiseerimisse, tuletas Konvendile meelde oma õpetaja Voltaire'i sõnu: "Kui ei eksisteeriks jumalat, siis tuleks ta välja mõelda!" 49

Tema arvates oli religioon rahva moraaliks ning vanade religioossete ideede asemel pidas ta vajalikuks luua uued religioossed ideed, mis ärataksid usku endasse ja kasvataksid rahva patriotismi. Selleks pidid saama Kõrgema Olendi ja Mõistuse kultused.

Uuest religioonist rääkisid komissarid depardemangudes, et " ei eksisteeri ühtki religiooni peale südame ja mõistuse religiooni." 50

Kontrrevolutsioonilised jõud Prantsusmaal lootsid, et uue kultuse pealesundimine saab ajendiks uuele mässule revolutsiooni vastu, kuid talurahvas suhtus ükskõikselt Kõrgema Olendi ja Mõistuse kultusesse. Põhjus oli selles, et 6. - 8. detsembri 1793.a. dekreediga oli valitsus kuulutanud välja ka usuvabaduse, millega keelati igasugune vägivald ja ähvardused usu küsimuses, sest Konvent sai juba kogeda vägivalla viljatust. 51

Selline õigeaegne reageerimine meeleolude kujunemisele antud olukorras päästis revolutsiooni uuest mässust.

Sama kinnitasid ka komissaride ettekanded: "... rahutused lääne depardemangudes olid esile kutsutud kirikute sulgemisest ja kultuse vabaduse võimatusest," siis nüüd hakkas jälle kord valitsema Prantsusmaal. 52

---

49 Н. Лукин, Избранные труды..., lk. 105
50 М. Долинин, Великая революция..., lk. 123
51 Конституции и законодательные акты..., № 61, lk. 366
52 М. Долинин, Великая революция..., lk. 185-186

Talurahvas jäi ükskõikseks Kõrgema Olendi ja Mõistuse kultuste vastu, sest tema sotsiaalpsühholoogiline laad ei olnud suuteline konservatiivsuse tõttu olla vastuvõtlik uutele ideedele. Talurahva sotsiaalpsühholoogia oli religiooni küsimuses jäänud pidevalt maha revolutsioonilisest ideoloogiast ning sellisel juhul võis talurahva tundemaailm vabaneda konservatiivsusest ainult pikaajalise ja läbimõeldud ideoloogilise tööga.

24.detsembri 1793.a. Ühiskondliku Päästekomitee tsirkulaaris hinnatigi talurahva sotsiaalpsühholoogias toimunud muutusi religiooni suhtes järgmiselt:
" Kiire üleminekuga orjusest vabadusele heitsid ainult vähesed endalt eelarvamuste ikke, mida neile oli sisendatud juba lapsepõlvest ... " 53.

---

53 Я. Михайлов, Великая революция..., lk. 273

K o k k u v õ t e.

Talurahva sotsiaalpsühholoogia uurimisel selgus kogu selle küsimuse keerukus. Töös püüti selgitada ka neid põhjusi, mis kutsusid esile muutused talurahva sotsiaalpsühholoogias. Mõjutustena tulid arvesse väga mitmesugused majanduslikud, poliitilised, ideoloogilised ja isegi bioloogilised tegurid temperamendi näol.

Talurahva sotsiaalpsühholoogia mõnede küsimuste selgitamisel ilmnesid suured muutused nii sotsiaalpsühholoogilises laadis kui ka emotsionaalses küljes.

I peatükis uuritud eraomanduslike tendentside arengus ilmnes, et selleks olid olemas eeldused juba enne revolutsiooni. Talurahva muutudes maavaldajast maa-omanikuks sai endisest feodaali orjast peremees ja see tõi kaasa eraomanduslike huvide kasvu.

See areng toimus pidevas võitluses revolutsioonilise meelsusega, mis tähistas võitlust sotsiaalpsühholoogilise laadi ja emotsionaalse külje vahel. Võitjaks jäi esimene, sest talupoja maalapp oli saanud talle jumaluseks, mis sundis teda reetma revolutsiooni.

Emotsionaalses küljes toimunud muutused olid samuti

märkimisväärsed. Revolutsiooni eel oli toimunud protestimeeleolude pidev kasv, mis saavutas haripunkti revolutsioonilises situatsioonis. Talurahvas saab põhiliseks revolutsiooni läbiviijaks oma arvukusega.

Revolutsiooni käigus toimus talurahva silmaringi avardumine ja saadi ka esimesed kogemused poliitilisest elust osavõtuks. Revolutsioon sai talurahvale eluküsimuseks, sest sellelt lootis ta oma unistuste täitumist.

Talurahva revolutsioonilisus oli niisuur, et kui valitsused püüdsid revolutsiooni lõpetada, oli talurahvas see, kes nõudis selle edasist süvenemist.

Endisest alaväärsustundest ja ebamäärasest rahutusest oli saanud julgus ja kangelaslikkus. Võitluses avastati nii palju uusi jooni endas, mille olemasolust nad varem polnud teadlikud. Võitlus andis talurahvale eesmärgi, mis neid tiivustas, muutis neid paremaks, kuid revolutsioon venis, paratamatult asendasid endisi optimistlikke meeleolusid pettumus ja väsimus. Neile lisanduv omanikuhuvi suutsid talurahva eemaldada revolutsioonist. Ise külmitte taibates oma reetmist, avaldas talurahvas revolutsiooni lõpul selle vastu täielikku ükskõiksust.

Sammuks edasi talurahva tundemaailmas oli, et enamus neist vabanes revolutsiooni käigus monharhismist.

III peatükis vaadeldi lähemalt religiooni mõju talurahva sotsiaalpsühholoogiale ja näidati, milliseks tohutu jõuks võisid muutuda kontrrevolutsiooni-

lised ideed, kui nad vallutasid talurahva tundemaailma. Vendee' mäss ja selle põhjustanud usuline fanatism oleks peaaegu hukutanud revolutsiooni, kui revolutsiooniline propaganda poleks suutnud võita.

Talurahvas, kes oli usklik, jäi ka usklikuks, sest sotsiaalpsühholoogia oma konservatiivsuse tõttu pohud võimeline vabanema nii kiiresti iganditest. Teiseltpoolt aga meeleolude aktiivsus sai otsustavaks revolutsiooni saatusele.

Siit tulenes ka selle küsimuse uurimise tähtsus, sest nagu töös juba eelnevalt näidatud, on mõned ajaloolased eksinud faktide hindamisel, sest ei võetud arvesse klassi sotsiaalpsühholoogiat. 1

1 vt. I ptk., lk. 29

Raamatud on järjestatud vene ~~alfabeedi~~ järgi.

Kasutatud kirjanduse nimekiri.[1]

I Marksismi-leninismi klassikud

1. Lenin, V.I., Mis teha, T. k. 5, T. 1951, lk. 309-480
2. Lenin, V.I., Sotsialism ja usk, T. k. 13., T. 1952, lk. 63-64
3. Lenin, V.I., L.N. Tolstoi, T. k. 16, T. 1953, lk. 296-299
4. Lenin, V.I., Tolstoi ja proletaarne võitlus, T. k. 16, T. 1953, lk. 326-327
5. Lenin, V.I., Oktoobrirevolutsiooni miljandal aastapäeval, T. k. 33, lk 29-37

II Allikad

6. Young, Arthur, Travels in France during the years 1787, 1788, 1789, Cambridge 1929
7. Конституции и законодательные акты буржуазных государств XVII-XIX в.в., М. 1957, (Конституции и законодательные акты...)
8. Лукин, К., Далин, В, Новая история в документах и материалах, М-Л. 1934 (Новая история в документах и материалах...)
9. Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения в трех томах, М. 1965 (Максимилиан Робеспьер, Избранные произведения...)
10. Мильо, Ж., Завещание, T. I, II, M. MCMLIV, (Ж. Мильо, Завещание)
11. Французская революция в провинции и на фронте, М.-Л. MCM XXIV, (Французская революция...)
12. Хрестоматия по социально-экономической истории Европы в новое и новейшее время, М. 1929, (Хрестоматия по социально-экономической истории...)

1 Kirjandus on järjestatud vene alfabeedi järgi.

III Erialane kirjandus

13. Адо, А., Крестьянские восстания в начале Французской революции в 1789, Из истории общественной движении, М. 1957, lk. 148-169 (А. Адо, Крестьянские восстания...)

14. Адо, А., Муниципальные выборы, первичные собрания и социальная борьба во французской деревне, „Французский ежегодник" 1964, М. 1965, lk. 57-93 (А. Адо, Муниципальные выборы...)

15 Адо, А., Революционный подъем во французской деревне весной 1792. г, Европа в новое и новейшее время, М. 1957, lk. 114-141, (А. Адо, Революционный подъём...)

16. Блок, М., Характерные черты французской аграрной истории, М. 1957

17. Blos, W., Prantrus revolutsioon, T. 1923

18. Букин, В., Социальная психология и религия, Проблемы общественной психологии, М. 1965, lk. 322-365, (В. Букин, Социальная психология...)

19. Дембо, Л., Аграрное законодательство французской революции 1789-1793. гг., „Советское государство и право", nr. 2, М. 1940, lk. 114-133, (Л. Дембо, Аграрное законодательство...)

20. Димант, С., Максимум и борьба за хлеб в коммуне Ла Трините в 1793-1794, „Французский ежегодник" 1956, М. 1957, lk. 156-185, (С. Димант, Максимум и борьба...)

21. Димант, С., Сельский учитель Франции в годы революции XVIII века, „Французский ежегодник" 1962, М. 1963, lk. 74-99, (С. Димант, Сельский учитель...)

22. Домнич, М., Великая Французская буржуазная революция и католическая церьков, М. 1960, (М. Домнич, Великая революция...)

23. Gorjatšova, A., Ühiskondlik psühholoogia, T. 1966

24. Ковалевский, М., Очерки социального быта во Франции, „Вестник Европы," 1911, lk. 98-138 (М. Ковалевский, Очерки социального быта...)

25. Ковалевский, М., Происхождение мелкой крестьянской собственности во Франции, Пет. 1912

26. Колбановский, В, Предмет, методы и актуальные проблемы советской общественной психологии, Проблемы общественной психологии, М. 1965, lk. 127-171

27. Лучицкий, М., Аграрные отношения во Франции накануне революции, „Русское богатство," nr. 2, 3, 1913

28. Лукин, Н., Максимилиан Робеспьер, Избранные труды, т. I, М. 1960, lk. 16-158 (Н. Лукин, Избранные труды...)

29. Матьез, А., Борьба с дороговизной и социальное движение в эпоху террора, М.-Л. 1928, (А. Матьез, Борьба с дороговизной...)

30. Михайлов, Я., Великая Французская революция и церьков, т. I, М. 1930, (Я. Михайлов, Великая революция...)

31. Ону, А., Наказы третьего сословия во Франции в 1789. году. „Журнал Министерство Народного Просвещения," 1898 август, часть CCCXVIII-38, (А. Ону, Наказы третьего сословия...)

32. Парыгин, Б, Общественное настроение, его природа и динамика, Проблемы общественной психологии, М. 1965. lk. 286-321

33. Петров, Е., Социальная роль общиной землевладелии во Франции перед революции по крестьянским наказам, „Исторический сборник," nr. 5, М.-Л. 1936, lk. 170-238,

34. Плеханов, Г., Избранные философские произведения в пяти томах, т. II, М. 1956, lk

35. Поршнев, Б., Жан Мелье и народные истоки его мировоззрения, Десятый международный конгресс историков в Риме, сентябрь 1955, доклады советской делегации, М. 1956, вып. 592-617, (Б. Поршнев, Жан Мелье...)

36. Поршнев, Б., Социальная психология и история, М. 1966

37. Рожин, В., Марксистская социология и социальная психология, Проблемы общественной психологии, М. 1965, стр. 119-126

38. Сказкин, С., Спорные вопросы аграрной истории Франции накануне революции XVIII в., Европа в новое и новейшее время, стр. 97-113, (С. Сказкин, Спорные вопросы...)

39. Французская буржуазная революция, в произведениях и на фронте под ред. Волгина и Тарле, М.-Л. 1941, (Французская буржуазная революция...)

40. Фролова, М., Значение исследований Н.М. Карева для разработки истории французского крестьянства в эпоху феодализма, „Средние века," вып. 7, М. 1955, (М. Фролова, Значение исследований Н.М. Карева...)

41. Шамбельон, Э., Франция накануне революции по наказам 1789 года, С-Пб. 1906, (Э. Шамбельон, Франция накануне революции...)

Lisa nr. 1. lk. 127

Prantsusmaa administratiivne jaotus kodaniku revolutsiooni eelõhtul.

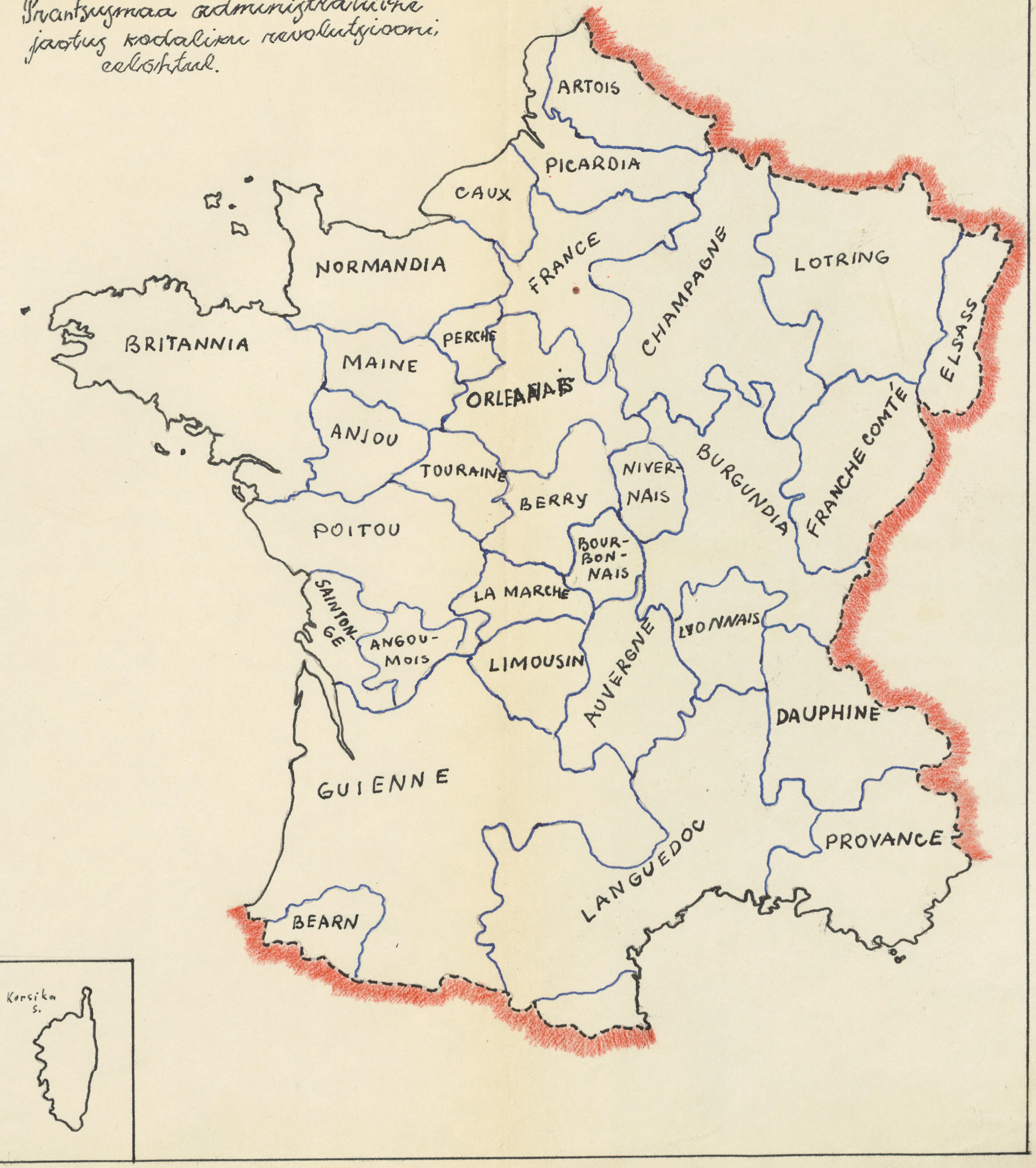

Lisa nr. 2.

Prantsusmaa administratiivne jaotus 1791. - 1794. a.

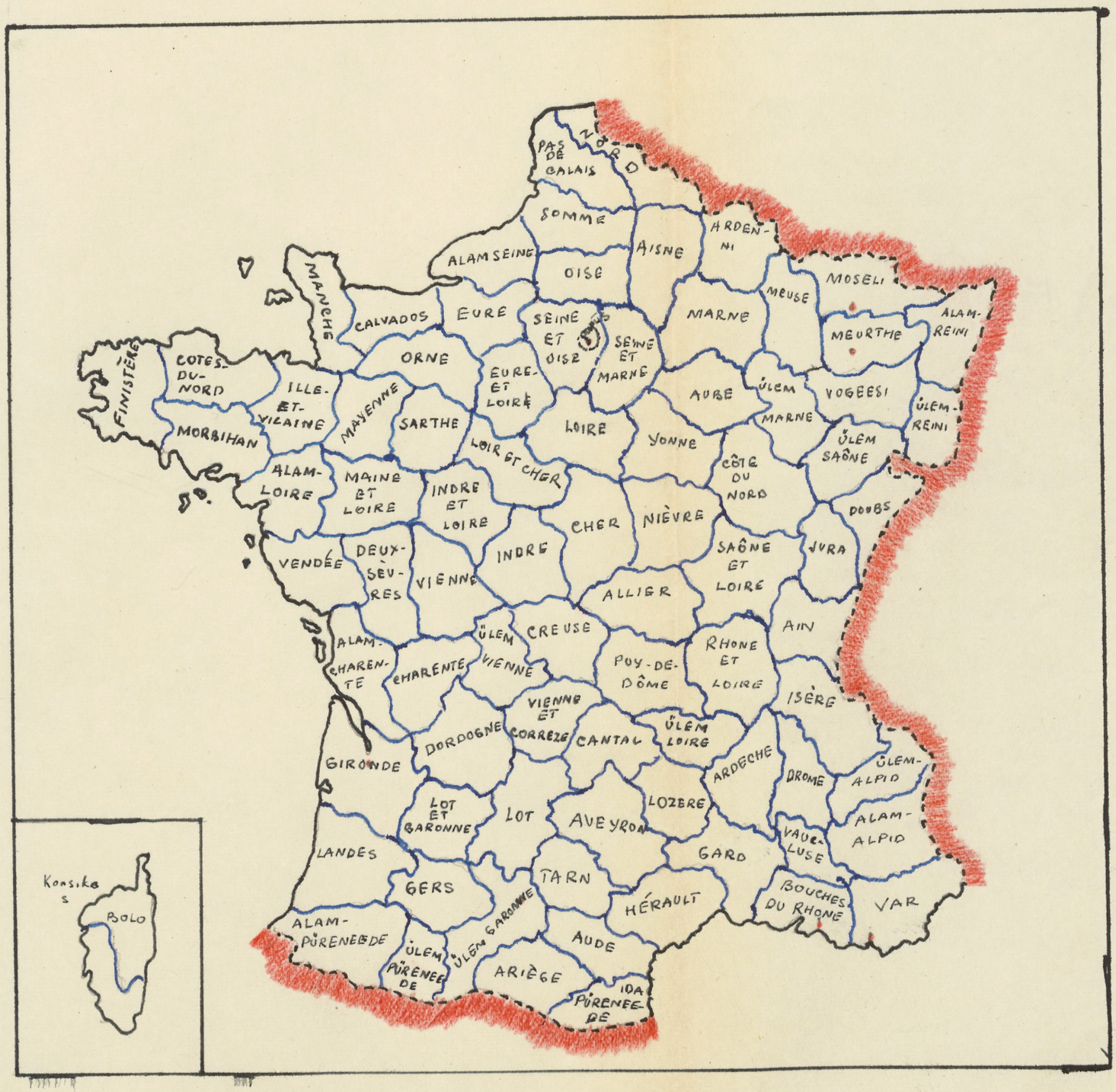

Lisa nr. 3.

Talupoegade (Vendée) mässu
levik
1793.a.

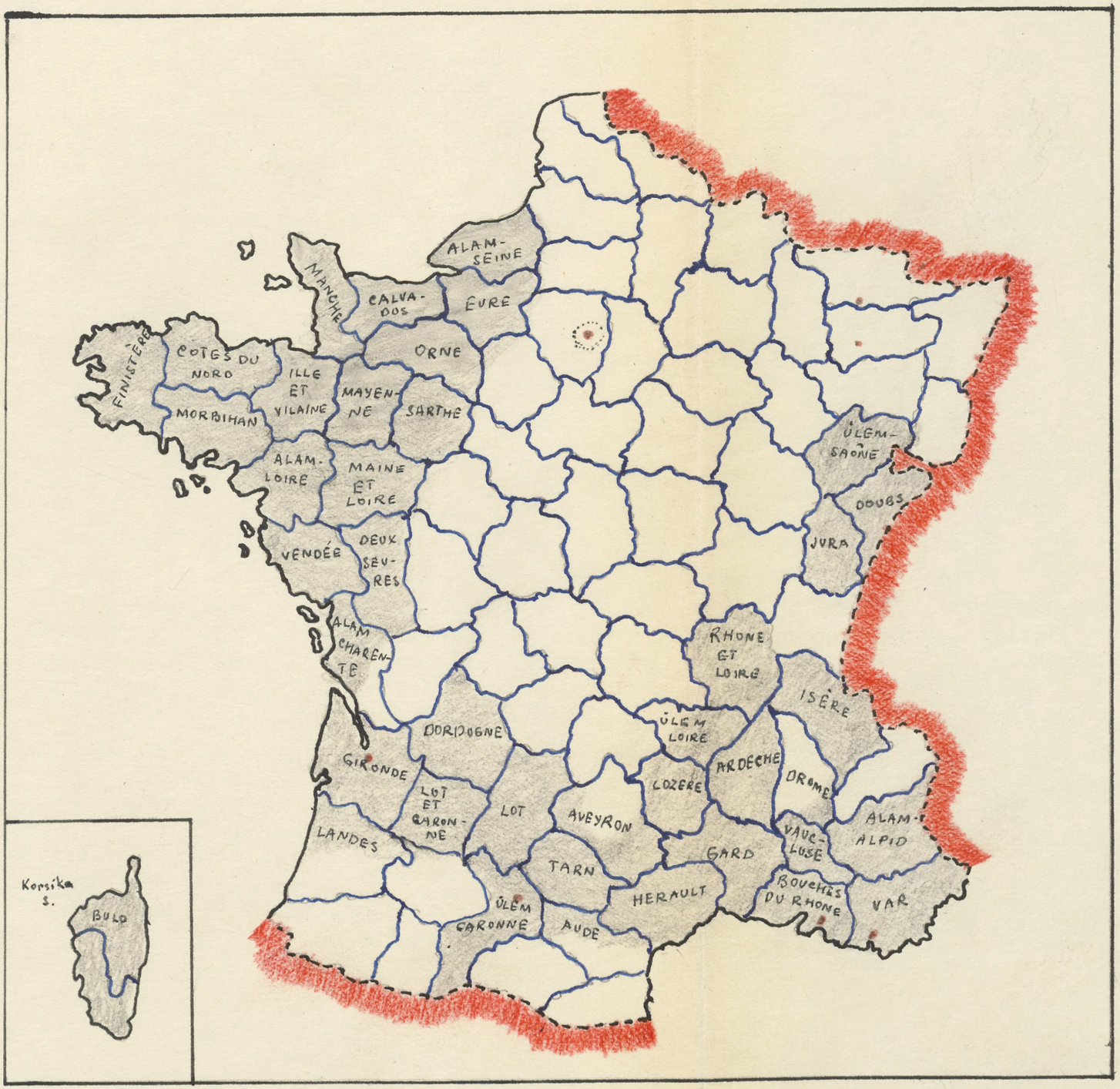

S i s u k o r d

	lk.
1. Sissejuhatus	2 - ~~14~~
2. I peatükk. Eraomand-talurahava jumalus	15 - ~~53~~
3. II " Talurahvas ja revolutsioon	54
4. LLI " Talurahvas ja religioon	101
5. Kokkuvõte	120
6. Kasutatud kirjandus	123
7. Lisa nr. 1	127
8. " 2.	128
9. " 3.	129

Резюме

Историки-марксисты в основном исследуют роль общественного бытия и идеологии в историческом процессе, но до сих пор мало внимания уделено выяснению роли социальной психологии в истории.

Социальная психология, как самостоятельная дисциплина, еще молодая наука.

В Советском Союзе сделаны первые попытки разработки социальной психологии как науки. Предметом этой науки является исследование закономерностей психической деятельности различных классов и экономических групп. Это наука о возникновении и развитии общественной потребности, вкуса, чувств, интересов, убеждений. Советские ученые выделяют в социальной психологии две стороны: социально-психическую и эмоциональную.

Данная работа является первой скромной попыткой связать историю с социальной психологией, т.е. рассмотреть изменения социально-психического облика конкретного класса — крестьянства в ходе Французской буржуазной революции. Данная работа не ставит себе цели исследовать все элементы социальной психологии,

автор рассматривает только часть элементов, по его мнению, самые существенные проблемы с этой точки зрения. Работа делится на три главы.

В первой главе „Частная собственность – божество крестьянства" рассматривается развитие психологии собственника. Вчерашний раб стал собственником, вместе с этим развивались чувства собственничества, эгоизм и жажда наживы.

Во второй главе „Крестьянство и революция" рассматривается развитие и динамика настроения крестьянства, как класса, в ходе революции. Рассматриваются идейные, экономические и политические причины развития настроения.

В третьем главе „Крестьянство и религия" рассматривается влияние религиозной идеологии на социальную психологию крестьянства.

Было использовано много источников и литературы, но при использовании их были трудности: проблемы нужно было рассматривать современно с новой точки зрения.

В трудах Э. Шамбулона и Б. Поршнева были рассмотрены вопросы социальной психологии.

Главными источниками были ранее опубликованные документы: хрестоматия, выступления комиссаров Конвента, работа французского просветителя Жана Мелье „Завещание", сборник документов, составленный Н. Лукиным и В. Даниным.

Выводы сделаны самим автором на основе фактического материала.

К работе приложена карта административного деления Франции до революции и во время революции и карта, на которой отмечены территории распространения мятежа.